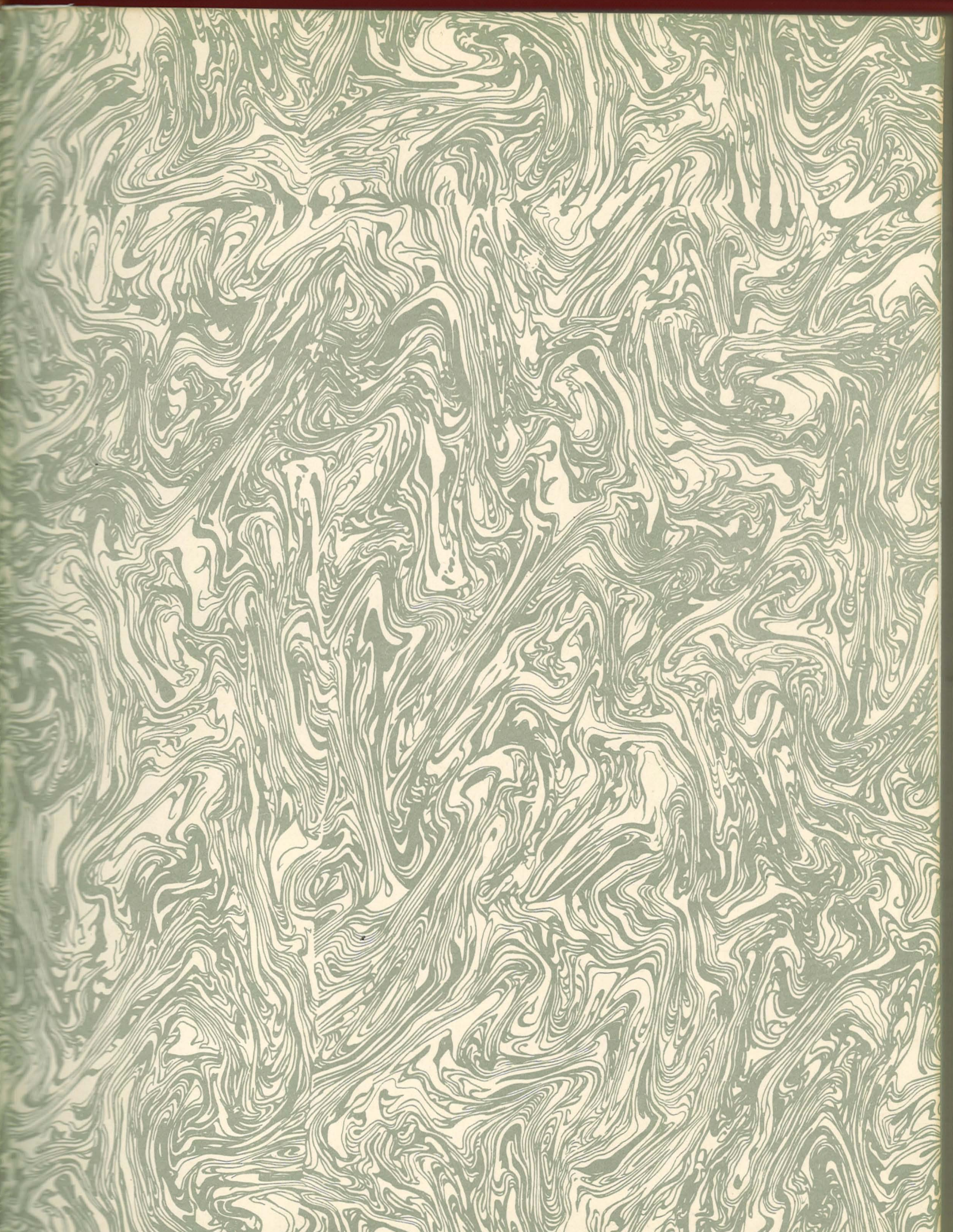

NARRACIONS DE MASFULLEDA

(Petit recull d'invenccions sobre un festeig de dotze
anys, amb poble, oques, eleccions, guerres i un ca-
nonge tossut)

B e p e s

PROLEG I HONESTETAT

No sempre s'ha de creure a ulls clucs al senyor Unamuno quan un atac d'inconformisme li dóna per a despotricar i deixa anar un : "Que inventin ells!". I de tant en tant, encara que sigui contradir a un colós com el gran rector de Salamanca, s'ha d'inventar. Doncs inventem. Masfuleda és un invent com és un invent tot el què se'n diu incluint personatges i animals. Ara bé, tant el poble com els personatges podrien haver existit. En algun lloc hi pot haver un poblet muntanyes amunt amb un sol i de mal pujar camí d'accés, i que viu gairebé ignorat de tothom i ignorant a gairebé tothom. En un lloc o altre pot existir un mestre o més, que no surit de taula dient: "Això és un dinar!". I en algun lloc poden tenir granotes i oques especials, gent que fa el canari amb un perdedor constant, dides d'anomenada i majordones i dones de fer feina, de fiar.. Tampoc és res de l'altre món que hi hagi qui comenci a festejar a cap edat, que ignori les xicotes d'altres pobles, i que porti el festeig a bon terme. El que a Masfuleda hi hagi un batlle de tota la vida és comprensiu tinguent en compte que al poble la gent no se'n mou mai i la manca de tracte amb l'exterior. Oimés que segons a on els canvis de batlles han estat fatals. Tots hem anat, de menuts, a la pedregada més bé o més malament. Quan les pedregades anaven malament i un roc ens feia blanc en ple cap en dèiem una "xeta". Aquí només n'hi surt una de pedregada i s'hi fa constar perquè originà un amor de dotze anys que arribà molt amunt i perquè es vegi que les pedregades no sempre acaben igual. Que la noia del senyor ric s'enamori d'un xicot que no ho és, és ben possible, i que el pare de la noia no ho vulgui, també ho és de possible. Els pares rics sempre troben que llurs noies s'haurien d'haver casat amb homes molt més rics des que es casen. Les valoren molt els pares rics a llurs filles. Que la terra fos

de mal treballar a través de quatre règims, que es preguntí als que la treballen....! Que el Pastor Salvi fos un gran passador de fronteres...doncs hi han hagut passadors extraordinaris a Massaret i a les terres de la Jonquera. Que un canonge hagi festejat de jove no és per a estirar-se els cabells sempre que ho hagués fet, ja va sense dir, abans d'ésser canonge. En quant a les coses de la guerra, una guerra és quelcom que pot portar sempre conseqüències insospitades, i no tothom causa baixa definitiva encara que s'hagi fet la guerra sense trampa, això és, anant al davant cosa que en moltes guerres no s'hi té massa afecció a anar-hi al davant. Segur que hi deu haver hagut algú que hi anà, que hi tirà trets, que n'hi tiraren, i que en tornà i es casà amb la noia que havia deixat al poble. No tot és gent que quan la guerra donà per anar a França, anà a França casat i es tornà a casar passada la frontera, cosa que, guerres apart, és quelcom que ben segur si poguéssin ho farien molts, i moltes. També algú o altre es trobà a la guerra, amb un convilatà que treballava a l'altre costat, i si no s'hi trobà en la forma que es diu a les planes que venen, ben poc se'n va faltar. I que hi havien amics i familiars que treballaven a costats distints, això és cosa provada, encara que avui hagi sortit molta gent que diu que havia fet feina al costat contrari del que les feu. Per tant, agafant una mica del que s'esdevingué a diversos punts cardinals del País, trobaríem fets molt semblants als que es diu passaren a Masfelleda i a fora. Que es diu que a Masfelleda hi havia unes oques especials? També a València, al Harz i a l'Anglaterra tenen uns canaris diferents dels altres. No tots els gossos són iguals i no és la mateixa cosa tenir tractes amb un Sant Bernat que amb un gos petener. I la diferència entre un cavall normand, un àrab i un cavall de plaça de bores és ben notable. Que es diu que les oques de Masfelleda pressentien qui entraria al poble? Hi ha gats que quan han de tenir visita a la casa que els manté de franc o perquè les rates sàni-

guen que és una casa amb gat, es renten la cara. Si se la renten amb la pota dreta els visitants seran homes, i, si ho fan amb la pota esquerra, dones. Que no se sap com va pujar la campana al poble un ermità desconegut, ni perquè tocà la campana el dia del casori general? Si un autor no pogués parlar de coses de mal explicar i només pogués fer-ho de coses vistes, si l'autor no s'hagués mogut mai del seu rodal, aviat s'acabaria el tema llevat que fos un autor amb molta traça. Ara, per traça que es tingui ja em diran com es pot descriure el fet d'un ermità que puja al poble una campana que no hi podia pujar, o que un dia la campana toqui sola. Tampoc s'ha intentat donar una explicació d'això. S'ha consignat i llestos en el llibre. El llibre...el llibre. S'hauria de matisar una mica, aquí. Doncs, matisem. Hi ha llibres i llibres. D'un grapat de fulles enquadernades ja s'en diu un llibre l'hagi fet qui l'hagi fet, i, pel volum, abans de llegir-se tots semblen iguals. Això no està bé. S'haurien de diferenciar ja abans de llegir-se, els llibres. Quan s'han llegit és molt fàcil emetre opinions i classificar-los de bons, de dolents i de "psé", i dir-ne llibrassos, llibrarros, llibrets, llibretets, llibretons, llibrots o llibratxos. Aquestes diferenciacions les hauria de fer l'autor, si fos honest. Així com hi ha manobres que no arribaran mai a paletes encara que siguin uns grans manobres, i així com a la milícia es va de soldat ras a generalíssim, els autors als presentar l'obra haurien de posar les cartes damunt la taula veient el peu que calcen. S'hauria d'ésser modest, en fi, i no anar massa depressa a dir-ne llibre, d'un llibre. Aquest treball, doncs, honestament, no és més que un llibret, millor dit encara, un llibretet. Amb aquest avis per endavant tots serem amics, que és el que cal. Si de resultes de llegir un llibre el lector se sent estafat i renyeix amb l'autor, malament. Si abans de posar en pràctica el binomi autor-lector, aquell defineix la seva obra ja no hi hauria conflicte. L'autor, en aquest cas ja ho fa. Diu, sense donar-se'n vergonya

que només s'ha vist en cor de fer la feina, fent comparacions, d'un mig manobre, i no és que s'hagi de creure perquè ell ho diu, ja es veurà... Un gran tenor posa el seu nom al peu d'un programa anunciant una determinada òpera, i la gent ja en té prou. Si un tenor poc dotat o gens dotat vol cantar la mateixa òpera o qualsevulga de les que canta malament, hauria d'ésser honrat i fer constar: "Respectable públic: Jo estic a les beceroles de les semifuses. No tinc veu per a fer determinats pinyols ni figura per a desmaiar tiples. És possible que no vagi a compàs amb l'orquestra, i que se m'escapi algun gall. Ara ja ho saben". I qui vulgui anar a sentir aquell tenor ja sap per endavant de quin mal haurà de patir.

De tota manera, encara que s'hagi inventat un poble, una gent, fets i converses, no tot és fantasia. Ningú no pot discutir que al País hi ha hagut una monarquia amb menys monàrquics dels que la gent es pensava; que vingué una República a crits i que els tenors republicans no sapigueren o no pogueren treure profit del millor cor general que ha tingut el País, i feren galls de compromís en la funció nacional, aquella funció nacional que començà fenomenalment i que acabà amb una demanada majoritària demanant tornada de quartes; també és cert que en plena República hi hagué bulla en gran i s'empresonà la mar de gent de la mateixa família, i també és cert que de resultes d'aquells empresonaments tornaren a manar els que manaven abans. Es veu que aquí és de mal averany que governi gent que havia estat empresonada. I també és cert que sis anys dels uns costaren al País una quarantena d'anys dels altres. No tot és inventat, no. Tan de bo la guerra i les coses que portà hagués estat un invent i encara fossim al catorze d'abril del 31. Què no pagaríem tots plegats si tinguéssim 45 anys menys! El que pogués fer una cosa així sí que seria tot un senyor autor!

Acabant, que el temps és curt, es tracta, una vegada avisats els

lectors del vol més aviat curiós de l'autor, que aquells no es sentin decebuts una vegada acabada la lectura i no hagin de dir: "Ja m'ho pensava!", sinó que sabent per endavant el terreny a trepitjar puguin seguir dient "Bon dia" a l'autor amic sense rancúnies ni segones intencions, perquè és cosa sabuda que hi ha "bon dia s" que són autèntics "Ja t'arreglaràs!", com si no hagués passat res. I tothom content.

El cas del Sr. Salvi i la seva dona	1
El senyor Mitjavila	12
El treball de tota la vida: l'ensenyament	17
Les cides de Masfollada	18
La senyora Mercè es mira melancòlicament el seu marit	21
El senyor Joanet, nostre company	27
Breull, del Sr. Porta	32
El dia de les instàncies	36
El cas del Sr. Salvi	37
Eleccions	40
Una pedregada que cau al curs de moltes vides i del Millo	43
Les cides de Masfollada	48
Parlaments	51
Destinyats a treballar	54
El Sr. del Sr. Porta, heroi de l'obra	58
Una declaració de Clara Mitjavila	63
Les monges de Sant Jordi	68
"Don Clara, què és això de que s'està la canari?"	74
El senyor Mitjavila, que es foti	
Una carta	78
Festa Major	79
Una declaració de Clara Mitjavila	83

ABECEDARI DEL LLIBRE DESTINAT A N'AQUELLS QUE EN TINGUIN PROU AMB
UNA LECTURA RAPIDA I COMPRIMIDA.

Masfuleda	1
Un ermità, i captaires reunits	2
Mosques, granotes i la barbera Margadrida	4
Els set de Cal Coix i les cinc del Cafè Compàs.	9
El senyor Mitjavila	14
El batlle de tota la vida: Pepet Fornells	17
Les dides de Masfuleda	18
La senyora Mercè es mira malament el seu marit	21
El senyor Joanet, mestre dejunat	27
Brauli, del Mas Porta	32
El dia de les instàncies.	36
El cas del Pator Salvi	37
Eleccions	40
Una pedregada que mudà el curs de moltes vides i del llibre	43
Les oques de Masfuleda	48
Forasters.	51
Instàncies escoltades.	54
Cintet del Mas Bonic, hercir de Cuba	59
Una declaració de Clara Mitjavila	63
Les monges de Sant Ambrós	64
"Mon Dieu, mais qu'est ce que c'est le canari?"	74
El senyor Mitjavila, que es fotí!	
Una carta	76
Festa Major	78
Nova declaració de Clara Mitjavila	81

El ball del senyor Joanet	85
La toia	86
La República	89
Les oques segeuixen protegint l'amor	94
El Pla Canonge	95
El mestre Pere i la mestra Rosa	96
...i ha arribat l'hora de fer un pensament.	101
- Mira, Rosa, fem-ho curt. M'agrades tu.	107
Guanyen els del senyor Mitjavila!	109
Abraços públics.	111
El canonge Marc	113
Ja tenim la revolució aquí!	118
Una passada de frontera del Pastor Salvi	123
Temps de guerra	125
Set de Masfelleda!	129
Carta trista	135
Un front, dos fronts, tres fronts	138
- Cap a on s'ha d'apuntar, ara?	146
El clot salva-vides	148
El darrers trets	154
"Ara ja no me'l prendrà ningú!" Un canonge tossut.	155
El de Les Algues segueix el govern fins que no en quedà.	158
Retorns. O la noia del batlle o cap!	160
-Abans i després de la guerra hem fet el canari junts	162
-Senyor Mitjavila, ara sí que és de Masfelleda.	165
Casori general, i la campana que tocà sola.	167

Masfulleda era un altre món. Arribar-hi fou, durant molt temps, empresa difícil de no dir. El poble vivia en un pla entre muntanyes que a vila deien que cada vegada n'hi havia més. Es disposava d'un sol camí el qual per a la majoria era com si no hi fos ja que el feia servir molt poca gent. Se'n deia camí perquè un nom o altre se li havia de dir a n'aquella via de comunicació molt acostada a la verticalitat, plena de giravolts, esquerdes i clots en abundor. Baixar i pujar pel camí del Comal Major era, en petit, com el pas dels Alps pel senyor Aníbal, del Rubicó o del Pas dels Gegants. Era un mal pas, vaja, que només s'hi veien en cor els matxos de l'Ordinari Solà que eren uns matxos especials que només estaven bé transitant boscos a través i pujant i baixant muntanyes. Quan arribaven a camí pla posaven cara d'avorrerts i caminaven a peu coix.

I n'era d'endimoniat aquell camí. Era la prova de foc que el comprador exigia quan s'estroclejava per a comprar un cavall.

- ,Puja a Masfulleda?

- Sol?

- Home! Amb carro i carregat.

Si el cavall pujava es feia tracte. Si no, no hi havia res dit.

A vila feia molt temps que la gent deia:

- A Masfulleda, que hi pugui qui vulgui!

I no s'hi pujava. I a fe que passat el Comal Major i els petits que seguien, que potser sí cada dia n'hi havien o se n'hi trobaven de nous, l'esforç de la pujada valia la pena. I això que el poble, pobret, eren molt poques cases i uns masos escampats, però el pla era una troballa, era endevinat, únic...Primer fou l'ermita, que amb el temps

es convertí en església, que bastí un ermità de debó fugint del món i les seves misèries que ja llavors n'hi havia moltes. Va córrer mig món l'ermità cercant el lloc que en sonnis havia vist moltes vegades. I,

- Ara!

va dir quan passada la col·lecció de comals va arribar al pla de Masfulleda. I amb pedres, suor i temps, construí l'ermita. Els primers que arribaren al que més tard seria el poble, deien que l'ermità enganxà les pedres amb fang fet amb la seva suor, que l'ermità era un sant home i que per això l'ermita no cauria mai. Tot això era de bon creure. El que ja no veia tan clar la gent de fora era com l'ermità s'ho havia fet per a posar campaba a l'ermita, oh, i una campana com aquella que l'hi sobrava ermita. Es diu, i deu ésser cert ja que ho deia la gent de Masfulleda, que l'ermità era un gran captaire que passà la meitat de la seva vida captant i que moltes vegades si anava a demanar a llocs on no estaven per a donar res a ningú, el que acabava donant era ell. Llavors hi havia més captaires qu'ara i s'havia de tenir molt ofici perquè el negoci fos rentable. Com que n'hi havia tants, la gent s'hi sentia com obligada a socórrer els captants i moltes cases de bon calaix tenien àdhuc dies senyalats perquè els pidolants trobéssin facilitats. L'ermità era un gran captaire i tenia un físic que semblava fet exprés per l'ofici. Diuen que era prim, primíssim, d'ulls i barba negra, curt i pobre de túnica, nu de peus i garrot a l'esquerra. Era tan poca cosa que els dies de vent feia festa, però quan allargava la mà dreta, en cate de servei, una mà seca, llarga, amb ossos gairebé a la vista, a punt de sortir, era rar que escoltés "un altre dia, germà". Quan tingué prous diners, comprà la campana, reuní una bona part del gremi de captaires i els proposà de pujar la campana a l'ermita.

- Us pagaré el què recollirieu captant tot un any.

- Però si nosaltres no hem treballat mai!
- Treballareu un cop i prou. I jo us prometo que ningú n'ha de saber res.
- Si és així...

Posaren la campana damunt una plataforma amb rodes.

- Només es tracta d'estirar - deia l'ermità.
- Ens veurà gent i no ens donaran mai més res si ens veuen treballar. El nostre ofici és no fer res.
- Treballarem de nits, perquè ningú no ens vegi.
- Cobrarem el doble!
- Fet.

I nit darrera nit la campana s'anava acostant a l'ermita. Al arribar al peu del Comal Major i veure la dreter de la pujada, els captaires es tornaren endarrera de tota cosa dita. L'ermità insistí, pregà, suplicà...

- No cobrareu! - se li acudí de dir.

Els captaires callaren. L'ermità s'animà i digué:

- I farem unes cases vora l'ermita. Serà el poble dels captaires...

Els pidolaires de tota la vida no hi volguéren saber res. Uns pocs, restaren. De on treguéren les forces no se sap, però aquella mateixa nit la campana arribà al peu de l'ermita. Les roderes de la plataforma deixaren sempre més marcat el camí que encara fa poc només pujaven i baixaven els matxos de l'Ordinari Solà.

La concentració de captaires passà un temps treballant perquè els fos després, més plaent no fer res, i es bastiren els fonaments de Masfulleda amb les tres o quatre cases primeres. Plantaren oliveres i d'un rec que venia de muntanyes enllà feren el Mollí. Fins que la societat es desfeu llevat d'un que, no havent treballat mai, trobà que treballar, almenys a Masfulleda, era una gran cosa i es convertí, es passà

amb gran disgust del Gremi que l'esvalotà de bo de bo i li digueren a l'anar-se'n:

- Amb nosaltres no hi comptis més si mai has de tonar a captar. I ho direm a tothom que has treballat perquè ningú no et dongui res.

Marxaren, i ningú mai més es recordà de Masfelleda ni que al món fos. Fins que vinguéren nous pobladors oficials, referen les cases que hi trobaren i en feren de noves. Ara Masfelleda està en actiu. Hi ha una plaça, o mitja, per ésser més exactes, on hi ha l'antiga ermita la qual, un cop l'any, per la Festa Gran, fa d'església. Al costat, hi té la casa que fa d'ajuntament i de Jutjat quan s'ha de jutjat o ajuntar quelcom. Al davant hi ha l'estanc-tenda-barberia-hòtsal, ^{vajnd}vaïna del cafè i, al nord, la casa del senyor Mitjavila que té, en front, la de l'Ordinari Solà. Poques cases, sí, però moltes mosques. Si s'hagués de donar un premi nacional al poble amb més mosques, segur que Masfelleda, si no es fes trampa, se l'emportaria. Eren mosques adictes, que no es moveïn del poble ni en les seves alegries ni en les seves desgràcies, grasses, ben alimentades ja que la plaça i voltants eren transitats a diari per xais, cabres i vaques que menjaven bé i anaven copiosament de ventre precisament a la plaça i voltants. No, no mudaven de poble aquelles mosques. Hi estaven bé i totes hi morien de velles.

A la plaça hi havia una font on hi bevia tothom. L'aigua queia fresca i ⁸relagada tot l'any a una gran conca de pedra. Al costat la conca hi havia un tronc buïdat on s'hi abeurava el bestiar. Algun quadrúped, amb el temps, al veure com bevien els homes, arribà, saviament a saber beure a gallet.

Hi S'havien respectat els boscos i, quan plovia, l'aigua feia la feina que havia de fer, bona. El rec del Moli era la base, el modus-vivendi, del poble. Era una aigua que ho reviscolava tot, i amb unes granotes! Llurs cants se sentien de qui sap a on. Segur que elles es-

taven convençudes que aquelles cantades eren necessàries pel benestar dels homes, ja que el concert era permanent, sonoríssim i abundant. En dies de boira el croar era un importantíssim ajut pels que tornaven a casa i no es volien perdre.. La gent hi estava tan acostumada a n'aquella simfonia que el dia que les granotes, per qualsevol cosa no actuaven, els veïns no aconseguïen agafar bé el son. Trobaven a mancar quelcom. Sovint el callar de les granotes tenia alguna justificació ja que per elles haurien cantat sempre i, o anunciaven, al callar, un canvi climatològic perquè la gent sortís preparada, o la vinguda dels senglars, perquè ho estés més.

- Ai, no ho sé, no puc dormir. No sé què tinc.

- Sí, home, no sents les granotes.

- Sí, sí, sí, és clar, les granotes no canten. Malament. O tindrem turbonada o males visites.

I no fallava. L'endemà, una cosa o altra. No s'equivocaven mai les granotes de Masfelleda.

Un temps s'hi feu carbó. I els carboners feien vida a bosc. La temporada dels carboners se sentien sovint escopetades bosc enllà. Eren els escopetaires millors de la contrada, i perdius i conills sabien que amb aquelles escopetes no s'hi podia jugar, i fugien sense trampa i a tot córrer per poc que tinguessin temps de veure els homes amb l'escopeta engaltada. Segons qui apuntava les perdius ja sabien que allò eren perdigons llençats. Ara, quan apuntava algú de Masfelleda...I la por dels apuntadors del poble la tenien igual dels carboners com de la gent jove, la qual a cap edat ja corrien pel bosc amb armes a coll. I era una bona cosa portar el diumenge a mercat perdius i conills de Masfelleda que sempre es pagaven més que els dels altres llocs. Estava tan acostumat el jovent a disparar tot l'any, que quan anaven al servei eren els que feien només diaris.

Hi havia un sol ric a Masfulleda: el senyor Anton Mitjavila, que ja feia anys que hi vivia i el seu gran somni secret era esdevenir un mas^{deu}fullenc més. Mai la diferència de calaix influí en les bones relacions existents entre el senyor ric i la resta del poble que no n'era. La qüestió econòmica no era problema al poble i la gent estava contenta de tenir un veí ric que els dissabtes feia el canari amb el proletariat. Aquell dia, el senyor Mitjavila, per estar més en caràcter anava a fer el canari amb calces de vellut. La seva muller, la senyora Antònia, era sempre ben rebuda a cada casa, tant si hi anava a passar l'estona com si hi deixava quelcom la qual cosa feia sense cap ostentació i amb tanta naturalitat que mai els agraïats se sentien ofesos de la generositat de la senyora Antònia. Els fills dels Mitjavila, Anton i Clara, anaven a l'escola amb els altres vaillets i eren dos més a l'hora dels jocs i de les aventures pels giravolts del rec del Molí.

- No us penseu que m'hi esitgui únicament per les terres que hi tinc i per a fer el canari els dissabtes. M'hi estic per la salut dels nois que ja no semblen els mateixos d'ençà que no es mouen de Masfulleda - havia declarat alguna vegada el senyor Mitjavila.

Als afores del poble hi havia els masos, molt semblants en extensió i collites. El Mas Porta, el Mas Bonic, el Mas Algues, el Mas Marquet, a Cal Coix, el Mas Fullea -que donà el nom al poble i ara pertanyia a la família Mitjavila-, i el Mas del Pastor Salvi. El rec del Molí, canalitzat per l'ermità anys endarrera, regava les terres de tots els masos. Els boscos que voltaven el poble eren de tots com era de tots l'oliverar i era comunal la premsa movable que cada tardor premsava rams a la plaça. No hi havia odís a Masfulleda, ni envejes. Es clar, tampoc hi havien farmàcies, bankers, periodistes ni polítics. Era el temps que encara no havia entrat la febre de tenir cotxe - la colla-

da de l'entrada al poble només la pujaven els matxos de l'Ordinari Solà-, ni els mals-de-cap d'acabar-los de pagar ni els d'haver-se d'empenyar per a comprar gasolin. Baixava algú per a tots els dissabtes a vila, a mercat, i un cop l'any s'anava a pagar contribucions i arrendaments. Devegades si la collita era flaca...

-...I els tomàtecs s'han afumat, la fruita ha tingut un mal any...Us acabaré de pagar un altre dia -deien els masfulledencs.

Si la contesta era de funcionari, els de Masfulla da, enlloc d'empetitir-se, s'engallaven.

- Doncs pugeu a cobrar al poble, que cobrareu doble!- deien.

No es podia tolerar que es dubtés de la paraula d'algú de Masfulleda.

- Es que jo, senyor Mitjavila, no ho he pas dit que no volia pagar.

He dit que ja pagaria un altre dia! Que vinguin! Que vinguin!

Això s'esdevingué ben poques vegades. El senyor Mitjavila quan l'interessat li contava el què havia passat a vila a l'hora de no pagar, reia sornaguerament per sota el nas.

- Sí, vostè s'ho pren rient, però hagués vist la cara que feia aquell home quan li he dit que el pagaria un altre dia!

Mai digué ni piu a ningú el senyor Mitjavila les vegades que es feu càrrec dels petits deutes d'algun veí.

Passat el camí de les oliveres hi havia l'escola regentada pel senyor Joanet que ja arribà vell a Masfulleda i feia anys i anys que hi era i s'havia conservat vell igual. A qualsevol altre lloc haguéssin tingut mestre per a tres mesos. El clima del poble no li tregué anys, però tampoc n'hi posà cap. Era tot el que el clima podia fer tirguent en compte la forma en què hi arribà el senyor Joanet.

L'Estano-botiga-hostal-barberia, era una sola casa que ho feia seguir tot, i amb les quatre activitats s'anava fent. De totes, la que portava més bé Margarida, quan Baldiri era al camp, era la barberia i segons la clientela preferia que els fes la mestressa que tenia la mà

molt més fina que Baldiri, sobretot si aquest actuava quan venia de fangar l'hort o de femar-lo. La part d'hostal treballava viu per la Festa Gran, i menys, dues o tres vegades més l'any. L'estanc era sovint visitat pels masfulledencs, gent de pipada forta - el pobre senyor Mitjavila passava les de Cal o d'algu altre que les hagués passades morades- volguent fumar, per assemblejar-se als de Masfuleda, els toscans que sense rebaixar lluien tothora als llavis els massissos convilatans.

A Cal Coix, els avis Tomeu i Merceneta eren els més vells del poble. Eren vells joves, ben conservats, xerraires, amables. Quan a l'avia Merceneta se li preguntava que com s'hó feia per a conservar-se tan bé,

- Ai, manyaga, nosaltres tenim sort de l'aigua de Masfuleda. Es una aigua que fa miracles.

Tomeu declarava que ell estava tan bé perquè mai no l'havia tastada, l'aigua.

Les dones es veu que eren partidàries de l'aigua perquè Roseta atribuïa els seus freqüents embarrassos a les propietats de l'aigua del poble. En l'actualitat, si hem de creure a Roseta, l'aigua d'una manera o altra havia portat set descendents a Cal Coix.

- I tot nois. Tot nois ! - deia sovint Roseta-. I ja veus, Salvi, el Pastor que no s'ha casat mai, m'ho ha endevinat cada vegada. Roseta, m'ha dit tots set cops, aquesta manera de posar el peu dret a terra... tornaràs a tenir un noi. I tu què saps, Salvi, li deia jo. Jo, que ell em contestava, de vaillets n'he vistos sortir pocs, però amb els anys que porto assistint a vaques i ovelles en sé més que totes les parts del poble a cop.

Roseta, quan els fills eren cinc ja no sabia com girar-se, i menys ho sabé quan foren sis, i molt menys quan foren set...La senyora Antònia Mitjavila hi feu molts viatges a Cal Coix i sempre hi portava una

cosa o altra. Quan Roseta anava per darrer, Fortià, ja li deia a la senyora Antònia:

- Jo només ho sento per vostè, que un dia o altre dirà que ja n'hi ha prou...

- Salut hi hagi, Roseta. Cada fill neix amb un pa sota l'aixella.

- Sí, però a casa cada fill que ve es menja el pa dels altres!

A Cal Cafeter Compàs, la cafetera, tenia lluna de noies.

- Mira, Compàs...ha estat una altra noia.

- Sí, què hi vols fer...Si les de casa s'han de casar amb els de Cal Coix, encara te'n falten dues.

- Però Compàs, tota la vida hem de treballar pels de Cal Coix?! I si no s'aturen, ells?

- Doncs si no s'aturen ells, tampoc ens aturarem nosaltres. Ja se sap que falten noies al poble.

- Doncs mira, que hi posi el coll una gica tothom. Tampoc està bé que hàgim de rebre sempre els mateixos...

El Molí era la casa més antiga del poble. I el moliner era home de cançons. Ell entenia que aquell que no tenia ganes de cantar era que no estava bé al món. I per anys que fes que fos casat, sovint deia a la seva muller:

- I d'aquesta, te'n recordes Tereseta?

Es clar que se'n recordava d'aquella, la Tereseta, però del xava cantar al moliner perquè sabia que cantant era feliç. I ell cantava creient que era Tereseta la que era feliç sentint-lo cantar. I cantava sempre, amb bon o mal temps. Deia que el cantar treia els mals humors, i que aquests si no surten al defora porten sovint a tenir mal de fetge que és un mal mal, que surt a la cara i que mai els gossos del poble s'aturaven a fer festes a la gent que patia del fetge. Els gossos, d'un

tros lluny ja el coneixen l'umor de la gent, i ells saben que del mal humor dels patidores de fetge el que menys se'n pot esperar si es té massa a prop és un puntada de peu en ple costellam.

S'encomanaven, els cants del moliner, i més d'una vegada quan en temps de moldre algú s'esperava al Moli, vulgues que no acabava seguint a mitja veu les àries del moliner.

Els dels Mas Marquet eren els més nous al poble. Feia anys que l'Ordinari Solà els trobà ~~aborn~~ a vila, i li demanaren on podien trobar feina al camp ja que al mas on estaven un mossò robà el cor i quelcom més a la filla, es feu l'amo del Mas i hi portà dos germans seus, i és clar- deia la parella- nosaltres hi sobràvem.

L'Ordinari sabia que llavors el Mas Marquet era buit. Els que el portaven l'havien deixat per anar a cuidar una tia rica que tenien a ciutat, que era vella de tercer grau, i la qual els havia promès que si la cuidaven bé passaria a ésser seu tot el que ella tenia, que era molt, deia. La tia anava pujant graus de vellesa com si s'hi guanyés la vida.

- Ésser la cuidem massa bé...- va dir un dia al seu marit l'antiga masovera del Mas Marquet.

- Vols dir?

- Es que dura molt. I si dura tant en penso que haurem treballat de franc.

I hi treballaren. La tia no es morí fins que s'ho hagué gastat tot en metges i medicines. I el matrimoni, que es quedà sense tia i sense res, no gosà tornar a Masfelleda.

El Mas Marquet, malgrat les baixes dels que el portaven no quedà endarrerit ja que cada veï hi posava les hores que calien i el mas feia el mateix goig que els altres...

- Es qüestió de parlar amb la gent. Ara hi ha un Mas buit al poble.

Podeu pujar amb mi i parlant la gent s'ert en. -deia l'ordinari a la parella que li havia demanat feina.

Es pujà a Masfuleda. En ple camí del Comal Major, l'Ordinari pogué sentir com ^{Marcela} ~~Citla~~, la muller, deia al seu marit:

- Ai, Ramon, hi estarem bé o no al poble, però jo això no ho tomo a baixar....

L'Ordinari, que malgrat la sentor de toscà que escampava, si el vent era favorable, a mig quilòmetre, era tot un bon home, reuní el poble, contà la situació dels nou-vinguts dels quals es convertí en un advocat infalible.

- Què us sembla, Pepet?

Pepet era el batlle. Es mirà els units.

- Ja sabeu que tots heu treballat les terres del Mas Marquet llevat jo. Jo amb la gent que se'n va del poble sense més ni més no hi combrego. I si hagués anat per a mi no hagués tret ni una herba del Mas.

- No l'hi heu tret Pepet, no l'hi heu tret.

- Això mateix. No n'hi he tret cap d'herba.

- Tampoc s'ha de mirar tan prim.

- No, no...a mi quan se'm posa una cosa aquí rai...I com que no n'he tret mai cap d'herba tampoc n'he volgut res que vingues del Mas Marquet.

- Bé, Peret, les avellanes que us vaig portar l'any passat n'eren.

-Home, tampoc s'ha de mirar tan prim. No ho vaig volguer saber jo d'on eren les avellanes quan me las va portar. Les coses on siguin.

-Bé, Pepet, què fem?. Sembla que al Mas on fins ara han estat el mosso que feu manetes i més amb la filla, els tregué perquè treballaven massa,

- Aquí fins ara, tots som uns...Tots no, ja ho sabem, però el senyor Mitjavila diu que no quan nosaltres diem que no i diu que sí quan nosaltres ho diem.. A més a més d'un home que se'l fa tants anys seguits canari i no es queixa...Proven-los i no se'n parli més.

Els provaren i Marcela i Ramon Demà resultaren uns masdefulledencs com si n'haguéssin estat tota la vida. De vegades Marcela recordava el temps pre-masdefulledenc a l'entrada del Mas a l'ombra de la gran noguera.

- Te'n recordes, Ramon...Quina bona gent hem trobat. No teníem res, res, quan ens ficàrem al Mas. I, entre tots, avui una cosa i demà l'altra, avui no ens falta res. Som com ells...

Ramon havia treballat com un gegant durant mesos i mesos i a tots els que els havien deixat taules, cadires, llit, cassoles i devantals, que foren tots els veïns, els anà tornant amb dinades, tots els préstecs. Quan pagà la darrera cadira, ho feu amb un parell de pollastres que enamoraven a Pepet Fornells, el batlle, qui volgué ésser el darrer amb cobrar, i li digué amb els pollastres a la mà:

- Ara ja ho he tronat tot. Ara ja sóc de Masfuleda.

- Per mi i pels altres, ja fa temps que ho sou.

Ramon Demà donà el fruit del seu treball al Mas, al poble. Marcela, així que pogué hi aportà els seus pròpis de fruits, al poble: dos besons, Joel i Peret que a Masfuleda encara no n'hi havien nascut mai.

L'Ordinari Solà era dels més escoltats del poble. Era el que anava més sovint a vila i sempre en portava noves. El pujar i baixar sovint aquell diable de camí li donà un gran prestigi.

- Digueu-ne el que volguez de l'Ordinari Solà, però és l'únic que puja i baixa el camí del Comal Major - deia la gent.

Ell era modest i deia que tot el mèrit era del matxo que tenia un cop de coll que ja no en corrién. Ell n'estava orgullós d'aquell matxo. D'aquell matxo i de la Mercè, la seva dona, la dona d'ell, perquè li havia donat una filla tan maca com Salvadoreta de la qual deia l'Ordinari:

- A n'aquesta no se l'emportarà pas qualsevol.

Quan temps a venir el noi Mitjavila solfejà la Salvadoreta, l'Ordinari no es pogué estar de dir:

- Què us deia, jo?

A Masfelleda tothom menava la seva terra, fora el senyor Mitjavila que se la feia menar. Quan el mal temps originava queixes, es queixava tothom a cop. I quan les collites eren bones reien tots a la vegada incluit el senyor Mitjavila. Els diuen que els homes es trobaven a la plaça o al cafè. A la plaça s'hi parava la fresca, i al cafè s'hi feia el canari, joc que portà a Masfelleda Pepet Fornells, el batlle que de jove havia estat mosso de cafè a vila.

- Però com es fa, això?

- Mireu, veieu...així...Ara heu perdut. No, no, heu de pagar.

N'aprengueren aviat els de Masfelleda a fer el canari havent de pagar. El que no hi acabava d'entrar era el senyor Mitjavila el qual deixà la mar de diners a la taula sense protestar massa ja que ell volia dues coses: que la gent veiés que no el preocupava molt perdre diners mentre els perdés amb gent del poble, i que volia estar bé amb tothom àdhuc amb els culpables d'haver-lo fet canari.

Un dia hi hagué crits de debó al Cafè d'Enric Compàs. Uns carboners que venien de pas s'esvalotaren per una qüestió de vermut. Uns deien que el vermut italià era el millor que hi havia, i els altres sostenien que de vermut en sabia fer tothom i que els italians només tenien bons teners, i que si no fossin Roma i el Sant Pare ni se'n parlaria dels italians. Preguntaren a un del poble quin era el millor vermut. El del poble contestà:

- A mi, abans de dinar, em fan mal tots, els vermut.

La concurrència que era escassa, però bona, esclatà a riure. Els carboners, que ja anaven copiosament envermutats, es pensaren que la concurrència s'havia rigut d'ells i hi hagué alteració d'ordre públic.

Allò era nou, però els de Masfukleda cridaren més que els carboners els quals s'haguéren de batre en retirada i amb rogall.

Passat el conflicte, algú va dir que no estava bé que tothom cridés pel seu comote perquè devegades es pot cridar malament, i es seggerí que en nous casos, com aquell o distints, iria bé que algú cridés per a tots.

- Aquí hauria de manar algú o altre.

- Per què?

- Perquè sí, perquè a tot arreu hi ha algú que mana, als pobles. Els carboners poden dir que aquí, entre altres coses, no tenim autoritat.

- Quina falta ens fa?

- Fins ara hem passat sense i no ens ha anat pas massa malament, però hom no sap si les coses sempre serà igual que fins ara. Per què no podem tenir batlles a Masfukleda? Creieu que ens faria cap mal?

- Ah, tinguem-ne.

- Però qui en serà?

- Mita, doncs el senyor Mitjavila mateix, que en té tota la planta de batlle. A més a més té poca feina i molts quartos.

- Serem un poble pobre, però tindrem un batlle ric.

- Dissabte, quan vingui a fer el canari, n'hi parlarem.

Quan hi havia quelcom que feia pensar als de Masfukleda, el redós era el senyor Mitjavila. Ell s'hi havia afincat i hi tenia el Mas amb el matrimoni Donat i els dos fills, Domènec i Vicents, una gent que pel senyor Mitjavila s'haguéssin deixat tallar un braç. Menaven el Mas i anaven a partir, i tothom content. En temps de bolets quan el senyor Mitjavila n'anava a cercar li preparaven el terreny i li deien els llocs clavats on només era qüestió de collir i prou. Els demás veïns estaven en el secret i feien el paper. Se l'estimaven al senyor Mitjavila perquè li veïen, encara que tingués diners, les ganes d'ésser

un masfullledenc més.

- No, aquests, no! - deien a la mainada quan s'anava per bolets-. Són els del senyor Mitjavila.

L'home tornava amb una gran cistella plena i abans d'entrar a casa feia per maneres de trobar algú que el veiés.

- Caram, senyor Anton, això és trobar bolets!

- Es qüestió de saber on es fan - deia l'home tot cofoi.

Quan es tractava de cacera, pel poble es deia que els masovers del senyor Mitjavila tenien conills ensenyats que s'anaven posant a tret dels canons del senyor Anton fins que els tocava. Els que eren veritablement ensenyats eren els gossos del Mas quan sortien amb el senyor Mitjavila. El masover en cap abans que els gossos sortissin de casa els cridava apart.

- Avui treballau pel senyor Mitjavila, sentiu? Vosaltres mateixos.

I els gossos no paraven fins a tenir un i altre conill als peus del caçador i aquest, és clar, amb un o altre feia blanc.

- Caram, senyor Mitjavila, quina cacera!

- La qüestió és saber tirar. Els conills, quan fugen, sempre tenen un segon que es paren per a saber cap on fugir. Es llavors que cal tirar, ni abans ni després, enteneu?

Si algun dia feia una sortida secreta, feia marçó sempre. Llavors deixava l'armament abans d'entrar al poble i deia que se n'havia anat anat a fer una volta. Quan era fosc, recollia escopeta, canana, barret i ploma i entrava a casa seva de puntetes.

Tothom feia de tant en tant alguna cosa pel senyor Mitjavila, i els del canari quan l'home perdia massa vegades seguides, feien una picada d'ullet general i el senyor Mitjavila no era canari. Quan això usceia el senyor Anton sortia del cafè amb el puro més gros a la boca i entrava a casa seva com si vingés de Festa Major...

- De cap manera! - deia el senyor Mitjavila aquell dissabte-. A mi em podeu fer canari, que me'n feu sovint, però batlle, no!
- Però...
- Que no! En primer lloc jo, encara que en vulgui ésser, no sóc de Masfukleda, i, en segon lloc el fet de tenir diners, que devegades no se-veix per a res...
- Home, tant com per a res, senyor Mitjavila...
- Mira...ja n'hi podeu donar de diners al cavall que n' pugi el Comal Major!
- I què vol que en faci un cavall, dels diners...
- Es un dir, home. Què en faries dels diners si caus de nits al rec del Moli, vinguent de batre, per exemple.
- Si tens diners, poc hi hauràs d'anar a treballar de nits, i t'estalviaràs de caure al rec.
- Espèra't, espèra't...I en un descarrilament!
- Només es moren els dels vagons de tercera!
- En tot trobeu pèls, carai! I la salut? I la salut, què! Què en fas dels diners si l'agafes forta.?!
- També ens morim els pobres.
- Jo el què vull dir és que en aquest món no n'hi ha prou de tenir diners.
- De tota manera, val més tenir-ne...
- Deixeu dir, homes!
- Es que jo sopo dos cops, si tinc diners!?
- Jo, si pogués, hasta tres en soparia, de cops.
- Parlem de debó, Solà. Es que puc parar un aiguat, per diners que tingui...és que puc fer parir una burra abans del temps, tronar...
- ¿ N'hi ha que fan tronar i ploure, de gent de diners.
- Tornem-hi! A veure si em voleu entendre...Es que em puc enganxar una cama, jo? O dirigir una simfònica, o treure'm anys...Què en faig, jo

dels diners davant d'un lleó, una dona rapatània o una aurora boreal? Què em dieu, ara?! Què en faig jo, dels diners, si em feu canari? I que faran callar les oques de Masfuleda, els diners?! Vull dir que jo no vull ésser batlle perquè tinc diners. I això tampoc diria gaire a favor vostre. Un batlle ha de representar allò que el poble és, i quan actua ha d'ésser com si ho fes el poble en pes. Ha de sortir d'entre vosaltres el batlle de Masfuleda. Jo ajudaré al poble sempre que ho necessiti, com fins ara, com ho hem fet tots sempre que ha convingut. A cada casa hi ha d'haver algú que mani, que castigui si convé i que disculpi si cal. I un poble és una reunió de cases.

- Si ja tothom mana a casa seva, ja el manem entre tots els poble.

- Si, senyor. Cada cap de casa serà un dels que manarà. Ara cal que hi hagi un que mani en nom de tots i que no mani més que els altres a cop. Tant difícil és manar com creure. Per ara, aquí sembla que vivim fora del món, però això no pot durar sempre. Algun govern ens farà un camí per a pujar i baixar de Masfuleda, el poble creixerà, necessitarem llum, telèfons, carters...I per tot això necessitem una autoritat que ens representi, que demani coses, que no es cansi de demanar perquè a la capital, si no es demana res, res no et donen. M'enteneu? Doncs fem-ne via. Veureu. On us reunieu normalment quan s'havia de prendre alguna determinació?

- A casa - respon Pepet Fornells.

- Doncs ja tenim batlle!

- Oh, ens reuníem a casa perquè la dona ens feia cafè.

- Doncs mira, del magatzem que tinc al costat l'església en farem ajuntament i si convé el predrem allà el cafè. tu seràs el batlle.

-Jo passe moltes hores al camp, com tots...

- En serà, de suplent, el que tu anomenis. I pots nomenar un tercer i un quart...

- Així en serem tots!

- Sí, però n'hi ha d'haver un d'oficial. Què hi dieu?
- Doncs que sigui batlle oficial en Pepet Fornells.
- Ahm tots vosaltres de segons.
- Bé...!

I així constituí el senyor Mitjavlia l'ajuntament del poble, ja fa temps. De llavors ençà tots eren batlles oficiosos, i l'autoritat a Masfuleda seguí essent la que havia estat sempre. Ningú de fora s'hi ficà mai amb qui era el batlle, ni de si n'hi havia o no n'hi havia. I els de Masfuleda tan contents.

La situació del poble, la bonesa de les aigües, les mil aromes de l'aire -sentors purs del bosc, i sentors puríssimes de vaques, xais, cabres i tocines-, o les propietats de les suors d'aquell ermità-fundador, influenciaren marcadament en què la humanitat, la flora i la fauna de Masfuleda tinguéssin un grau de magnificència inigualat. Tot era bo al poble, de pollastres a dides. Un temps Masfuleda tingué les millors dides del país. Eren unes dides de pitreres monumentals, estofades, plenes, imbuidables, i llurs serveis eren sol·licitats per les cases de calaix més ple conegudes. Se n'arribaren a exportar, de dides. Un matrimoni suec que en va veure una pels carrers de la vila va quedar literalment encantat, com si veiés visions, davant aquells aparadors fabulosos.

- A casa nostra es necessiten set dones reunides per acompanyar-se'ls-hi. va deixar anar el suec.

I tant si com no i -costi el què costi, deia el suec-, s'emportà la dida a Suècia. Els davants profigiosos de la dida sortiren a sis revistes a tota plana amb aquest peu, traduït del suec: "Això són mamelles!"

Les vegades que més d'un metge davant una criatura que no es feia havia dit:

- La ciència ja ho ha dit tot. Si no ho arreglen les dides de Masfulleda...

I ho arreglaven. Al poc temps la llet incomparable de Masfulleda havia donat tota la raó al metge. Amb el temps potser desapareixeran les dides perquè potser els davants les senyores els faran ^{servir} noies per a fer bonic i que no les privin de veure on posen els peus, però en aquell temps les dides de Masfulleda feren veritables fortunes exercint el seu meravellós, inestimable i excels ofici. Al poble se sentia dir: - Guanya més ella fent de dida que tots nosaltres plegats treballant dotze hores cada dia!

Més tard foren les noies de fer feines les que mantinguéren el prestigi del poble. Eren dones que s'hi podia comptar, que tant cuinaven a fons, rentaven, ve stien un mort i enclenxinaven mainada. Algun cop resultà que a més a més de fer totes aquestes feines alguna masfulledenca -totes eren de molt, però que de molt bon miraró, per naps per nefes, que això mai es posa prou en clar, feu alguna hora extraordinària. Elles ja deien:

- A mi el pare em va dir que havia de creure sempre...

De resultes d'aquelles hores extres hi haguéren repressalies contundents per part dels pares de les noies.

- Nosaltres, m'ent en, lloguem les noies de fer feina per les feines de la casa. I entre aquestes feines no hi entren les que vostè li ha fet fer, m'ent en? Elles quan surten de casa són feineres, netes i honestes. I les lloguem per les dues primeres coses, m'ent en? I això només s'arregla d'una manera, m'enten? I o s'arregla com s'ha d'arreglar o aquí no hi cabrem de garrotades que hi haurà!

En veritat les que es convertiren en mestresses sense intervencions violentes dels parents, foren moltes més que les que en foren en calçador. Totes, però, donaren uns resultats magnífics.

- Això és encertar-ho! - deien els homes de les mestresses que hi arribaren per feineres, netes i honestes.

I:

-M'hi hagués casat igual - repetissin els homes de les mestresses que hi havien arribat per feineres i netes.

Fos com fos, les dones de Masfuleda valien, i molt. De totes maneres en evitació que per arribar a mestresses s'ho haguéssin de jugar tot, al poble es donà preferència a deixar sortir les dones de fer feines per anar a regentar rectories.

- Sempre hi ha més garanties, sabeu? - contestaven els parents quan algú els preguntava aquella bona disposició envers la clarècia.

Foren, en veritat, les que anaren per majordones, unes majordones formidables. Mai els rectors havien estat tan ben cuidats com en el temps que ho foren per dones de Masfuleda. El de la parròquia de X, d'agraïment, anava cada any a actuar en boníssimes condicions al poble per la Festa Gran. Masfuleda veia, en la persona del senyor rector, la bona cuina de la dona, la planxa i l'agulla d'una filla del poble. I se'n sentia tot orgullós.

- Es veu que el cuida qui el cuida al senyor rector - es deia veient-lo anar de l'església a l'Hostal-. Mai se l'havia vist tan gras, lluent i maco com ara!

Magda, la gran del Cafeter Compàs, que sortí a servir a vila, escoltà el darrer discurs del pare el qual ja parlava per coses que havien passat.

-...i tu, a la teva feina i prou. Rentar, fregar, cuinar, cuidar vells i criatures si n'hi han, i s'ha acabat. I si el senyor és de bon veure o hi ha jovent a la casa que encara en sigui més de bon veure, tu pensa amb el què pot passar quan es troba una noia de servir plantosa com tu, sola!

Magda trobà que no era gens clara la darrera part del discurs patern. El pare li devia haver aclarit què passava quan una noia de servir, plantosa com ella, es trobava sola amb algú de bon mirar. I era el que ella pensava: "Potser el pare es creu que ja ho sabia jo el què pot passar en casos així. I el pare va malament, perquè no ho sé!". I de debó no ho sabia. I anà a servir sense saber-ho. I serví de meravella. I era plantosa, com la que més. I pel carrer se la miraven, els miradors d'ofici, que són aquells que miren i prou, i els altres, que són els que no en tenen prou, de mirar. I Magda més d'una vegada digué, amb les mans a les anques:

- Què vol, vostè!

Si el vostè era tossut, deia que a la ciutat hi havien molts llocs per a passar l'estona bé i que una noia com ella la hi passaria molt de bé, ben acompanyada.

- Fa?

- No fa, i li donc la bona tarda perquè no digui que no li he donat res.

No, al carrer Magda era inabordable. La miraven perquè no ho podia privar per de Masfelleda que fos, però els miradors de la ciutat no podien fer altra cosa que mirar-se-la. Però...

La senyora Mercè feia dies que es mirava el seu marit malament. Fins que explotà:

- Samuel, trobo que te la mires molt a la Magda!

- Què vols que et digui...la miro perquè s'ho mereix. Es una bona xicota, ens té la casa endressada, cuina bé...què més vols?

-També hi cuino jo, de bé.

- Es clar que hi cuines.

- Però a mi no em fas les festes que fas a la Magda.

- Veuràs, Mercè, què vols dir festes?

- No ho sé, quan la veus poses una cara que no me l'has posada mai a mi.
- Vaja! A veure si també et sentiràs gelosa d'aquesta, ara.
- Jo, gelosa?
- Sí, gelosa. Gelosa com ho has estat amb totes les noies que hem tingut. Com si a n'el servei no se'l pogués tractar bé, com si fóssin d'un altre món. I són noies que són fora de casa, i s'han d'animar...
- Que n'has animades moltes, Samuel!
- Això ets tu que t'ho has posat al cap i pertot veus fantasmes.
- Fantasmes? I el xiscle que va sentir la mamà el dia del Sant de l'oncle Pere, a la cuina? Era un fantasma!?
- Si d'una rata que fa xisclear les noies...
- I el dia què segons tu dirigies la neteja de les golfes? Aquell dia les rialles les vaig sentir jo!
- Bah, la noia reia perquè per ajudar-la em vaig posar una bata teva..
- I el dia...
- Mira Mercè, no és hora de passar comptes, ara. Ja n'estic tip d'aquestes lletanies tan sovint de les coses que sentiui la teva mare i tu per la casa, de les noies de servir. Que no poden xisclear, que no poden riure? Què voleu, que rentin, que cuinin, que planxin, que serveixin a taula i que al damunt plorin tot el dia?! I amb aquesta, no. Amb aquesta, no.
- Que t'agrada més que les altres, aquesta?
- Mira, ^{Mercè} ~~Marta~~, ja t'arreglaràs! Si has de callar et diré que sí... Si t'hagués d'enganyar, et penses que seria amb les noies de servir, i a casa?
- No, si al final serà a casa i a fora que em faràs caure la cara de vergonya.
- Mercè, Mercè, Mercè! No em facis enraonar, no em facis enraonar. //

- Enraona, home, enraona. Que és de mi que has d'enraonar?
- Però, però...quina mosca t'ha picat avui? Segur que has tingut reunió amb la teva mare.
- Es clar, ara rebrà ella....Després de ficar-te amb mi et ficaràs amb ella. Què en tens de dir de la mare? Quin mal fet li saps, digues.
- Que et va fer atu, carai!, ja. Bé, bé, no volia dir això...M'ha escapat...

Gran plor de la senyora Mercè.

- Mercè, Mercè, a veure...ens hem embolicat. Tornem a començar i parlem d'altres coses. No ploris.
- Ploraré fins que em dongui la gana! Ploraré una setmana seguida! Ploraré fins que tregui aquesta noia de casa!
- Doncs el vols saber el motiu de la meua bona cara a la Magda? Digues, els vols saber? Potser ploraràs tres mesos si el saps.
- Ja tant me fa una cosa com l'altra.
- Ho vols saber, o no?!
- Perquè plori tres mesos? Els ploraré igual si aquesta noia no se'n va.
- Ho vols saber o no? Contesta!
- Tant t'hi has embolicat....Tant t'ha fet oblidar l'lar, dona, fills..
- Alto, Mercè, amb això dels fills!
- Què vols dir, alto?
- Això, que al parlar d'oblidar-me dels fills t'aturis.
- Com que sí...què s'han de pensar al veure un pare pendent tot el dia d'una noia de servei. Això a casa...
- Alto, Mercè, que hi haurà plors llargs!
- No em fan por el plors. Cada minyona que hem tingut me n'ha costat, de plors. I aquesta d'ara més que les altres...Com si jo no hi fos, a casa, o ja no servís per a res. I tot això que dius que vols dir, no ho diràs. Es un truc perquè calli. Ja ho has fet altres vegades...

- Doncs escolta, Mercè, escolta bé. Per un moment, no et pensis el que et penses de jo i la Magda. Deixant això apart, què et va semblar la noia quan va entrar a casa?...No, no, digues.

- Què em va semblar? Jo vaig veure una minyona, no una dona. Vas ésser tu que només vas veure la dona i que te la miraves amb un mirar que te'l conec, de no deixar res per a repassar. Això i així vas mirar tu.

- Ho reconec. Quan tens raó, tens raó. La vaig mirar de dalt a baix. Ho recordo molt bé...

- Quin cinisme, Senyor!

- Espèra't, domina't, calma't. Sí, la vaig mirar sense perdre detall. Com si la veies ara. Era el dia de la Festa Major, i tu deies feia dies que et venia com l'anell al dit, la noia, amb la Festa al damunt. Mira si ho recordo bé tot això. I no vas veure qui se la mirava més a la Magda?

- Què vols dir...

- Això; no et recordes de qui se la miraba també, a la Magda? Fes memòria, fes memòria, Mercè, que quan vols et recordes de xiscles...

- Es que n'han xisclades moltes de minyones, a casa!

- No fugim d'estudi, ara! No fugim d'estudi. Qui se la va mirar, a més de jo, a la Magda. Ho saps o vols que t'ho digui jo?

- Qui hi havia...Sí, l'Oncle Ramon. Quin un aquest també! Es d'aquells que quan veu dones de prop perd el comediment, l'erma, l'amor propi... tot ho perd l'Oncle Ramon amb dones a prop. Tots la van mirar a la Magda, que de goig prou que en feia.

- Que en fa!

- Poca-vergonya!

- Es igual. Ara ja no em ve d'aquí. M'ho has dit tantes vegades de franc! Amb moltes, que t'has pensat qui sap què, no he passat de quatre beneiteries perquè tu et pensessis el pitjor i estéssis més pel

teu home que per a les modistes, les visites, les exposicions de modes, les conferències i els cursos d'idiomes, i...

- Amb aquestes surts, ara?

- I les que aniran sortint. Vols gresca? Gresca hi haurà. Quan tu has anat a passar quinze dies a Blanes, a casa els Matagalls, a veure la Claudina...

- Però...?

- Però, res! O és que tampoc et recordes que tu l'havies festejat, i fort, a l'home de la Claudina?!

- Ves quines coses, ara...Quants anys fa del festeig....

- Sí del festeig, sí, però de les anades a Blanes, ja no fa tant!

-Si? Doncs ho vols saber, encantat, més que encantat, per què hi anava, a Blanes, a casa la Claudina? En vols saber tu també de coses, eh? En vols saber? Et penses que només ens tens tu per a dir? Doncs jo anava a casa la Claudina per les mateixes coses que tu feies xisclar minyones!

- Doncs ja està tot dit, Mercè...No en parlem més. Tirem-hi terra al damunt. Jo...

- No, Samuel, no! Ara sóc jo la que vull aclarir comptes. A la Magda la treuré o no la treuré...però qui era que se la mirava més per la Festa Major...L'Oncle Ramon...Però si no erem més llavors que nosaltres dos, l'oncle i la tia Merceneta...Ah, i el Jordi. No em diràs...

- Sí. El teu estimat, el teu enamorat Jordi, era el que aquell dia de Festa Major es mirava també a la Magda i se la ^{va} estava mirant d'ençà de llavors.

-Bé, si se l'ha mirada i prou...perquè el xiscla que va sentir la mà portava la teva marca...i les rialles que vaig sentir jo, també...

- Mercè, la Magda i el Jordi...

- No.

- Sí.

-No!!.

- Si. I aquesta noia ens porta tant afecte a tots, i naturalment, sobretot al Jordi, i a tu perquè ets la seva mare, a tu que la vols treure, que perquè no hi hagi coses entre mare i fill...ella deixa que es pensi malament d'ella i farà coses fins que la treguis de casa.
- Però...
- Si ha de sortir tot, que surti. Avui hi som. Saps que el Jordi estudiava malament. Vull dir que tan aviat estudiava com no...
- Si.
- No, sí. No!
- Bé volia dir que sí que ho sabia.
- Saps que el Jordi, i això sí que potser no ho sabies, jugava com un ministre, i que perdia com un nou ric. I que s'endutà i que em va demanar diners a mi...
- A mi també. Així devia el doble del que em va dir.
- No, el triple, perquè la Magda...
- No!
- Sí. La Magda li va donar tot el què tenia.
- Amb diners?
- Amb diners, i sembla amb dinades amb la promesa de que el noi faria bondat. I gràcies a la Magda el teu Jordi ha tret l'únic sobresortint de la carrera i de la casa, i no se l'ha vist més amb cartes als dits. I ara, què? S'ha de matar, aquesta noia, se l'ha de treure com un gos?
- Ai Déu meu.. I el noi què diu?
- El noi està disposat a sortir amb ella demà mateix. Si la treus, se n'aniran tots dos.
- Això sí que no...Això sí que no!
- No t'amoinins. Ja t'he dit quin partit ha pres la noia.
- I tu permetries que un teu noi torni a deixar els estudis i torni a agafar les cartes?!

I el senyor Samuel, que si quelcom coneixia bé a copia d'anys, era la seva dona, i que feia temps que era mig aliat del noi, ja que ell, el senyor Samuel, no va poder triar a l'hora del casori, va dir:

- Jo, sí.

- Doncs jo, no! El meu noi no tornarà a jugar més, i si jo sé què li fa falta per acabar la carrera, acabarà la d'ara i les que vulgui. I si no m'ajudes a convencer aquesta noia que es quedi a casa amb galons de capitana, per ésser-ne reina quan el noi acabi la carrera, me'n vaig a Blanes demà mateix i per a llarg!

Semblà de Masfelleda la senyora Mercè, tant amb aquella declaració com quan més tard el seu home li sentia dir:

- No, Magda, tu seus a taula a partir d'avui. I vull que quan el Jordi entri t'hi vagi asseguda....I, o et treus el davantal, o me'n poso un jo!.

....i el mestre m'ha preguntat: "Si tens quatre pomes i en dones dues quantes te'n queden?"

- Quines bestieses....Ara no es dona res. La resposta hauria estat la mateixa si el mestre t'hagués preguntat: Si tens quatre pomes i en vens o en perdes, dues, quantes te'n queden?

- Oh, jo ja li he dit, però el mestre m'ha contestat que el que feia les preguntes era ell...

L'escola era a l'entrar al poble, o a la sortida segons per on s'hi entrava. Estava just a mig camí entre el Mas Marquet i a Cal Coix, i anant-hi travessant la plaça entrant per cal Ordinari Solà, hi menava un caminet vorejat d'herba fresca que s'acabava al peu de l'oliverar que la vegé fer, l'escola, i canviar de mestre i de nois una pila de vegades. La població escolar era més aviat reduïda i quan hi era tota s'havien pogut comptar una vint-i-cinquena d'estudiants.

El mestre, el senyor Joanet, era un mestre clàssic, amb gana, que

cobrava poc i malament. Era en el temps que era rar veure un mestre gras. Quan la paga trigava més que del compte a arribar, el senyor Joanet feia algun repàs a Cal Coix que tenien set elements a estudi, o a Cal Cafeter Compàs, que n'hi tenien cinc. Quan la paga venia, després de pagar la despesa a l'Hostal - el senyor Joanet era solter, i, home conscient, no va volguer mai compartir la seva gana amb ningú-, el mestre podia anar un parell de dies al cafè i demanar "allò de sempre".

- I porteu-m'hi una mica d'anís, avui. - deia.

Tothom, i el senyor Joanet millor que ningú, sabia que normalment al cafè hi anava a mirar, però quan venia la paga, que no acabava de venir mai, el senyor mestre prenia tot un senyor cafè durant poquíssims dies, passats els quals el senyor Joanet tornava a la gana diària, a fer algun repàs a Cal Coix o a Cal Cafeter Compàs. Els dies de repàs al Cafè se servia el cafè del senyor mestre a la taula de l'establiment, amb els que el pagaven. És clar, a l'hora de repartir bones notes a l'escola, que se'n donaven poques, sempre n'hi havia alguna pels nois de Cal Coix i per les noies del Cafeter Compàs.

Era molt rar veure a classe la totalitat del cens escolar. D'altra part allà haguéssin estat els treballs perquè l'edifici destinat a escola llavors - l'antic s'havia tornat petit -, no donava per a tot el cens. Molts alumnes s'havien de portar cadira a estudi i molts deixebles, fent-se càrrec de les poques possibilitats de l'aula en quant al volum, passaven molts dies pescant al rec del Molí o provant fruita dels fruterars apartats. El que era un puntal de l'assistència era l'estudiant Mitjavila el qual d'ençà que va començar a anar a classe no va fer festa ni una mala tarda.

Un dia es produïren moltes baixes a cop. Els set bordegassos de Cal Coix suspenguéren les seves activitats estudiantils a causa del bateig del darrer rebroll de la família, i les cinc noies del Cafeter Compàs

conseguien, plorant totes a cop, que quan ho feien se'ls hi havia de donar allò que volien ja que aquelles cinc noies plorant no deixaven sentir res més que els seus plors a mig poble, la dispensa paternal per assistir, almenys de llumy, al bateig del darrer Coix.

La majoria de la població escolar, a estudi, hi anava a menjar. Hi menjaven bé ells, a estudi. Els hi semblava que allò que explicava el mestre els hi entrava millor si ho escoltaven menjant. Algun cop el senyor Joanet havia castigat un alumne que menjava massa durant la lliçó prenent-li el menjar.

- Al'escola s'hi ve a aprendre no a menjar!

I passava uns moments fora de la classe amb el menjar que havia requissat al noi. Sí, pobre senyor Joanet...

Alguna vegada l'element desposseït del menjar, deia a l'arribar a casa:

- Avui el senyor Joanet m'ha pres el berenar!

I quan esperava una reconvenció contra el mestre per haver suprimit vitamines a un cos en pla de desenvolupament, sentien, sense acabar-ho d'entendre que la mare deia:

- Pobre senyor Joanet...

Això ho sentiren molts escolars i, un dia, la totalitat dels menjadors deixaren els seus berenars damunt la mini-taula del senyor Joanet. Aquest, davant el primer paquet de berenar actuà fulminantment i l'entafurà calaix endins. La segona aportació el desorientà una mica i, a la tercera, tocà de peus a terra. A la classe es feu un gran silenci. Els nois es miraven els paquets de berenar que omplenaven la migrada taula del mestre, i el posat d'aquest. El senyor Joanet estigué uns segons callant, mirant una dotzena de caparrons tot ulls. Tenia el punter a una mà i amb l'altra l'aguantava de la punta perquè cap mal pensament no es sortís de fer-lo servir. Les ulleres que ja

normalment se li aguantaven de miracle degut al poc suport que trobaven li caiguéren al mateix moment que un parell de llàgrimes li relliscaven galtes avall.

- Fills meus...-digué tremolós de veu-, estudiou molt, aprengué força però no us feu mai mestres com jo...

I fou aquella col·lecció de berenars extraordinaris la causa de que el senyor Mitjavila dongués de tant en tant algun paper per arreglar al senyor Joanet amb la qual cosa se'l pogué veure més sovint els dies de festa al cafè fent quelcom més que mirar.

Entre els que de tant en tant anaven a dir a crits la taula de multiplicar -quan es cantava la del cinc la classe entera retrunyia- hi havia a més a més del caln de Cal Coix i les noies del Cafeter, i de l'estudiant model Mitjavila, els dos bessons del Mas Marquet als quals costà Déu i ajuda i grans insults del senyor Joanet arribar a trobar que vuit i set feien quinze.

- Mira Joel. No comptis amb el cap. Compta amb els dits. Agafa vuit dits d'un costat i posa-n'hi set de l'altre, i ves comptant. Quants fan?

- Senyor Joanet, si només en tic deu, de dits...

- Posa-n'hi vuit tu, i agafen set del teu germà, que per alguna cosa són bessons!

També es podien veure alguna vegada a classe, els dos nois del Moli, l'Andreu i en Marcelinet. L'Andreu era un tiradoràs de mandró i a l'hora de les pedregades, una mena de capità-general. Del petit la única cosa que se li sabia fora del corrent era que tenia una facilitat enorme a beure's de tant en tant el tinter comunal de la classe que el senyor Joanet preparava amb aigua i fuxina.

Venien després els nois del Mas Bonic, Manuelet i Esteve, de cap arranjats, forts, nervuts, amb un rellamp de dents que quan clavaven una mossegada a un codony ben poca cosa en quedava. El del Mas Algues, en Mi-

quelet, alt, prim, que mai parava de créixer. Semblava afegit. Un dia que l'estudiant Brauli posà mitja dotzena de tatxes dessota el seient del senyor Joanet i aquest se'n sentí més que del compte perquè no tenia polpa al lloc que nomarlment se n'hi té, sorti en defensa de l'"ai!" del senyor Joanet, i el noi de les Algues llençà en plena cara de Brauli la primera cosa que li vingué a la mà: una bola del món que ja no hi era tota i que d'ençà de llavors encara hi era menys. Quan el senyor Joanet donava passa-temps geogràfics amb l'ajut de la mutilada bola, es veia obligat a dir:

- I suposaem que en aquest costat de la bola hi ha Europa, a l'altre costat que hi hauria d'haver si la bola hi fos tota?

Ja amb el món enter hi havia molts dubtes, i molts més n'hi havien d'haver tal com quedà la bola després de l'agressió a l'estudiant Brauli ja que únicament havien restat visibles els dos Pols, l'Àfrica del Sud, part de la Índia i algunes illes de l'Oceania, que n'hi ha tantes.

També solien anar a classe les noies de l'Ordinari Solà, la Mercè, la gran, i la Salvadoreta la petita que deia la "erre" malament, però que era maca com un pom de flors. Eren de les darreres arribades i ja s'havien de portar cadira. A casa l'Ordinari eren més aviat mal-fiats i les cadires tornaven a casa dues vegades al dia.

La germana de Mitjavila, la Clara, la Clarèta, com li deia tothom, era fina i delicada com son germà, amb uns ulls més grossos que del compte que quan quelcom l'espantava semblava que li havien de fugir de lloc. Semblava poca cosa però era tot un caràcter i tenia, quan convenia, el tic de la família Mitjavila, el tic de que quan es posaven una cosa al cap... Un dia que l'estudiant Brauli entaforà bossa endins de la noia una família de granotes vives, n'estigueren ben a punt de fugir-li de lloc els ulls de la noia Mitjavila. Són germà intervingué a la seva manera a fons, però l'estudiant Brauli no en tin-

gué ni per començar, l'aplansona, se'n rigué i el deixà calces-avall davant la concurrència que sortia de classe.

- Un dia o altre me la pagaràs! - deia el pobre Mitjavila somicant i tornant-se les calces al lloc habitual.

Mariagna era la filla del batlle que repetia sovint quan les coses no li anaven massa bé:

- Ara ho diré al pare!

i llevat de l'alumne Brauli, a qui no feia por res, tothom s'hi mirava a contradir a la filla del batlle. Fins el senyor Joanet a l'hora de repartir notes s'hi mirava una mica quan hi havia la filla del batlle pel mig. Més aviat tirava alt de por que ho digués al pare si li donava una nota baixa.

L'alumne Brauli era del Mas Porta. Vivia amb la madrastra Amèlia que n'havia tingut un cap a lligar i més i tot amb el petit Brauli. La ^{mare} ~~madra~~ havia mort quan Brauli era molt menut i el pare, després de provar si se'n sortia treballant l'horta, cuinant i pujant el petit, veié que allò era massa per un home sol i feu cridar que li feia falta dona. La senyora ~~Ante~~ Amèlia era de vila i perdé l'home quan aquest tornava de Cuba. Amb les presses per a desembarcar, ja que el pobre marit de la senyora Amèlia venia marejat de no dir, baixà del vapor més aviat que del compte i no es trobà mai més. I la senyora Amèlia i el pare de Brauli arribaren a un acord. Primer l'home la volgué a prova, i al veure que servia per la casa, que cuidava el petit i que encara li sobrava temps per a portar una part d'horta, tirà el matrimoni endavant. Una de les clàusules, però, que Sebastià, pare de Brauli, volia fer posar a l'acta matromonial era condicionar el casori a que Amèlia seguís, de casada, tinguent les mateixes bones notes que obtingué durant el període de prova. Se li digué que la gent es casava o no es casava, i que allò que volia era nou. Que un altre

dia potser sí que els matrimonis serien condicionats, però que mentrestant s'havia d'actuar segons la llei. No ho volia acabar d'entendre allò el pare de Brauli.

- Si és un contracte, perquè no s'hi poden posar les clàusules que s'acordin? I si després em falla, què? En canvi, si ho deixem contractat, si ella em falla, el matrimoni no val i jo em torno a casar...

- Mira Sebastià - li respongué el senyor Jutge que pujava de vila quan hi havia aconteixements en bé o en mal que precisaven la seva presència a Masfelleda-. Casa't tranquil. No puc fer constar en acta el que tu vols, però ho has dit al meu davant i, si passen coses, que millor que no passin, sempre podràs dir que ho has dit davant del jutge. Casem?

- Casem, senyor jutge!

Hi hagué casori amb noi vist - de casoris amb nois no vistos del tot a vila se'n feien ja molts-, i tothom content. Tant Sebastià com Amèlia deien que casar-se per segona vegada era una gran cosa ja que no s'havia de patir per segons quins començaments que devegades són de molt més mal passar que la gent no es pensa. E^{ra} un gran segon matrimoni, aquell. Ara, el noi...el noi era un autèntic mal-carrac. Caminava al revés de com li deia Amèlia que fes i mai, mai li repetí el mot que ella volia que digués:

- Digue's pare, reiet!

- Mare.

I Amèlia aguantava i provava i tornava a provar...Ella no el volia perdre aquell segon matrimoni per rapatà que fos aquell vaillet.

-Digue's colom, maco!

- Pardal!

I així cada vegada. Amèlia tocà fons, un dia, i feu part del seu amoinament a Sebastià. Aquest, que després del temps de prova i del

que portava de casat per segona vegada deia que Amèlia era una joia i que no sabia pas què s'havia perdut el seu primer marit negant-se vinguent de Cuba, votà cent per cent a favor de la seva segona muller.

- Mira, Amèlia, no t'hi cap-fiquis. Que camini cap on vulgui i que parli com li plagui, el noi. Ja tindrà temps de fer les coses bé. Si vols un consell li dius tu al revés les coses que vols que faci...

Se'n sortiren a mitges amb la proposta de Sebastià. El noi passava uns dies que semblava que s'hi podia comptar, i d'altres fatals. Quan es portava bé a casa i no donava motius de queixa, és que n'havia fete de grosses a fora. I vice-versa. La pobra Amèlia estava sempre amb l'ai al cor.

- Aquest noi, aquest noi...!

- Mira, Amèlia, jo quan era com ell feia les mateixes coses i, ara, ja veus...

- Si amb la primera dona et portaves com amb mi, n'havia d'estar molt de tu, Sebastià!

- Com que deia que era el millor marit que havia tingut.

- Ja ho podia ben bé dir, ja, perquè jo, no m'està bé de dir-t'ho a tu/però també dic la mateixa cosa!

L'alumne Brauli no hi anava pas massa sovint a classe. De tant en tant s'hi acostava, treia el cap per la finestra i se'n tornava dient:

- No s'hi cap. No s'hi cap! No vull que per entrar-hi jo n'hagi de sortir cap...

Sí, algun cop també hi entrava. I el dia que el senyor Joanet encetava una lliçó d'història glosant fets de generals, guerrillers o capdills, l'alumne Brauli passava mitja hora sense respirar. Aquell dia el mestre contava coses del General Prim.

- I diu que era de Reus, senyor Joanet?

- Sí, de Reus.
- Que n'és pais, Reus, de generals?
- Com ell no n'ha sortit cap més. I ja veieu, tan bon general que era, tantes coses que va fer que fins un temps que no hi havia rei en va anar a cercar un a fora, i el van matar...
- Qui?
- No se sap. Aquí quan es mata una gallinaire totseguit se sap que va ésser. Ara, quan es mata algú de dalt, no se sap per què però no se sap.
- Ni vostè, senyor Joanet, que és mestre?
- Ni jo.
- Així, si vostè no ho sap, que ho sap tot, no ho sabrà mai ningú...
- Alumne Algues, treu-te els dits del nas!

Fou precisament el dia del bateig del darrer descendent de Cal Coix que l'alumne Brauli havia decidit anar a classe. Es trobaren davant la porta amb l'alumne Mitjavila. El senyor Joanet obrí.

- Tothom és a bateig, es veu. Tu - diu dirigint-se a Mitjavila- ja vens cada dia i no et vindrà d'una lliçó. I tu -fa a Brauli- com que fas tantes festes ja no et vindrà d'una. Anem tots a veure el bateig!

Se'n sortia a cap edat d'estudi. La feina manava, i els pares que eren partidaris de la feina tenien el seu argument: "Llegeix, suma i resta. Ja n'hi ha prou. De què serveix per ajudar a venir un vedell al món, saber dividir quebrats? Als pobles de muntanya els mestres haurien d'ésser pagesos i ensenyar a la mainada la quantitat de gallines que pot fer anar un pollastre sense que en patissin elles ni ell; quin temps és millor pels emplots; per a portar vaques a bou o per a posar anguilles a les cisternes...Aquests són els mestres que necessitariem. I mestres forts, que poguéssin si convingués domar una eugua, podar arbres o segar".

L'escola, la que servia ara, era un antic estable del qual feia poc se n'havia tret al vell cavall Galan, s'havia emblanquinat, s'havia inventat una mini-taula pel senyor Joanet i cada estudiant s'havia de portar cadira. A les parets hi havia un retrat del rei Alfons XII i dues estampes que abans eren al "saló" de l'Ajuntament, una reproduïa el port de la ciutat, i l'altra el primer tren del país que portà gent pagant de Barcelona a Mataró. Més d'una vegada el cavall Galan entrà escola endins, per la força del costum, amb gran alegria dels xicots i xiscladissa de les noies. Si l'alumne Brauli es trobava a classe era l'encarregat de tornar el cavall Galan a la nova quadra. I ja no tornava a classe.

L'escola, doncs, existia com a tal, però si el poble seguia produint infants només es podria obrir l'estudi al carrer fent la classe al defora, segons deia el senyor Joanet. I no es podia pas exigir que el pobre mestre pués ensenyar els misteris dels gerundis hagués d'aportar, a més del seu saber, escola i tot. I això que l'alumne Brauli, a la seva manera ja hi havia contribuït a mudar d'escola un dia que quan el noi Mitjavila estava a la meitat dels reis visigòds, i el senyor Joanet deia:

- Ja n'hi ha prou, home...

tirà un petard segons ell en apoi del comentari del mestre.

Sí, es feu quelcom per a tenir escola nova. El senyor Joanet feu una pila d'instàncies, a la Diputació, al ministre, al rei...

- I vol dir que les instàncies serveixen per alguna cosa? - se li digué.

- No. Però nosaltres les haurem fetes.

Les signà tot el poble, aquelles instàncies, fins el Pastor Salvi qui mai no havia tingut temps d'anar a estudi, i signà amb una gran creu.

- Això - deia-, val més que la firma més ben feta!

El Pastor Salvi no sabia de lletra, és cert, però quan li presentaven un ramat deia sense equivocar-se de mig els caps de bestiar que hi havia, amb un sol cop d'ull. Es mirava un bosc i en deia el nombre exacte d'arbres. Ni un més ni un menys. Quan algú es treia un braç de lloc, era el Pastor Salvi el que tornava les coses millor a l'estat que estaven abans de l'accident. Agafà gran anomenada tornant ossos al seu lloc i a Masfulleda hi pujaren ciutadans desenganyats de molts metges. Ara, Salvi no actuava si no hi havia alguna recomanació d'algú del poble. I segons qui era que s'anava a posar ossos bé, al preguntar-li,

- Quan us dec, pastor?

- Digueu que us ha posat bé el Pastor de Masfulleda - responia.

Era, però, per damunt de tot, el millor passador de fronteres de tot el rodal. Això ho cobrava, però era un passador segur. Es podia passar la frontera tranquil amb Salvi al costat. Tenia el camí oficial i li agrada espantar una mica la gent,

- Per aquí hi solen passar els carrabiners...-deia en veu baixa i misteriosa sabent que els carrabiners eren qui sap a on. Allò li valia una bona propina quan arribava a terres franceses además de l'import pactat abans de la sortida. Després tenia el camí particular que només el sabia ell i que hi feia transitar únicament la gent de compromís.

Ell de jove anà molts anys a veremes i havia fet bones amistats a l'altre costat de la ratlla amb les quals, ja comandant de pastors, hi havia fet intercanvi de bestiar moltes vegades. Els xais d'anada els tenia tan ben ensenyats que en els passos delicats no deixaven anar cap "bè" per ganes que en tinguessin. Aquelles amistats li valgueren molt quan en lloc de xais passà persones. Quan només passava xais, de vegades es deixava veure pels carrabiners.

- Quins xais més grassos, pastor!
- Sí, l'herba de la frontera se'ls hi posa molt bé. Perxò hi vaig sovint.

El Pastor Salvi era solter. Algú que el coneixia deia que malgrat no saber de lletra, era un home molt intel·ligent... I no és que no hi hagués pensat ell amb el matrimoni, no. I quan algú li deia,

- I doncs, Salvi, que no ens casem?

- Un altre any...- responia.

I és que volia i dolia. Li feia cop casar-se. Ell deia que les dones la sabien molt llarga i que acostumat a tractar amb bestiar que mai el contradia en res, no veia massa clar que pogués conviure amb una dona que li portés la contrària que és la cosa que el Pastor Salvi pensava de les dones, i que ho endevinava sense haver-ne tractada cap de prop. "Aquesta m'agzada!", havia pensat alguna vegada veient una dona de bon mirar, i es trobava que la que a n'ell li agradava ja agradava a un altre. Ho anà veient difícil i s'hi anà pensant. Un temps, els pastors tenen coses molt especials, no se sap per què volia trobar una dona que es digués Harmonia. N'aturà unes quantes i no cap es deia el nom que ell volia. I s'hi anà pensant. Trigà el Pastor a casar-se i, no tot acaba bé a Masfelleda, ho esguerrà. Quan ho hagué esguerrat declarà que havia trigat molt a casar-se però que encara havia anat massa cremat....Quan s'anaren sabent coses algú trobà que potser la dona del Pastor no era culpable del tot, perquè el viatge de noces el feu a França a peu i encara que l'hagués fet pel seu camí privat de la frontera, sembla que la núvia en quedà molt poc complaguda d'aquell viatge. Tan poc en va quedar de complaguda que una vegada a França digué al Pastor que l'esperés i Salvi va esperar en va.

- I la dona, què? - se li deia.

- La tinc a França i hi vaig sovint...

S'han anat sabent més coses d'aquell dissortat viatge de noces. Es feu a pluja batent, i quan la núvia es queixava,

- Així, plovent com plou, és segur que no trobarem els carrabiners!

I era veritat que hi anava sovint el pobre Salvi, a França, ell i els xais. I passava dies i dies esperant...I això ho feu anys i anys, i encara ho fa ara...

Ara el Pastor Salvi ja s'ha acostumat del tot a viure voltat de vaques, xais, cavalls i mules, i dorm i tot enmig d'ells i hi enraona com si fossin tots parents.

- Ara ja ho saps, Tacada - se li podia sentir a dir a la vaca major-. I no et vull tornar a avisar! Es la segona vegada que no em dius res si no et penjo l'esquella. A la tercera rebràs. I de debó. Els teus vedells et seguiran igual sense portar esquella, però els altres no, i si se me'n perd cap, et juro que rebràs....I estigue's quieta que em trepitjaràs i si ho fas també rebràs. I fort...Ara farem uns bons dies. Hi ha poca herba i amb el menjar sec la llet és més espessa i hi podem posar més aigua...Bé, no t'aturis, ara. Pots escoltar igual caminant...

Tot segueix igual. A Masfuleda no hi havia metge, i no perquè no en volguéssin sinó perquè no hi havia malalts. Què hi hauria fet un metge a Masfuleda? Segur que si hagués estat un metge delicat, amb coll i punys planxats, hagués acabat posant-s'hi ell de malalt. Què se n'hagués fet, llavors, d'un metge malalt? Altres coses no tenien els masfuledencs, però de salut rai! Quan algú anava de part, l'avia de Cal Coix tenia tanta pràctica a ajudar a venir criatures al món que cap partera s'hagués deixat tocar per ningú més..

Un cop a l'any es feia servir l'església si no hi havia alguna novetat abans. Era per la Festa Major. Portaven un capellà amb tartana, uns músics amb dos viatges de l'Ordinari Solà, i els forasters que hi pu-

javen com podien. La campana passava hores tocant fins que el darrer vailet s'hava fet un tip de fer-la voltar. Cada concurrent a l'ofici era obsequiat amb un pa i un ram de ginesta, i acabat l'acte tenia lloc la rifa d'un gran tortell que s'emportava sempre la família Mitjavila que era la que comprava més números...

I fou en aquella Festa Major que Masfuleda sentí parlar d'eleccions.

- Diu que haurem de votar.
- Qui ho diu?
- La gent que ha vingut de fora.
- Votar...votar...I a qui?
- No ho sabem, però haurem de votar als que no voti el senyor Mitjavila, com sempre que s'han fet eleccions.
- Jo seria partidari de parlar amb el senyor Joanet...
- Doncs parlem-hi.

Es deixà passar la Festa Major perquè una cosa eren les eleccions anuⁿciades que hi intervenia molta gent, i l'altra era la Festa Major que era cosa d'ells. I passà la Festa començaren les consultes amb el senyor Joanet per a veure què en deia el mestre d'aquelles eleccions que els de Masfuleda creien que eren cosa de la capital on segons ells sempre acabaven apujant les contribucions.

- Vostè què hi diu, senyor Joanet? Jo treballo de sol a sol, dormo set hores, viscs de les meves suors i no envejo res de ningú. Que em deixin collir el blat en pau, fer-ne pa, i que els fills em pugin amb salut i ganes de treballar. A qui tinc de votar?
- Miri, Ramon, cap dels dos que es presenten van contra el que vostè vol. Però ha de votar a l'un o a l'altre.
- Senyor Joanet, és per això que he vingut, perquè vostè m'ilustri.
- Veurà, jo...
- Tothom sap que vostè no cebra quan ha de cobrar i que cobra poc. Quin

dels dos candidats li pot arreglar això, perquè nosaltres volem un mestre que estigui content...

- Ai, Ramon! Els governs, tots els governs, almenys els que hi han hagut fins ara, estan segurs que els mestres podem viure dels aires del cel. Van provant si això és veritat retrassant les pagues cada vegada més. I potser acabaran per no pagar-nos i potser sí que hi haurem de viure dels aires del cel!

- Però vostè a qui votarà?! Aquí tots som del mateix braç llevat del senyor Mitjavila i els que treballen per a ell. I els de Can Mitjavila ja ho han dit a qui s'havia de votar. Ells diuen que un dels candidats té molts diners i que els que tenen diners són els que fan coses i que si tenim un govern ric, les coses es faran. I que l'altre de candidat no en té, de diners, i les coses només ho diu que les farà.

- Jo oficialment no us puc pas aconsellar perquè segur que quan vostè se'n vagi em vindrà a veure el senyor Mitjavila precisament perquè aconselli a la gent. I el meu drama, Ramon, és que jo ja els tinc comptats els vots del poble. I sé que es quedarà tants a tants i jo, jo seré el que haurà de decidir. Si voto per l'home de Mitjavila a Cal Coix em diran que són molts a taula ja i ja saps que a Cal Coix hi faig molts repassos quan la paga triga, que triga sempre, i si voto per l'altre s'ha acabat de fer papers pel senyor Mitjavila. O sigui, Ramon, que enlloc de donar-li jo el consell, me l'hauria de donar vostè a mi. Aquí tinc de votar?...

Estones més tard era el senyor Mitjavila el visitant del mestre.

- Bona tarda, senyor Joaret.

- Bona tarda, senyor Mitjavila... Segui, segui, faci'm el favor... No, a n'aquesta no, és coixa... A n'aquesta tampoc...

- Ho veu, ho veu clar a qui ha d'aconsellar a la gent que voti? S'ha

de fer una nova escola, amb casa pel mestre, amb taules honestes i amb bancs per a la mainada, i llibres, llibres nous que els que fa servir vostè són els mateixos que serviren pels pares dels que ara venen a estudi... I els altres, els altres vull dir els que no són els meus, que sap què diuen els altres? Tenen una dona que la seva preocupació és la gent que hi ha a les presons, no per a treure-la sinó perquè passen molt temps sense tenir dones a prop. Què li sembla? El que haurien de fer és no ficar-ni de gent a les presons que així no trobarien a faltar la dona. Masfelleda serà un poble com els altres si guanya el nostre candidat. M'ho ha promès, si guanya, és clar, per a guanyar la gent l'ha de votar. Quan fa que no ha cobrat, vostè?

- Uí...!

- Ho veu, ho veu? Es pensava que pot ensenyar bé un mestre que no cobra? Jo ja sap que normalment sóc un de més a Masfelleda. Ara, quan hi han eleccions sóc de Can Mitjavila. Ja sap a qui ha d'aconsellar que voti la gent. A vostè li'n faran cas. Si ho dic jo, segur que votaran per l'altre. Entesos?

- Entesos, senyor Mitjavila. Passi-ho bé.

I enlloc d'anar a donar consells, el pobre senyor Joanet anà de casa en casa a demanar a qui havia de votar ell! Els comptes que havia fet no li fallaren. Hi havia els mateixos vots pro-Mitjavila que contra-Mitjavila. El senyor Joanet no dormí en tota una setmana. Tan aviat pensava amb l'escola nova, amb casa per a ell, amb taules i bancs per estrenar, com en el seguir cobrant a llarg plaç fent la viu-viu i encara just, justet. Ell no podia anar contra una gent que coneixia de tants anys, contra els pares dels seus estimats deixebles, però tant coneixia a la gent de Mitjavila-sí com a la de Mitjavila-no... El senyor Joanet, aquella setmana, s'adormí més de quatre vegades a classe. L'alumne Brauli que coincidí a anar a estu-

di en dies extraordinaris quan arribà a casa seva va dir:

- Avui hem fet classe de dormir.

I vingué el diumenge de les eleccions. La totalitat del cens era a la plaça davant l'ajuntament, mudat, amb la candidatura a la mà esperant que el col·legi s'obris per a la votació. El cens era reduït, com se sap, i s'enllestí aviat. Faltava un vot, el del senyor Joanet. Es feren dos petits bàndols, l'un presidit pel senyor Mitjavila en fila índia a la dreta del col·legi. L'altre, amb el Coix al davant, a l'esquerra. Cada bàndol tenia el mateix nombre de bandolers. Es deixà un passadís al mig per on devia passar el senyor Joanet. Aquest s'havia sentit més de Masfuleda que mai i ja tenia resol el problema del vot que li havia costat una setmana de no dormir. Ell ja hi estava costumats al dejuni i posat ~~de~~ a fer-ne tant li feia dejunar menjant com dormint. Entrà al col·legi acompanyat dels aplaudiments del poble. Els de la dreta aplaudien el vot que els havia de fer quedar bé, i la mateixa cosa feien els de l'esquerra. I el senyor mestre quedà bé amb dretes i esquerreres i, sobretot amb la seva consciència. Diposità mitja candidatura de cada candidat a la urna i se'n tornà a ~~ab~~ el cap alt com si vingués de fer un acte de transcendental importància. A la sortida, el poble el tornà a aplaudir. I, cosa curiosa, quan el poble conegué la decisió del senyor Joanet digué que no podia haver fer altra cosa que la que feu. A Masfuleda eren així.

Una tarda sortint d'estudi, uns nois forasters provocaren els de Masfuleda. Hi hagué empentes primer, insults després, bufes més tard i la cosa acabà amb tota una senyora pedregada. Les noies, esverades i tremoloses contemplaven la batalla amb el xiscle a punt. Els forasters tiraven del darrera uns munts de pedres. Els de Masfuleda es batien del darrera les soques barroques de l'oliverar. El gran del

Molí que era un mandronaire de primera divisió impedia que cap enemic deixés el refugi de les pedres. Els més petits, i els que amb rocs a la mà no hi feien massa bon paper, feien de serveis auxiliars i no deixaven els tiradors sense municions. També ho havia endevinat d'anar a estudi aquella tarda l'estudiant Brauli.

- Sortiu, covards! - deien els de Masfuleda.

Però així que algú sortia de l'amagatall, el mandró del Molí l'obligava a refugiar-se cuita-corrents. L'alumne Brauli lluitava a pit descobert.

- No t'hi acostis tant, Brauli! - se li digué.

Que no s'hi acostés? Qui es pensaven que era ell!. I omplenant-se les butxaques de voleiants i amb un roc a cada mà avança cap a les posicions enemigues. Fou el noi Mitjavila que lluitava com els bons -era el prestigi del poble el que estava en joc-, qui li donà el darrer avis:

- No t'hi acostis tant, Brauli!

Llavors quelcom que ningú no hi comptava s'esdevingué. La nena Mitjavila, aquí Brauli feia una por de no dir, xisclà:

- Endavant, Brauli!

El noi Mitjavila intentant apartar Brauli del perill rebé un projectil a una cama que l'obligà a deixar el camp de batalla entre ais i salts a peu-clot. Refugiat darrera una olivera rebé l'assistència de la concurrència femenina. I fou llavors que Clara Mitjavila repetí:

- Endavant, Brauli!!

A l'hora de la veritat, tots eren de Masfuleda, Mitjaviles inclosos, es va veure. Allò animà a l'alumne Brauli, tant, que ni un lleó que hagués anat al davant de l'exèrcit enemic hauria privat la seva sortida en direcció a l'adversari. Els demás combatents al veure l'ardidesa del noi que havia fet més rodós i disbarats del col·legi, el seguiren sense deixar de disparar. Els forasters, al veure les

aptituds bèl·liques dels masfuledencs abandonaren el camp corrint a tot córrer empaitats pels dispars ràpids del de primera línia i seguits per les mandronades del gran del Molí que arribaven qui sap a on. I fou quan ja la victòria es cantava que un dels fugitius s'aturà uns segons i llençà un projectil contra el que tenia més a prop. Era Brauli, que rebé l'impacte en ple front. Feu unes passes tintinejant i encara tingué temps d'engegar un voleiant que feu blanc en ple clatell de l'enemic. I Brauli caigué en rodó.

- Ai, Senyor...ai, Senyor...!- gemegava la nena Mitjavila mirant-se l'heroi a terra amb un enorme forat al front del que en sortia sang en abundor. Es feu una rodona voltant el ferit. Tothom mirava amb ulls espantats. Clara Mitjavila de primer s'agenollà vora Brauli. Li prengué el cap i se'l posà a la falda. Restà: una estona mirant-se'l. I, en aquell moment, al dins del dins de la seva ànima infantil hi sentí quelcom que no podia explicar que li deia claríssimament sense que ella sabés el per què que aquell petit ferit havia entrat ànima endins i que no se'n mouria mai més.

- Brauli...-li digué amb l'alè-. Brauli...

Son germà a qui la batalla no li deixà més que un bony a la cama amb una mica de sang oferí el mocador a la noia que l'aplicà a la ferida de Brauli. La sang de les dues famílies es barrejà per primera vegada.

- Aneu a cercar aigua al rec, depressa!

La meravellosa aigua de Masfuleda i la dolcesa de l'infermera feren el miracle. El ferit obrí els ulls i la primera cosa que digué fou:

- Han fugit tots?

La segona fou, al veure qui el cuidava,

- Però...- i no pogué passar d'aquí.

L'alumne Brauli, no obstant la seva inconstant assistència a clas-

se i les seves constants entrenaliadures, era enganyador i se li sabien moltes coses bones. Donava sovint la mà a la vella de Cal Coix quan pujava a l'hort a veure com anaven les maduixes, i el dia que el cadell del Moli caigué al rec, Brauli se'n feu un refredat de sis dies al tirar-se a l'aigua en ple hivern evitant la negada del cadell. El gos, sempre més, cada dia una hora o l'altra s'anava a refregar a les cames del seu salvador remenant la cua a tot remenar. També fou ell el primer de deixar el berenar a la taula del senyor Joanet aquella tarda històrica en la història de l'escola. I també fou ell qui recollí un lloparret perdut anant pel bosc i que el cuidà com si fos fill d'ell. En fi, ell era com els altres sinó que no anava tant a estudi. Si en lloc d'obligar-m'hi a anar a estudi m'ho prohibíessin, es deia, segur que no se'n podrien treure d'estudi. Quan tornà en ell aquells segons que Clara Mitjavila li rentava la ferida i deixà anar aquell "Però..." pensà ràpidament que encara que els Mitjavila fossin d'un altre braç, eren de Masfelleda i ho estava demostrant Clara fent-li d'infermera. També tingué temps, abans de caure de nou en l'abim de negror que el cop de roc l'havia llençat: "Si, son de Masfelleda, però són de molt amunt, de massa amunt..."

Ella arribà a casa amb el vestit ple de sang, i ell amb aquell mocador al front que deixà una flaire de sabó perfumat que el noi va sentir sempre més.

La mare Mitjavila quan sentí el relat de la noia, anà corrents a casa de Brauli a veure què feia el noi i per si necessitaven quelcom. Quan hi va entrar ja hi trobà el Pastor Salvi que actuava.

El pare Brauli s'arribà a casa els Mitjavila a donar les gràcies a la nena per haver fet la primera cura al seu fill.

- Ara el Pastor ja li ha fet posar una fulla de llimoner...

47

I ní a casa els Mitjavila ni al Mas Porta ni a cap més casa del poble escriuassaren els actors de la pedregada. Els nois havien estat provocats i tots, qui més què menys, havien contribuït a la victòria final. A Masfulleda eren així.

L'alumne Brauli el recordà sempre més aquell combat, no pel cop de roc al front, lloc on reben els cops de roc els valents, sinó pels moments que en seguiren quan Clara Mitjavila li tenia el cap agafat i li rentava la ferida amb la suavitat d'una ploma. I aquell perfum que es desprenia de tota ella! Mai l'havia vista de tan a prop com llavors, llevat d'algun encontre passavolant quan anant o vinguent de classe li havia estirat més d'una vegada la llarga trena que llavors era el millor element decoratiu de la noia. "Redena, i que maca era!", pensava Brauli. "I quina cara d'esverada feia veient la sang de la ferida..." Quin greu li sabia ara d'haver-li estirat tantes vegades la trena, i d'haver-se rigut de són germà Tomàs perquè: portava ulleres i sabates que el feien relliscar sovint quan s'apuntava a les corredisses de la mainada pel bosc del voltant de l'escola...I mentres passava hores al llit, amb el cap encara trasudament embenat per les mans del Pastor Salvi, pensava i més pensava amb les activitats privades que ell havia portat a cap quan els altres eren a estudi, o a estudi mateix. L'amagada de la corda de la campana un dia abans de la Festa Major que no es pogué tritllejar a l'hora de costum, i quan tothom dormia Brauli tornà la corda al seu lloc i executà un tritlleig memorable; quan va canviar l'aviram del Mas Bonic amb la del galliner del Mas Marquet; del joc de granotes que tirava sovint per la finestra col·legi endins; dels claus que posà al seient del pobre senyor Joanet...de quan perquè veies teulats de prop, ja que sempre estava a l'entrada arraulit, lligà el gat dels Mitjavila, precisament dels Mitjavila, a la cua d'un gran estel que s'emportà el gat teulats amunt... de quan amb

el seu prodigiós tira-gomes treia dels dits dels nois que feien exercicis a la pissarra el guix per petit que fos, que sempre ho era a l'escola del senyor Joanet...o feia saltar el punter quan l'anava a agafar el mestre segurament amb més males intencions que bones. La darrea intervenció li costà la confiscació d'aquell tira-gomes que era l'admiració dels seus condeixebles. I fou quan aquests pensaments el tenien acongoixat d'allò més que senti la madrastra Amèlia que deia obrint la porta:

- Valga'm Déu, tots?!

i feren l'entrada a la cambra on jeia el famós feir^t tots els nois i noies de l'escola. Al davant hi entrà Clara Mitjavila, maca com un sol i amb un gran ram de flors que deixà als braços de l'astorat Brauli. Sense ella donar-se'n compte, ja hi havia una mirada nova als ulls de Clara al trobar els de Brauli...I obrint-se pas entre l'enfilall infantil aparegué el senyor Joanet el qual deixà solemniament a la tauleta de nit de l'alumne Brauli el famós tira-gomes.

D'ençà d'aquell dia l'alumne Brauli era un més a portar-se la cadira a l'escola.

En mig de les coses positives del poble i del qual el poble n'estavi⁴ plenament orgullós, hi havien les oques de Masfuleda. Eren unes oques que quan passaven pel poble no paraven de xerrotejar i que no més enania el vaillet que les portava al rec del Moli on elles s'hi feien la toilette i hi dinaven empaitant tot allò que nedava o no pel rec. Les oques de Masfuleda coneixien tot el poble com si fos de la família. S'aparten quan al travessar la plaça veuen venir la vella de Cal Coix que camina malament, pobreta. Es casà amb el Tomeu que era coix de debó i ella sense fer-s'hi a més acabà coixejant com el seu marit.

- Enn avenim molt - deia sovint el vell Coix- amb la dona. Mireu si ens

avenim que ella ja va tan coixa com jo!.

Un dia que el gos de l'Ordinari Solà anava a empaitar l'Andreuet del Moli que li tirà pedres tota una tarda, les oques voltaren el vailet amb les ales esteses i el portaren fins a casa sense permetre que el gos s'hi acostés. El gos de l'Ordinari s'hagué de contentar bordant de lluny. Bordà contra el vailet i molt més contra les oques que es ficaven on no les demanaven. A més, ell, al vailet, el volia fer córrer i prou. Al llibre d'or particular les oques de Masfuleda hi tenien una gran plana. El vailet que les menava, empaitant papallones saltà malament i caigué al rec del Moli, i les oques anaren al poble cridant esverades i no pararen fins que la gent les seguí i encara es fou a temps a treure el vailet del rec. La gent els portava afecte a n'aquelles oques i quan se n'havia de suprimir alguna, que els de Masfuleda deien que les oques en aquest món no hi eren pas únicament per a treure vailets dels recs, el poble passava un mal moment, sobretot la mainada que les coneixia a totes i a cadascuna li havia posat un nom.

Festejar era una mica difícil, al poble. almeys durant els primers cursos del festeig. Quan ja es festejava amb carnet, amb consentiments, vaja, no hi havia problemes. El poble ja ho sabia que el jove havia de festejar i com que la jovenalla era poca aviat se sabia quan un festeig era oficial. Les mares, com sempre, feien quan tenien vot i veu, solien de primer sermonejar les noies:

- Mirat'hi bé - les hi deien-. Si és que sí, doncs sí. Ara, si hi ha dubtes val més deixar-ha córrer ara que hi sou a temps. Ja m'entens, oi, noie?

- No, mare.

- Doncs procura que quan m'entenguis ja no sigui massa tard.

Eren els preparatius del festeig que portaven complicacions. Com

en tot, i el festeig no ha pas d'ésser diferent, hi ha festejadors nats, com hi ha viol.loncel.listes o tenors nats, que a cap edat ja no tenien aturador per a dir coses tendres a les noies i, si podia ésser que no hi haguéssin mirones per tal de que les tendreses fossin correspostes. Fou el cas d'Angel i de Marta abans de convertir-se i pel temps que n'hi havia, en pares d'En Miquelet de les Algues. Feia uns dies que la noia, que segons la mare era una mocosa, arribava a casa més tard que de costum. Passaven les oques quan la mare de la Marta de les Algues deia al seu marit:

- I aquella mocosa deu estar entretinguda amb aquell burdegassot de l'Angel en algun lloc. I segur que són a la portalada de Can Marquet que tronen del camp tard, com si ho viés.. I, mira, si d'aquí a cinc minuts no és a casa els aniré a trobar i ja em sentiran tots dos, tant ella com ell! On van aquest parell si encara haurien d'anar a estudi!

- No tant, no tant, dona...Que no vulguis que festegin d'acord, però tampoc són criatures.

- Es igual. No tenen edat ni ell per a matar el temps amb mosses ni ella per a perdre'l amb xicotots!

Encara no havia acabat aquell discurs curt però picat, la mare de Marta, que les oques, amb un liu-lieuig que aquell dia no entengué ni el vailet que les conduia, donaren mitja volta i anaren corrents a la portalada de Can Marquet a avisar els dos petits festejadors que s'acostava el perill. Hagueren de cridar i giravoltar moltes vegades davant la parella que no veien ni sentien res. Una de les oques tingué d'estirar la roba de la noia mentres les altres anaven donant la veu d'alarma a tot pulmó. La noia, o entengué les oques o tingué un pressentiment, perquè:

- La mare! - va dir.

Fugir en per cada costat de portalada. Les oques reprengueren la

la formació i gironxant-se majestuosament tornaren a casa. Poc abans d'entrar al poble, pel corriollet del rec que passava just a la paret que menava a Les Algues vegeren venir la mare de Marta. El corriol era tan estret que una dona i una oca no hi passaven. I les oques, per si la noia no havia anat prou lleugera passant per un altre camí, es plantaren en mig del corriol picotejant per mig l'herba de les vores i d'allà no els pogué treure la mestressa de Les Algues fins que les senyores oques estigueren convençudes que la noia devia fer estona que havia tornat al Mas.

Això amb la gent de Masfelleda. Ara, quan arribava algun foraster quan les oques passaven per la plaça anant o vinguent del bany, els treballs eren del foraster ja que les palmípedes organitzaven un atac general amb rebatament d'ales i cridant com desesperades. Els forasters que ja coneixien les actuacions de les oques de Masfelleda hi anaven sempre armats de bastó i bo i així més d'un cop hagueren d'esperar que les oques fossin tancades o posposar la visita al poble.

Forasters al poble. Van mudats. A les oques els hi és igual i els detecten molt abans d'entrar. I es planten al mig la plaça formant línia, i d'allà no els pot treure ningú. Es en va que el vailet faci anar la canya xiulant als quatre punts. Les oques no es mouen de palplantades escridassant com mai. Fou la vella de Cal Coix, a la qual tenien un gran respecte qui obtingué, amb la promesa de deixar-les anar si convenia, que les oques es decidís, això sí, de mala gana, a deixar-se tancar.

- I jo us prometo que si aquesta gent ha vingut per mal, us obriré el tancat....

Els forasters van a l'Ajuntament. Tancat.

- On és el batlle,-pregunten.

- Al camp, treballant - els diu el Pastor Salvi que ve de refrigerar vaques.

- I és lluny?

- No. Tirin avall. Trobaran un hort amb un pou. Vostès avall! Fins que vegin un roure a mà esquerra. Vostès, avall! Trobaran una sèquia, la salten, és de molt bon saltar. Després trobaran la vinya del seyyor Jutge. La passen. Al cap d'avall de la vinya veuran una barraca amb un pou, un safareig i una parra. Avall barraca. Venen després els camps d'usurda del Mas Bonic que encara no surt. El trobaran a l'esquerra dels camps d'usurda darrera uns xiprers, dotze. Avall el Mas. Darrera el Mas hi ha dos puigs, voltin el més alt passant per un corriol que hi fan de porta dos suros de quinze anys i, a trenta passes el corriol en té dos de més petits, agafin el de mà dreta i...

- Però...?

- No tenen pèrdua! I si no m'han entès prou bé, entrin al Mas Bonic, que algú hi deurà haver i, si no hi troben ningú cridin "Cintet!" fins que aquest vingui que no pot ésser lluny i li preguntin pel camp d'En Pepet Fornells que és el que fa de batlle.

Els forasters es perderen tres vegades ja abans de trobar el Mas Bonic i quatre abans de trobar el camp del batlle. A la fi ells i batlle es reuniren a l'Ajuntament.

- Senyor batlle, vostè per què n'es, de batlle?

- Ah, perquè me'n van fer.

- Qui?

- Qui? La gent, qui volien que me'n fes!. Aquí mare m i creiem tots. Quan jo no estic disponible, en fa qualsevol de batlle.

- Però... a veure, a veure. Vostès tenen contacte amb la gent de fora, amb les autoritats de fora volem dir. Paguen contribució?

- Veu, això sí. De tant en tant anem a pagar a vila. Alguns vegada no hem pagat del tot saben? Demanen molts quartos a vila i no sabem on van a parar els diners de les contribucions. Aquí no hi arriba mai res.

- Miri, nosaltres, per a entendre'ns aviat, som els de les instàncies. En van fer moltes.

- Oh, mai n'haviem fetes i el senyor Joanet va dir, ara hi som. I per a fer pràctiques a l'escola en va fer fer una a cada noi.

- Bé, bé, això és especial, però, a veure...Tenen metge, sí, no?

- Doncs no. No s'està mai malalt a Masfelleda. Què volen que en fèssim de metge, sense malalts.

- Bé el posaren a les instàncies, com una de les coses que no tenien.

- Es clar que no en tenim. Potser a les instàncies hi vam posar que no tenim més coses de les que no tenim per a veure si ens en donaven alguna, la que fos...Mirin que mai ens han donat res! Saben què és res? Doncs mai ens han donat res.

- Seguirim. Llum...

- La que veuen és la que tenim. La del sol, que de dies és una bona llum, però a la nit...

- Camins...camins no cal que en parlem. Ja els hem vist, millor dit, ja l'hem vist...

- Escoles...

- Sí, veuen, escola sí que en tenim. I mestre i tot, el senyor Joanet.

- I els nois hi van?

- Veuran hi van i no hi van. Quan fa mal temps, ja n'hi ha prou que hi pateixi el senyor Joanet, a l'escola. Després, els nois en surten aviat, vull dir que pleguen aviat d'anar-hi. Fan més feina al camp que a l'escola.

- La podem veure l'escola?

- Podem. Segueixint-me.

...

- Això és l'escola?!

- No en tenim d'altrés. Ja ho dèiem a les instàncies. I aquell és el

mestre, que tampoc en tenim d'altre. Es un mestre que ensenya sense cobrar, vull dir que cobra quan cobra. No crec que hi hagi enlloc més un mestre tan sèc com el nostre. Ha dejunat tant que ara ja menja com un pardal. Si vol, pot passar tres dies sense menjar gaire, o gens. Un temps els hi va passar sense voler-ho...Entre tots de tant en tant li fem fer un repasset, saben....Ara, amb gana i dejunant o no ha ensenyat de llegir ala gent de Masfuleda....

- Encara es van quedar curts al fer les instàncies, senyor batlle...

La vella de Cal Coix veu sortir de là plaça els forasters amb el batlle al davant.

- Pepet! - crida-. Deixo anar les oques?!

- Pas encara.

Ha passat temps. Masfuleda és igual que sempre. La vida és la mateixa, fins que un dia un equip de paletes, amb el permís de les oques després d'haver-lis assegurat la vella de Cal Coix que es quedarien al poble, es disposen a començar escoles noves.

- Les instàncies! Les instàncies! - repetia la gent quan va saber la feina que anaven a emprendre els paletes. I d'ençà de llavors saluden amb més afecte al senyor Joanet. El cafeter Compàs, més d'una vegada,

- Avui paga la casa.

va dir al mestre a l'hora de pagar.

- Es que en varem fer moltes. I el mèrit és dels nois...- deia,modest, el senyor Joanet. Modest i entristit perquè ell ja sabia que les escoles noves no serien per a ell. L'Ordinari Solà li havia pujat feia poc una carta amb la jubilació...

Les escoles s'acabaren. Els de Masfuleda, que cada dia un moment

o altre anaven a veure les obres, se'n arribaren a sentir una mica autors.

± Avui hem posat les finestres!

- Demà posarem la teulada!

-- Avui començarem a pintar!

- L'Ordinari ja ha pujat els mobles!

Entre els mirons i els paletes s'acabaren les escoles. Eren de rajols vistos, d'un vermell encès, que destacaven dels colors grisos de les cases de la plaça, llevat de la del senyor Mitjavila que era pintada de casa de senyors. D'ençà de llavors tothom emblanqui les parets foranes de les cases a tot emblanquir, i Mafullada feia goig de debó. Quan n'era temps, els geranis encesos dels testos dels balcons, quan el sol donava a les parets emblanquides, lluien de bo de bo.

Les escoles eren dues, una pels nois i l'altra per les noies. I tot nou, tot sense estrenar, taules, cadires, bancs, la tarima del mestre, mapes, pissarres, llibres...I uns mestres nous, joves, riolers, esportius...

- Ara sí que el que no vaig/a estudi! -deien els mafulledencs.

Es el dia de la inauguració i el poble en pes es troba davant les escoles que segons deien els del poble feien cara de tenir pressa a veure's plenes de petits estudiants. El senyor Joanet ho mira tot de lluny, des del seu baluart on hi ha passat tants disgustos i tanta gana ensenyant nois i noies a llegir. Ell ja no passarà més gana treballant per l'Estat, en passarà sense treballar-hi, però la seva famosa col·lecció d'instàncies feu possible que el poble tingués escoles noves.

Aquell dia és dia de jutge i tot. Hi han també alguns d'aquells forasters de mesos enllà. Les oques, aquell dia, es tingueren literalment de lligar per a tenir la festa en pau....

Tot està a punt. Tot està a punt, sí, però i els nois? on són, els nois?, diu la gent.

- Ara!

Efectivament, venen els nois amb els vestits de les festes i per parelles. La del davant porta un gran ram de flors. El petit esquadro d'estudiants passa de llarg les escoles i la gentada. Gran desorientació.

- On van? Què fan, ara?

Una seixantena d'ulls segueixen la marxa de la menudalla pensant que hi devia haver algun gran mal-entès. Tothom fa cara d'esverat. Els dos mestres nous, somriuen...

I la petita colla, sense tombar un sol cop el cap endarrera es planten davant el vell edifici de la ja ex-escola on el senyor Joanet es pensa que veu visions.

- Senyor Joanet, avui la classe la farem aquí - diu al mestre el portador del ram. I li besa la mà. La hi besaren tots. Aquell dia per ésser el darrer no hi mancà cap alumne. A mida que li besaven la mà ell posà l'altra, durant uns segons, damunt aquells vint-i-cinc caparrons de les seves penes. L'estudiant Brauli, al temps que petonejava la mà del vell mestre li feu entrega del seu famós tiragomes.

Al cap d'una estona tothom, vaillets i grans, s'apilotaven a la vella escola amb les autoritats vingudes de fora i els mestres nous al davant. El senyor Joanet es treu ràpidament, vint, trenta, quaranta anys de sobre, i comença a explicar amb una mà a la taula i l'altre al punter, que ja era un mini-punter - havia servit molt-, com si es tractés de seguir la lliçó del dia abans, els remis per a fer les gallines més ponedores, com s'han de matar els ànecs i què s'ha de fer quan una vaca perd la llet o una euga porta el poltre

entravessat...

- Això és un mestre! cridà algú

I "Visca el senyor Joanet!", bruelejà la gent.

Quan ja tot estava quiet de nou, cap al tard, el cavall Galan tan vell com el senyor Joanet, es ficà, ara un pas ara l'altre, al seu antic estable.

A Masfuleda la gent i els cavalls eren així!

A vila feien el mercat els diumenges, i aquests dies la Plaça i els carrers que hi menaven es veien plens de parades de tota mena. Moltes parades venien dels pobles dels voltants que es quedaven sense res i si volien comprar havien d'anar a vila. Però a mercat s'hi veia gent amb mala cara. Era la gent de fora que no podia comprar a casa seva per falta de parades. A mercat hi havia de tot. De fruita a oli, ganivets, gossos, pans de pessic, carn, peix, corbates, llibres, flors, calçotets, samarretes i demés roba de vestir o de despullar. Era difícil comprar a gust a l'hora punta ja que el mercat feia ple sempre. I era un mercat que encara s'hi regatejava, que són els bons. A mercat, a més dels venedors, elements essencials en tot mercat que s'estimi, hi havia compradors i miradors. Els miradors eren feliços anat a plaça, al revés de les dones de casa que sempre en sortien pensat que podien haver comprat més bé. La feina dels miradors era això: mirar, Miraven comprar i vendre, les cames de les pageses quan s'ajupien per a recollir quelcom d'esquena al públic, s'assabentaven dels preus, de la procedència de la mercaderia... Eren gent que tenia el mercat als dits. Ho sabien tot del mercat. La única cosa que no feien era comprar, però la plaça es veia més plena quan ells hi eren.

Els productes del camp, de l'horta, i el bestiar de Masfuleda tenia fama a mercat, de donar uns boníssims resultats tant en actes

de servei - els bous del poble no tenien aturador fet moure rasclons, arades i vaques-, com a la cassola - l'aviram assegurava uns platillos inigualables- o com a la taula ja que la fruita tenia els gust, deien els del poble, que ha de tenir, bo, dolç però sense enfalagar, que era bona i no embafava, vaja.

Aprofitant el mercat, les dones del poble hi mercaven roba pelsavantals de la mainada i, de cent en quaranta, americanes de vellut pels grans. A Masfelleda eren en general poble de vestit únic i una americana passava de pares a fills.

- Com la vol, senyora, l'americana? - preguntaven a la botiga, quan s'esdevenia l'aconteixement que alguna dona de Masfelleda es decidia a comprar la predna.

- Que durí, que durí!

-Color clar, o fosc?

- Que durí, que durí!! No enpodem pas comprar tan sovint d'americanes.

- Amb aquest vellut, s'hi vestiran els seus nets!

I s'hi vestien, s'hi vestien...

Per elles era una mena d'orgull dir ensenyant un nét carregat amb una americana més aviat llarga:

- Veus? Aquesta americana ja la portava el seu avi!

No fallava, la que havia comprat, havia comprat bé. Tampoc fallava que a Masfelleda era rar, raríssim, que la gent transités americanada.

Ben pocs, del poble, havien passat d'anar a vila a mercat. De vila en avall no se'n sabia res per haver-hi estat. Sí, més enllà hi havien les ciutats, gent mudada, el tren, la mar, palaus...Que hi fossin...! La família Mitjavila era la única que havia estat a Tarragona on tenien propietats, a la capital, on hi feien vida de ric durant una setmana, i era gent que es cartejava amb un oncle canonge que vivia a Sevilla i els hi portava els comptes d'uns boscos d'Ex-

tremadura. Això els donà durant un temps un gran prestigi que perillà quan el Cintet del Mas Bonic passà la mar per questió de lleves i estigué quatre anys a Cuba. Quan en tornà l'anà a rebre tot el poble i encara avui el Noi Bonic conta epissodis de la campanya a les noves generacions, i no hi ha convilatà que desconegui els secrets de la perduda Illa. I si algú de fora de Masfelleda les conta d'altra manera les coses de Cuba de com fa anys que les ve contant el Noi Bonic, es converteix automàticament en enemic del poble. I que no s'hi acostí per a res a Masfelleda. No se li dóna ni el bon dia, i, si hi han les oques a la plaça ho passa molt malament. El prestigi del Noi Bonic es manté en forma encara. És la consulta final en alguns casos:

- Tu què faries, Cintet...?

I és que quan el Noi Bonic començava a parlar de Cuba era imparable i n'hi havia per a preparar-se. No hi havia ningú que el pogués contradir i l'home feia totes les bases.

....i si no haguéssin estat els ianquis, que feren trampa amb el "Maine"! Perquè el "Maine" el van ^{fer} volar els americans mateixos, i això ja ho podeu dir a tot arreu. I, veieu, els insurrectes tenien raó. Eren a casa seva i volien Cuba per a ells. Ara, allà nosaltres hi anàvem manats i el nostre deure era fer el què se'ns manava: matar insurrectes. No us penseu, hi va haver algú que es va passar amb ells. Ja ho podeu ben dir. I que se la va passar molt bé perquè hi havia unes mulates!. Ells es batien de totes les maneres, a camp obert però, sobretot a la manigua que no sabies mai d'on et sortirien. Ah, la manigua! A més a més dels insurrectes hi havia tota mena de mosquits que devien ésser ensenyats pels insurrectes perquè a n'ells no els feien res i a nosaltres les febres ens feien més baixes que les bales. Una guerra contra els homes, mira, te la fan fer i la fas, ara una guerra contra mosquits en la qual no hi valen baione-

tes ni bales, és una mala guerra. Contra els mosquits i contra la gana. Heu de pensar que ens donaven unes galetes, tant si havíem fet fugir insurrectes com no, que les havies de tenir en remull dies i dies per a no poder-les menjar. A més de gana es necessitaven unes dents que ara ja no en corren contra aquelles galetes! Però a la guerra, com pertot t'has d'espavillar. No es tracta d'agafar ingenis únicament, s'hi ha de menjar a la guerra i si no te'l donen te l'has de prendre. Llavors has d'actuar de nits per estàncies, i bohios i per raó que tinguin els insurrectes si trobes bestiar l'has de prendre i deixar-los la raó. I això quatre anys, quatre anys seguits. Quan passavem molts dies en una posició, els insurrectes, de nits, s'acostaven a tocar. Ens repetien que ells eren a casa seva i que nosaltres no; que de la manigua no en fariem res encara que l'agaféssim i que ells eren insurrectes perquè nosaltres ho deíem que ho eren, però que ells eren homes com nosaltres i que la seva gent els deia patriotes i no insurrectes. Ens deíem que fèssim venir al davant els que ens la feien fer la guerra, com hi anaven els seus capdills... Els sentíem, però no els vèiem, i ens vam arribar a fer amics d'aquelles veus sense sortir, però, de la posició, ja que els insurrectes hi veien de nits i nosaltres no, i el que sortia ja no tornava. Tot procediment és bo per ajudar a guanyar una guerra, i els insurrectes, a més de batre's com lleons quan ho veien clar intentaren fer baixes -objecte final de tota guerra-, portant mulates arran de posició. "No us fieu de les mulates!", repetien els oficials. Sempre hi ha gent que no creu i hi hagué algunes baixes amb mulates pel mig que de totes maneres eren de més bon passar que quan les baixes les feien els mosquits! Hi hagué insurrectes que en deixaren d'ésser, es passaren i ens deien on es feien les concentracions i on eren els que manaven. Aquest feren pocs anys, ja que alguna vegada anant-se a informar la manigua els engolia i els treballs haguéssin estat per

a afegir-los. També n'hi havien que es passaren i després es despas-
saren i anaren a dir quants erem a determinat lloc. Llavors és quan
rebiem de debó. Això portà la famosa declaració de les altures nos-
tres dient tot allò de la guerra total, res de presoners i res de
passats...Fins que vingué el bloqueig americà. Ja feia temps que els
ianquis solfejavien Cuba. Ja l'any cinc el president Jefferson en va
parlar de quedar-se Cuba. I Martí, un dels herois nacionals de l'Illa
junt amb Maceo i Gómez i tots els insurrectes sense nom, fou als
Estats Units que fundà el partit revolucionari cubà. Els ianquis,
docus, bloquejaren Cuba. Els barcos nostres quan arribaven vora l'Ill
ja hi arriabaven cançats i no podien rompre el bloqueig. Només el
"Montserrat" ho va fer i allò exasperà d'allò més els americans i
fou l'esca del pecat de tot i fou quan vingué el drama del "Maine"
volat pels americans mateixos. I si algú us contradeix amb això di-
gueu que ho ha dit el Cintet del Mas Bonic que hi va estar quatre
anys a Cuba! Ells van trobar la seva i ens van declarar la guerra,
i ens van desfer l'esquadra perquè tenia uns canons que no tiraven
tan lluny com els d'ells. A l'aigua ens van guanyar, però ja hauriem
vist si en terra, tants a tants, amb les mateixes armes i amb la ma-
teixa intendència, com els hagués anat!

A Masfelleda quan el Noi Bonic parlava de Cuba, ningú deia ni piu.
Qualsevol s'hi veia en cor amb un home que havia pres part en cente-
nars de focs i que donava detalls concrets amb noms, Dos Rius, Matan-
ces, Castell del Morro, Càrdenes, Pinar, Camagüei! No era per a no
fer-ne cas d'un ciutadà que havia passat quatre anys a l'altre cos-
tat de la mar batent-se contra homes, manigues, mosquits i gana, que
havia vist negres de prop i mulates de més aprop encara, i que ha-
via tingut a tocar tot els senyors bigotis del general Weyler!

A més a més de conseller el Noi Bonic era la primera escopeta de la
comarca. Si mai errava una perdiu era que tirava únicament per a es-

panarla. Quan la guerra del catorze, discutí totes les batalles, criticà tots els generals, i acabà dient :

- Si els ianquis no inventen pas algun "Maine", ho veig malament això!

El món girà un grapat de planes, algunes de molt mal girar, i el temps anà fent anys, segon a segon, prescindint dels problemes humans. Ell passava igual sense fer cas de si es tocaven sardanes o es tiraven bombes, de si la gent festejava o es mataven presidents del govern. El temps és la única cosa constant, que no l'atura res, ni els ianquis, ni els de Masfuleda. Al poble, noves tongades de mainada van als estudis nous; noves oques, que han heretat de les velles totes les seves coses, sobretot l'obligació d'anar contra els forasters, vigilien les entrades i sortides i s'assabenten, encara que sembli estrany, dels quefers de la gent. Els antics deixebles del senyor Joanet han estrenat les primeres calces llargues i alguns ja festegen amb noies de Masfuleda, que són assegurades, i ho han encertat. En resten alguns que s'ho van pensant, que també és encertar-ho. En Pepet Fornells segueix de batlle primer; Salvi el Pastor, passa nous xais a França; a Cal Cafeter Compàs van atrapant el cens infantil de Cal Coix, "I tot noies", va repetint la senyora Compàs.. el senyor Joanet té més anys, però com erva l'aspecte de sempre, sembla que s'hagi aturat; l'Ordinari Solà segueix tinguent els millors matxos coneguts per a pujar i baixar del Comal Major. Les instàncies no tinguéren prou influència per a desfer el camí primitiu que feu l'ermità i que pujava el Comal pel dret. Al Mas Marquet hi ha hagut una altra bessonada... De novetat només hi ha la marxada dels nois Mitjavila. Ell, a la capital i, ella, per designi patern, a un col·legi de França. Quan marxaren tot el poble els acomiadà de Cal Ordinari. Clara era encara una nena que feia poc jugava com tots sortint de l'escola, a la plaça o al jardí de casa seva amb tota la mainada. Tothom

hi tenia entrada al jardí dels Mitjavila, i tant el jardí com els de la casa feien bona cara a tots. Clara era, aparentment, una noia com les altres, però, per dins era una Mitjavila pura que quan es posava una cosa al cap, els treballs eren per a treure-l'hi. Ella marxava plena de Brauli, d'aquell Brauli vailet que li feriren en un combat i que d'ençà de llavors Clara Mitjavila, malgrat els seus pocs anys es va dir: "Quest és el meu i ho serà!" Sabia que vindrien problemes amb aquella declaració, però no en feu cas i no en veié cap de prou important per a poder treure-li aquell pensament. El noi quedà una mica confós quan va saber la marxa de Clara. Anava a perdre una cosa que estava acostumat a tenir a prop durant temps. Una cosa que més d'una vegada li havia dit que els dos es casarien. Brauli no ho entendia bé per què s'havien de casar, però se'n sentia molt satisfet i orgullós cada vegada que la noia li deia, i de què no ho digués a cap més dels vailets de Masfuleda. Al principi de les declaracions Brauli no hi va veure la casa Mitjavila pel mig, només que una noieteta de la seva edat li deia que es casarien. I bé, pensava ell, ens casarem si ella ho diu... El que hi va veure la casa Mitjavila pel mig va ésser el senyor Anton ja que la noia ho havia dit moltes vegades a casa que Brauli seria el seu marit. Quan ho deia a dotze anys el senyor Mitjavila no s'hi capficava massa. Però s'hi anà capficant al veure que la noia anava dient que es casaria amb Brauli. I, home previsor, no volguent-hi aparentment donar importància a la cosa, determinà portar la noia a estudiar a un col·legi francès.

- Allà ensenyen moltes coses que aquí no podria aprendre. Tant en qüestió de llibres com en d'altres...

- Vols dir, Anton? - feia la seva muller.

- Vull dir, Antònia!

Clara se'n temé de la intenció de son pare. I a la seva manera va volgué deixar les coses ben enteses i, al marxar, davant tot Masfules

da, va dir:

- Recordat que ens hem de casar, Brauli!

Els presents van riure tots. Tots llevat del senyor Mitjavila el qual va pensar que aquella declaració portaria cua. La noia ja no tenia dotze anys i ell coneixia als Mitjavila i sabia que quan en sortia un de tossut...Brauli només va venir vermell, i no rigué com riueren els altres nois que anaven a acomiadar a l'amiga rica.

- Porta'm un francès, quan tornis, Clara! - digué un.

- ~~Am~~ A mi, una francesa!

- A mi, dues!!

L'últim adeu de Clara fou per a Brauli.

- Recordat'en, Brauli!

El pare Mitjavila ensalivà nerviosament,

- Va, va, marxem, que es fa tard! - va dir.

Clara Mitjavila marxà amb Brauli a dins. Això per ella i només tenia catorze anys, era inamèvilble. "I ja veurem qui me'l treurà!" es deia sovint. I es disposà a la lluita, a la gran lluita que ella pensà ja al cap de poc d'ésser al col·legi que anava a començar. Ja veuran a França qui és una Mitjavila! s'anava dient preparant-se. El senyor Mitjavila feu arribar una carta al col·legi exigint, ja que el col·legi, deia, era molt car, que a més d'ensenyar francès i altres coses, li treguessin aquell noi del cap o d'on fos. I que no la deixessin tornar fins que ell ho determinés. També era un Mitjavila, ell!

- No, no hi pots anar a casa fins que el senyor Mitjavila ho digui.

La noia resta mirant a terra. No fa cap comentari. Es la batalla que comença. S'acosten noves festes. A la pregunta anterior rep la mateixa resposta...

- Miri, Mare Superiora...-- Han trobat una carta de Clara a Brauli en

la qual li diu que no la deixen anar a Masfelleda perquè no es vegin. Però que ella, per monges que hi hagin "sóc més de tu que mai i només visc perquè un dia o altre ens tornarem a trobar i ningú, ningú ens podrà privar d'ésser un de l'altra..."

- Senyor, Senyor...però si és una criatura! - fa la Mare Superiora. Quan la monja espia va ésser fora, la Mare Superiora la va llegir dues vegades aquella carta. El deure era el deure, però, i la monja feu arribar la carta a mans del senyor Mitjavila. La respostax és contundent. Més rigurositat que mai. La noia s'ha de girar, costi el què costi. Perxò són monges elles, i d'anomenada...

El temps, fent cas omís també, d'aquell petit drama, va passant, passant, com és la seva feina. Clara ja va per a doneta. Es una petita meravella, però una meravella trista. No es cansa de fer cartes a casa demanant per anar al poble. No hi ha resposta. Moltes, les monges no les envien per a no donar disgustos al pare i, sobretot perquè el pare no vegi que amb la noia no hi ha gaires coses a fer. I un dia, la mare Salvadora a qui la noia fa una pena de no dir, intenta una vegada més arreglar les coses.

- Per què aquesta cara sempre, Clara?

- Quina cara vol que faci....A casa no volen que vagi al poble perquè no hi festegi.

- Que no s'hi pot festejar a Masfelleda?

- A casa som els únics rics del poble, i Brauli no n'és de ric.

-S'ha de creure al pare, Clara. Ell té experiència i vol el teu bé.

- No, el pare ja sap quin és el meu bé. No el vol. Vol el seu....Tinc la millor mare del món que era pobra, pobra com és el meu Brauli, ho sent Mare Salvadora, el meu Brauli, i el pare s'hi va casar i ja era ric. Per què jo tinc d'ésser diferent del pare?...

-Jo ho he provat una vegada més Mare Superiora. Em penso que és un

cas perdut...

No, allò no podia anar, deien les monges. Aquesta noia ens farà que dar malament el col·legi i això no pot ésser. Aquí se n'han tomabades moltes de noies com ella. Es a dir, com ella...

- Deixa passar el temps, Clara. El temps ho arregla tot.

- Quan més temps passa, més ganes tinc d'anar a veure'l, no al poble, no al pare, a Brauli, al meu Brauli. Les noies de Masfulle da comencem aviat a enamorar-nos i això al poble ho sap tothom, i jo a dotze anys ja n'estava i en segueixo estant...

- Clara, estimada Clara...El temps tot ho arregla...

- Miri, Mare Salvadora, ja n'hem parlat moltes vegades d'això i per discursos que se m'han fet jo soc allà mateix. Sí, si el temps ho arregla tot, que veig que és la seva fórmula, també arreglarà el disgust del pare a qui de tant en tant n'hi convé algun que feia molt temps que no en tenia cap.

Les monges, de primer, no insistien massa per tal que la noia no veiés que hi donaven massa importància al fet del seu enamorament prematur, però al veure que el temps, el seu gran aliat no movia l'estat d'esperit, de cor i de pensament de Clara, anaren intervinent més a fons. Com si no haguéssin fet res. Aquella noia era com el Canigou, com el Pas de Calais, com l'Arc de Barà, inamovible, inconvencible, incanviabile...La cosa no marxava, no. Informaren al senyor Mitjavila que la noia no progressava, que estava trista, que no creia, que no menjava, que tenia les notes més baixes del col·legi, que temien per la seva salut...

La conèsta del senyor Mitjavila és que, de moment, si creu i menja i fa bones notes, la deixaran anar uns dies a Masfulleda. A n'aquella carta s'hi veia la mà de la senyora Antònia. I es fa el miracle. Al cap de poc temps el repot del col·legi és brillant, brillantíssim.

Quan arribà a Masfulleda, Brauli quan la vié restà amb la boca ober-

ta una llarga estona. Li havia marxat una nena ~~hi~~ i tornava tota una doneta emmiralladora, radiant, maquíssima. Fou llavors que ell s'anà donant compte de l'abim que hi havia entre els dos. Ell no era res i ella ho era tot. I, per si fos poc, era la pubilla de Can Mitjavila! I la cosa que el turmentava era que la noia es comportava com abans de marxar. Ell era el seu Brauli! I ho era, per^a Clara. La noia, al veure l'efecte que la seva gentil humanitat va fer damunt Brauli s'ho va veure tot guanyat. Si ara no s'hi veu en cor...pensà, ni mai. Ella també va trobar un Brauli distint, fet tot un homenet, esplendorós, un jove de Masfuleda, vaja, tal com ella havia somiat que el trobaria tot el temps que n'havia passat apartada.

Però com pot ésser, pensava el xicot, que ella no vagi que la cosa no és possible, que no vegi la cosa que ara ell veia clar, la barrera Mitjavila. I d'altra part, així com quan anaven a estudi ell li portava un afecte d'infant i li plavia que ella li dgués el seu Brauli, i més tard, al marxar~~a~~, allò es refredà una mica, ara que la veia de nou, ara que tenia al davant aquella engolosidora promesa de dona, d'una manera fulminant se li despertà allò que Clara no havia deixat mai de setnir per ell. Mare de Déu, però si era la pubilla de Can Mitjavila que deien que no hi havia ningú que se la mereixés...!

- Brauli, ja sóc aquí per uns dies! - diu Clara abraçant-se'li. Fou llavors que ell havia quedat amb la boca oberta i en pocs segons feu una pila de pensaments. Que curts foren aquells dies! Les poques vegades que es trobaren, foren trobades que no eren d'aquest món. Brauli, durant les mateixes, no pensà: ni un sol moment amb la barrera Mitjavila. Ja hi seria a temps. L'estat de la parella -l'amor te forces inconegudes-, s'encomanà al poble i al temps i a Masfuleda, que era l'època de les turbonades, hi feu unis dies primaverals, maravellousos. I tothom somreia més que del compte...

-No, no, la noia passarà un temps més a França. Encara em penso que

ens en sortirem. Les va enredar, a les monges, amb allò de la salut!- es digué a Can Mitjavila.

Aquella segona marxa sí que deixà al pobre Brauli amb la dissort més gran. L'hora de la veritat era que la barrera Mitjavila havia fet sentir la seva veu. No ho volgué ni provar de deixar de pensar amb Clara, però s'anava fent càrrec que en aquest món hi han coses que no poden ésser. En canvi, la noia...

Es veu que hi hagué alguna escena picada a Can Mitjavila abans de marxar perquè la cara de la noia n'acusà el resultat a l'arribar al col·legi. Les monges quan la veiéren la reberen amb un somriure, però per dins pensàvem: "Ja la tornem a tenir aquí!", i coses pitjors pensàvem. El senyor Mitjavila instruí les monges a fons. Adduí la seva parentela amb el canonge sevillà, remarcà que no creia que una noia de pocs anys pogués fer ballar unes monges de la categoria d'elles. I, per a veure si acabava de fer el pes prometé una prima important si se'n sortien. Passen uns dies anguniosos. Les monges, cantes, esperen. Una entrada en joc barroera ho pot tirar tot a rodar. De tota manera, malgrat les recomanacions i la prometença d'una prima, les monges, s'estimarien més no haver-hi d'intervenir en aquell cas. Amb poc temps van veure quins punts calçava Clara Mitjavila, i el veien un mal treball al que havien de fer. El feien a disgust i gairebé sabent que perderien el partit. De tota manera, elles proven, qui sap... La Mare Superiora té Clara al davant. La conversa té lloc a la sala-biblioteca on només s'hi veien casos delicats i on només tenia entrada Monsenyor quan n'hi havia necessitat. Un Sant Crist presideix la taula de la Superiora, i un ram de flors la perfuma. Costa començar. Almenys a la capitana de les monges. Clara ja ho sap el què té de dir abans de preguntar-li res. I la monja ja ho sap. I també sap que quan l'adversari te per endavant el partit pres, la cosa és picar ferro

fred. La pobra monja ho sap i mentres estossega lleugerament per entrar en joc, pensa: "Picarem ferro fréd, què hi farem!". Passa uns instants mirant-se les flors.

- Són boniques, les flors, oi?

- Sí.

- Sempre m'ha agradat tenir-ne al jardí...Ja ho saps, Clara, que les flors ens coneixen? Que tenen facultats que els permet escoltar les nostres converses, i que saben l'humor que tenim, i que coneixen el moment just que ens disposem a anar-les a regar?

- Sí.

- En teniu moltes de flors, a Masfuleda?

- Sí.

- I què hi teniu més, a Masfuleda?

- Miri, Mare Supriora, jo hi tinc l'home que estimo més que tot.

La Mare Supriora anava a donar gràcies a la noia perquè no sabia com començar el judici. Es dominà, i obrint un ample somriure, va dir:

- Ai, filla meva, jo també m'havia enamorat, de jove, millor dit, de criatura.

- Però és que jo ja no soc una criatura, Mare. I me l'estimo de quan ho era hi anàvem a estudi plegats.

- Veus? Es l'inconvenient de fer anar nois i noies junts, a la mateixa classe...Sí, ja ho sé, l'haguéssis vete igual...I mira, a casa tampoc ho volien. I jo deia que ell o cap...I va ésser cap, i ja veus, visc, m'agraden les flors, enseyo i pretenc corretgir, reformar noies.

- No totes podem ésser mares superiores perquè a casa no ens volen deixar festejar...Després, jo no ho he dit mai, ell o cap. Jo sempre he dit, ell, ell i ell. I ell serà!

- Clara, filla, hem tingut casos com el teu, o semblants, o pitjors, i sempre els hem arreglat. Ets molt jove. De joves ens fem castells

i ens pensem que el món s'ha d'enfonsar si no podem fer allò que volem.

- Jo sóc de Masfuleda, Mare. Quantes n'heu tingut aquí, de Masfuleda?

- Cap, veus. Amb això et donc la raó. Quan la tens, la tens.

- I a Masfuleda ens casem amb els homes de Masfuleda.

- Però, i el pare, dona?

- El pare no n'és de Masfuleda. La mare, sí. O és que no compta, la mare?

- Ho veus, dona. Els de Masfuleda dius que us caseu amb els de Masfuleda. La teva mare, que n'era, es va casar amb el teu pare que no n'era.

- Al poble fem com a Andorra. Si una pubilla es casa amb un foraster, el foraster agafa amb el temps la convilatania de la pubilla. A més el meu pare cada dia diu que en vol ésser més de Masfuleda. És el ric del poble, però cada dissabte fa el canari amb els que passen el dia treballant al camp.

- Mon Dieu, mais qu'est ce que c'est le canari?

- Un joc de cartes en el qual el pare sempre perd.

Per primera vegada Clara somriu davant la monja. I la vella monja al contemplar aquell somriure pensa, ella que de criatura diu que havia festejat, que ben poques coses li podrà negar, ni el pare, ni l'afortunat que el tingui per a ell. Però s'ha de seguir lluitant.

- Però Clara, filla, tu creus que podem dir al senyor Mitjavila que no t'hem pogut convèncer?

- No patexi, Mare. Me n'encarregaré jo de dir-li que tota la culpa és meva, que vostès han fet tots els possibles per a convèncer-me.

- Ai, Senyor, que em penso que no hi ha res a fer...!

La Mare Superiora reuneix les monges.

- Estem -diu-, davant un cas difícil. Aquesta noia no afluixa.
- Jo, he acabat tots els arguments.
- Doncs entre totes n'hem de trobar un. Va, va, a pensar. Vinga, arguments, arguments. El senyor Mitjavila no fa més que repetir que si volem en sabem trobar d'arguments.
- I si es provés de convèncer el pare, enlloc de convèncer la filla, ei, dic jo - fa la germana cuinera.
- Sí, seria la solució, però aquesta vegada cobren per a convèncer la filla. I si repassem la Santa Bíblia, en trobarem d'arguments.
- A la Santa Bíblia també hi han fets de gent que del no-res van arribar al cap-d'amunt. Hi dic això perquè penso que el cas és una qüestió de diners.
- I la Santa Bíblia, parlant de diners, diu que els rics tindran molt difícil passar pel forat d'una agulla de cosir.
- Germanes, germanes! Que ja n'hi ha prou que, contra el pare, hi vagi la noia. Us he reunit per anar a favor del senyor Mitjavila precisament!
- I si se li proposés un festejador nou, del seu braç, que l'enlluernés amb diners...
- Germana Claudette, això és de folletó. I avui ja ni se'n vanen, de folletons.
- I si no hi hagués res a fer, de debó?
- I si ho diguéssim a Monsenyor? Gairebé no ha fallat mai. Recordint-se del cas de Madame Joséphine que en festejava un de pobre i Monsenyor la feu repensar, a còpiade sermons, tant, que es feu monja hi ho va deixar tot al convent..
- No me'n parli, d'aquest cas que se'n feu una qüestió política. Els renegats van dir que Monsenyor el que volia eren els quartos i que per això va convèncer la noia. I no és solució que les noies es facin monges perquè els pares no les deixin festejar. Les noies s'han de fer

monges per ganes de fer-se'n, i no per despit ni per a donar disgustos als pares.

- Mare Superiora, que a casa no en tinguéren cap de disgust quan em vaig fer monja.

-, Germana Salvadora, és que a casa seva eren deu germans. I a més sembla que abans de fer-se monja n'havia festejat molts.

- La vida de fora aquí no interessa, germana Remei. No sé per què ho havia de retreure això, ara.

- Es que la germana Salvadora encara en parla de vegades dels seus festeigs.

- No hem pas vingut aquí per a parlar dels xicots que va tenir la germana Salvadora, ni dels que ^{hagin} pogut tenir totes... Provarem amb Monsenyor.

- Aquesta noia té partit pres. No té altre món que el de l'home del qual la volen tenir separada. I si ve Monsenyor, ens podem exposar a que la noia li digui, entre altres coses: "I vostè que sap de tot això del festejar!" I què dirà, Monsenyor?

- I si fessim novenes?

- Les fariem de franc. Jo, que sóc la que més he estat amb la noia no hi veig solució.

- Alguna cosa hem de fer... De moment, mitin, que no vingui Monsenyor.

- I que el Senyor hi faci més que nosaltres.

- I què li diem, al senyor Mitjavila?

- Que el Senyor ho vol així.

- Però el senyor Mitjavila no li vol.

- Davant de com ho vol el Senyor, el senyor Mitjavila que es fumi.

- Doncs que es fumi.

Es creuà nova correspondència amb el col·legi i Masfelleda. El senyor Mitjavila era inflexible. Recomanava sermons -que prou en saben vostès, de fer sermons, deia. No podia ésser que tot un col·legi de

monges, i un dels més cars de França, no pogués contra una mocoseta de poble. De la seva part, les monges transmetien a Mitjavila còpies dels discursos i sermons que feien a la noia. Mitjavila contestava que els sermons estarien molt bé si haguessin convençut a la noia, però que no havent-la convençuda, no eren res més que peces que feien perdre el temps a n'ell i caríssimes... Quan les monges a la darrera carta declararen que el Senyor hi fes més que ningú, el senyor Mitjavila es vaïé el plet ja perdut del tot. Ell ja feia temps que ho sabia que el tenia perdut el plet, però no es volia donar. I aquella vegada enlloc d'anar Clara a Masfelleda, el senyor Mitjavila anà al col·legi.

- Miri, senyor Mitjavila, aquí té les fulles de serveis de les monges de casa. Miri-les, miri-les, tots són matricules d'honor en psicologia i parapsicologia. Pensi, pensi, que no s'ha deixat res per a fer, per a provar. S'han intentat càstigs, premis, lliçons de piano - fer escales mesos seguits, aplanar l'esperit més rebel-, gimnàs...és a dir tot, tot. I vol que li digui una cosa?

- Digui-la.

- Si jo m'hi trobés...

- Oh, és clar, vostè. Vostè no té el problema que tinc jo. Es la meua filla, sap?!

- Totes en són una mica de filles nostres les que tenim aquí, al cap de temps. És clar que jutjar un fill sense haver-ne tingut mai cap, cap de debó, vull dir, no és la mateixa cosa que jutjar-lo havent-lo tingut...Però dongui-ho per no dit allò que si jo m'hi trobés. Volia dir...en fi, vol saber la meua opinió?

- Per això he vingut.

- Doncs, senyor Mitjavila, la meua opinió, reforçada amb la de totes les soeurs du Collège de Saint Ambroise, és que la seva filla es casarà amb aquest noi que d'ençà que és a casa no se li ha mogut del

cap.

- Això ja ho sabia.
- Doncs, si ho sabia...
- La meva intenció era que aquí d'on en tenia molt bones referències me la giressin la noia.
- Ja en sap els resultats.
- Ho han dit a Clara?
- No. Nosaltres tenim l'obligació d'anar a favor de vostè, i hi hem anat. I si no fos que no es pot dir li diria que n'hauria d'estar orgullós de tenir una filla tan tossuda com la que te. Però d'això no en faci us, sap, és una opinió extra oficial. L'opinió ofidial del Col·legi és que deixi la noia en pau i que sigui el que el Senyor vulgui.
- Això mateix, i segons el què vulgui el Senyor, jo, que em foti!
- Sí, senyor, això mateix, però sense el fotre...
- ~~En~~aca no em donc. Encara em queda el canonge, Mare Superiora! Soc tan tossut com la meva filla.

Quan el senyor Mitjavi la tornà a Masfelleda, la senyora Antònia li preguntà amb cara d'esperar la cosa pitjor:

- Què?
- Què? Doncs que m'han dit que em foti!
- Les monges?
- No, el que ho he dit he estat jo, però és com si ho haguéssin dit elles.
- Però...
- Mira, Antònia, potser un dia els nois no creuran i els haurem de creure nosaltres, però avui, avui encara manem els pares. I aquesta noia haurà de creure!
- I si no creu, Anton?
- Què vol dir si no creu? Per què no ha de creure...

- Anton, que el vas creure tu, al teu pare quan li vas dir que jo seria la teva dona, el què et va dir?
- Es la primera vegada que el pare es va equivocar en tota la seva vida.
- Que jo sàpiga tu encara no t'has equivocat mai. I un cop tothom es pot equivocar.
- Antònia?!
- Un sol cop, Anton...
- Es que tu i les monges i tots aneu a favor de la noia.
- Que no és anar contra teu...
- Però tu, Antònia, que mai m'has contradit en res, perquè no li parles a la noia quan torni, perquè de França la trec, jo, però ben parlat...
- Tots reiem quan de nenya deia que Brauli seria el seu home...
- Perdona, jo no vaig riure mai, perquè a pesar d'ésser llavors una mocosa, la conec a la noia.
- Anton, què no vols que vulgui jo per a fer contenta la Clara...Després, si ni les monges se n'han sortit...
- Aquestes monges franceses ja no són les d'abans. Abans hi tenien la mà trencada en resoldre casos espinuts. Ara ja no s'escandalitzen davant res, i si un pare no vol que la noia festegi, doncs li diuen que es foti! I tu, tu vas a favor de les monges! No, si em faréu canari a casa mateix, a mi! - diu el senyor Mitjavila sortint de casa.

I aquell dia, precisament aquell dia, al cafè no el van fer canari.

- Malament! - digué l'home.
- Senyor Mitjavila, que vostè sempre es queixa, tant si guanya com si perd.
- Ja sé perquè ho he dit això, jo. Quelcom gros passarà que no m'ha diu fet canari.

Per tercer dissabte consecutiu no es fa canari al senyor Mitjavila.

- No ho sé, això no és normal...Aquí de fa dies, em sembla que fa trampa tothom.

- Senyor Mitjavila!

- Perdoneu...perdoneu...Ho trobo tan estrany que, o hi ha trampa en algun lloc o hi haurà una girada de truita que no hi serem a temps!

- Mira, carta de França...

- Potser s'hagin arreglat les coses que la noia escriguí...A veure...

"Estimat pare: Sé que ets el millor pare del món. La mare m'ho ha dit moltes vegades. Quan jo vaig marxar era una nena i tu no em deies les coses que em deia la mare. Tu, quan venia d'estudi, m'a-gafaves d'una revolada, m'alçaves enlaire entre riscles meus, em besaves a cada galta i em deies que era la més bonica de totes. La mare em deia més coses. Em deia que t'estimava molt i que jo també t'havia d'estimar com ella. Em parlava de quan us vau conèixer, i que tu la volies tant que et vas batre amb tota la teva família que enlloc de la mare volien una pubilla del seu braç. I que tu, per la mare et vas quedar a Masfelleda i no te'n vols moure mai més. També em va dir la mare que quan jo vaig venir el món, l'avi va declarar que ja n'estava tip de fer el tossut i que la família en pes, que ja t'havia esborrat de la llista, va pujar a Masfelleda i que l'avi va ésser el primer d'abraçar a la mare. I diu que l'avi quan ja s'havien fet les paus, abans de marxar va dir: "Que per aquesta no tingeu de patir com jo vaig patir per tu, Anton"

"Si tu estimes a la mare tant com ella es pensa, vols que jo sigui diferent del meu pare, a l'hora d'estimar, que és el millor pare que hi ha? No soc tan Mitjavila com tu, jo? Em vau portar a aquest col·legi de França, que te fama de posar noies joves a to i n'hi posaren moltes. Però pare de Can Mitjavila només n'hi havia

"una. I al cap de poc, la teva petita Clara ja va dir a les monges
 "com eren els de Masfuleda. I ja veus, tenia dotze anys. Ara ja sóc
 "una dona. Si no saps què vol dir això, pregunta-ho a la mare. I sé
 "que fa temps que les monges han donat el cas per perdut. I en sa-
 "ben, aquestes monges de fer trontollar les noies. Sé que no t'agra-
 "darà massa saber-ho, però jo ni vaig trontollar mai. Ara t'has en-
 "fadat, ja et veig, i jo ric. T'estimo molt, pare, potser tant com
 "al Brauli...Acaba de llegir, pare, no t'enutgis tant. La mare m'ha
 "dit que passi el què passi no deixi d'estimar-te. Mai t'estimarà
 "ningú com jo t'estimo, però com que t'estimo tant jo no faré amb el
 "Brauli altra cosa que la que tu vas fer amb la mare. I si les coses
 "no haguéssin anat com han anat i jo hagués pogut saber que tu no
 "t'havies casat amb la mare perquè l'avi no ho volia, tota aquesta
 "estimació que et porto ara s'hagués convertit en despreci, amb odi,
 "Això meu, pare, no és un caprici d'una noia de dotze anys. Segons
 "em va dir la mare quan tu li vas dir a n'ella que seria la teva dona
 "ella tenia poc més o menys l'edat que jo tenia quan vaig començar
 "a dir que em casaria amb el Brauli. O hem de donar la raó a l'avi,
 "pare? La mare és de Masfuleda, i pobra. Vols dir que n'haguéssis
 "trobada una altra com ella si haguéssis cregut a l'avi? Vulgues-ho,
 "pare...Si no ho vols jo t'estimaré com vol la mare, però..."

Mentres llegeix la senyora Antònia no treu els ulls del seu ma-
 rit. El veu que es mossega els llavis, que clou els punys, que es
 refrega els ulls, i al final diu:

- Mira, el canari! Té, llegeix!

Quan acaba la carta, la senyora Antònia és una mar de llàgrimes.

- Què et sembla, Anton...què dius?

- Què dic, què dic...Si jo ho sabés el què tinc de dir! Si el cane
 nonge no ho arregla!

Algú l'havia de pagar aquell canari del senyor Mitjavila i, de moment, va treure Clara del Col·legi francès després d'escriure a les monges que podien dir a la gent que convertia totes les noies llevat de les que eren de Masfelleda. I l'home, descansat, decidí que Clara passés uns dies al poble. Potser, qui sap, l'home s'aferrava a qualsevulga idea que pogués anar a favor seu, el Brauli, amb el temps que Clara havia passat fora n'havia vista alguna, Déu ho fes, que li hagués fet oblidar la seva filla... I si tot fallava, encara seria a temps a jugar la carta del canonge. Volia ésser tossut el senyor Mitjavila. Ell considerava que ésser-ne era a la seva obligació. I quan després de pensar passava uns moments tranquils, algú que també el volia fer canari, li feia pensar que Clara tenia l'obligació, ~~de~~ per Mitjavila que era, d'ésser-ne tant com ell de tossuda. Mita que si hagués d'acabar donant la raó a les monges, ell, tot un Mitjavila...

S'acosta la Festa Major. El noi Mitjavila que ha estudiat molts mesos seguits ha tornat al poble i fa manetes públicament amb la Salvadoretta de l'Ordinari a qui el gran estudiant diu que val més ella que tots els llibres que s'han fet i els mestres que els ensenyen. L'altre jovent ja, com és de llei al poble, comença aviat a aparellar-se. Clara Mitjavila és la més rica del poble, en veritat la única rica del poble, però també és la més maca. El jovent se l'estima molt a Clara.

- Bon dia, Clara.

- Cada dia et fas més guapay Claret! - li diuen al passar.

I no passen d'aquí. Ells ja saben que a Can Mitjavila és massa Can per a ells, i saben ~~amés~~ a més que Clara ja té el cor donat, que hi ha Brauli pel mig. La noia sí, ja ho saben que té el cor donat malgrat vets paternes i sermons de les monges del Collège de Saint

Ambroise, però Brauli, devegades és tot un pou de dubtes. Tant aviat ho veu tot clar i quan té la noia a prop no vol recordar-se de res més, com quan és sol i pensa i més pensa no veu altra cosa que la Casa Mitjavila. Primer la veu, de lluny, petita com una mosca i se li va acostant, acostant... Té la gran portalada oberta i hi entrava tothom i, quan li tocava a n'ell d'entrar-hi, la porta es tancava i ell quedava al carrer cridant el nom de la noia. Llavors sortia el senyor Mitjavila amb els masovers armats com quan anaven a caçar senglars i el foragitaven de vora la porta... Llavors tocava de peus a terra i la barrera Mitjavila se li apareixia impassable. I quan després d'aquests pensament trobava Clara a la plaça, només sabia tornar-se vermell.

- Bon dia, Brauli. On anem?

- On vols que vagi. A treballar, com sempre.

I se n'anava deixant la noia plantada. Ella pensà que a Brauli li havia canviat algú, potser les mateixes monges sense ella saber-ho, o algun enviat del Collège. I el comentà a casa el posat que li feia uns dies Brauli.

- Que li ha passat quelcom al Brauli?

El senyor Mitjavila obrí uns ulls com unes taronges al sentir el nom del noi.

- Per què ho dius?

- No ho sé, el trobo i apenas en diu res...

Aquell dia el senyor Mitjavila que seguia creient-se qualsevulga cosa que semblava que anés a favor seu, entrà al cafè fumant el puro més llarg que trobà a casa seva.

- Carai, senyor Mitjavila, quin puro. Què celebren?

- Us ho diré quan hàgim fet el canari.

I per felicitat seva el senyor Mitjavila fou fet canari.

- Les coses comencen a anar bé...Les coses comencen a anar bé! -
deia al sortir del cafè fregant-se les mans de satisfacció. A mig la
plaça la Salvadoreta de l'Ordinari enviava amb la mà un sorollós
bes al noi Mitjavila que acabava d'entrar a casa seva. El senyor
Mitjavila, que veïe l'operació, perdé el somriure que portava de
d'ençà que l'havien fet canari. I rondinà per a ell sol:

- Aquests nois de casa quan no és l'un és l'altre...!

No l'entenia, no, Clara Mitjavila, el posat de Brauli. I per a-
quests papers que em fa tinc de renyir amb el pare!? Segur que al-
gú li ha posat al davant els diners de casa, que el noi es creu que
a casa no el volen, i amb això pensa santament, però potser es des-
cuida de pensar que la que el vull sóc jo. I no s'hi veu en cor. ~~MAI~~
Si una noia pot ésser per un príncep un noi pot ésser per una prince-
sa, acabà dient-se Clara. I si ell no s'atreveix, m'atreviré jo.
Per què hem d'esperar sempre que els homes comencin? Jo no he passat
mesos i mesos sentint sermons de monges per acabar creient-me-les
ara que tinc el noi a prop. I, un dia, la noia decidí atacar. I atacà.
Començà com sempre que havia tñobat Brauli aquells darrers dies, per
tal de què el noi no s'afectés massa si ho deixava anar tot a cop de
dret.

- Bona tarda, Brauli.

- Bona tarda, Clara.

- On vas tan cremat...Sí, a treballar, com sempre, ja ho sé!

- Toca regar, avui...

La noia ja no té aturador.

- Escolta, Brauli, que et faig por jo, ara?

El noi, més que vermell, es torna roig, acarminat, granat...Mai
ningú en tota la història de Masfollada s'havia tornat tan vermell
com en aquells moments es tornava Brauli.

- Por? - es decideix, a la fi, a dir.
- Sí, por. O és que t'han canviat! És que no saps que jo per tu he passat més de tres anys entre les monges franceses?
- El que jo no vull és que per la meua culpa n'hi hagi de passar tres més.
- Es que jo sóc la mateixa d'abans de marxar...
- No, era ets tota una dona i la més maca de totes...i per si això no fos prou, ets la pubilla de Can Mitjavila.
- Que no són d'aquest món, els de Can Mitjavila?
- Sí, però no són del meu...
- Ara, home, et vas destapant.
- Doncs em destaparé del tot ja que hem començat. Les vegades que sense tu saber-ho t'he seguit de lluny quan anaves a Cal Coix o a la vinya...
- En segües i no em deies res?
- Es que... no podia. Es que no puc, Clara...Les vegades que he desitjat no haver-me mogut de quan anàvem a estudi que et podia veure sovint. Llavors no hi pensava que eres la pubilla de Can Mitjavila. D'ençà del dia de la ferida, encara tinc la senyal al front i no voldria que me'n fugis mai més, que hi anava cada dia a estudi. I saps per què hi anava?
- Jo?
- O és que sí que ho saps, però també tens por de dir-ho?
- Jo, por? Sóc Mitjavila i de Masfelleda. I ja que tu no t'hi has atrevit, m'hi atreviré jo. Les monges i el pare ja ho saben, però ara ho sabràs tu, i no per a sentir-ho a dir, no, per mi mateixa, sents? Fica-t'ho al cap això que et diré. La noia de Can Mitjavila serà d'En Brauli del Mas Porta, pesi a qui pesi. Ara ja ho saps.
- I fugí corrents.
- Mare de Déu! - feu Brauli posant-se la mà al front que li bullia.

Les noies de Masfuleda eren així.

Festa Major. Aquell any les coses anaven bé i a Masfuleda estrenaren envelat. La nit abans l'orquestra, tota una senyora orquestra, feu un gran concert a la plaça sota teiers i llums de gas posats a la paret de Can Mitjavila. A l'entrada, el matrimoni convidava a beure a tothom que hi ^{passava} ~~entrevia~~. Clara esplendorosa com una reina que en fos, servia als convidats. Brauli feia estona que mossegant-se les ~~ongles~~ ungles, no sabia què fer, si circular o no. Fou la senyora Antònia que el veié i,

- Jove Brauli, que t'hem de portar el beure al carrer ja que no vols entrar? - digué contemplant-se'l a fons. Sí, ella podia ésser una mica despuntat quan anava a estudi, però ara era tot un home, ben plantat, treballador, que portava pare i madrastra com a dos reis. Les terres del Mas Porta eren les que feien més goig del rodal, donaven gust de veure. Quin marit en potència, pensà la senyora Antònia, si l'Anton no fos com és... En aquell moment, Clara es donà compte de la presència de Brauli, i la senyora Antònia al veure el somriure que il·luminà la cara de la noia, estigué a punt de posar-se a plorar, però de contenta. I l'Anton no ho vol, l'Anton no ho vol. Per què no podria dir sí, en lloc de no, Senyor!

- Brauli, entra, home, entra. No és pas la primera vegada d'entrar a casa... Ni serà la darrera! - això ho digué només per a ell. I en tot el concert no es mogué del costat del noi. Anton Mitjavila agafà mal de coll aquella nit de tant mirar endarrera, al lloc on la parella ho i no havent-se mogut de la casa, qui sap on era. Li trigà a acabar-se aquell concert al senyor Mitjavila. Quan els convidats marxaven, Clara, com aquell que no diu res digué a l'orella de Brauli:

- Mira quants músics es queden a casa! Per què no t'hauries fet música que ja dormiríem a prop...

Brauli no sabé què dir, i com que tenia d'allotjat el senyor músic del contrabaix, amb una revolada i amb una sola mà agafà el gran instrument i se'l carregà a l'esquena.

- Anem, senyor músic?

- Carai! - va dir el músic veient l'energia del jove.

- Alguna cosa havia de fer, jo, senyor! - respongué Brauli.

Camí del Mas Porta, el músic, acostumat a no poder dir res quan tocava, parlava pels descosits. Encetà tota mena de converses, però no obtenia altra cosa que monosil·labs pelats. Brauli caminava amb Clara al pensament i no s'adonava que el company músic i que al món fos. A la fi n'endevinà una.

- Bona pubilla, la noia Mitjavila, oi?

- I vostè que ho digui.

- I maca com un sol.

- O com més.

- Segur que se l'emportarà algun foraster d'armilla forta, perquè al poble no crec que ningú s'hi vegi en cor.

- A Clara no hi ha ningú, ni d'aquí ni de fora que se la mereixi.

- I no hi ha ningú de vosaltres que li faci l'aleta?

- Sí...

- I ella què diu, què diu, ella?

- Ella? Ella viu una mica amb tots. Avui a mi m'ha dit que m'hauria d'haver fet músic.

- U! Passem moltes nits fora de casa, els músics! A l'estiu no podem passar cap Festa Major amb la dona...Mal ofici, mal ofici el nostre per a fer-ho seguir tot.

- Ja hi som, senyor. El Mas Porta.

L'endemà feia un dia radiant. Les cuineres de Masfuleda feren uns sopars als senyor músics, que els deixaren com nous. Ja a l'ofici, on

els músics més aviat toquen amb sordina, amb falset, les vitamines del sopar no tenien aturador i les notes feren trontollar les parets^{es} de la petita església i dos llums que penjaven del sostre no estigueren ni un moment quietes amb l'allau de notes que baixaven de dalt del cor. El concert de la tarda, després del dinar que feren els senyors músics no trobà prou poble, i les notes vessat calories arribaren fins qui sap a on.

I vingué el ball^a de tarda, a l'envelat. El poble era ple de forasters -aquell dia les oques es tingueren literalment que lligar i la sala, guarnida amb estores i coloraines, feia goig de debó. Hi havia unes llotgetes voltant el cercle on s'havia de ballar, que omplenaven els grans i mainada que no ho havien de fer. A Masfuleda tenien molts bons aires, però aquella tarda a l'envelat predominava el tuf de boles d'arna. S'havien tret les americanes de vellut dels armaris on feia anys que hi reposaven i l'aire se'n sentia, la veritat. Amb aromes de boles contra les arnes o sense, el ball comença. Totes les noies de Masfuleda, per alguna cosa n'eren, feien planta, però la que s'emportava les mirades del jovent foraster, sobre les noies del poble i les de fora que també havien pujat a Festa, era Clara Mitjavila. I tot Masfuleda n'estava content que la gent es mirés la pubilla Mitjavila. Era del poble! La senyora Antònia veient que Clara sobressortia damunt totes, estava que no hi cabia de contenta. Volia mirar vers altres llocs i els ulls no li responien i no se li movien de la magnífica humanitat de la noia. Per la seva part, el senyor Anton, al veure el mosquer d'elements forasters que li voltaven la noia s'entretenia pensant que potser algun d'ells... No es volia donar, no, el senyor Anton. I, com a darrer recurs, es daia quan no veia les coses clares, tinc l'oncle canonge!

Quan l'orquestra encetà el primer ball, Clara es desfeu de la jovenalla que li tenia setí posat i es dirigí a la llotgeta de l'au-

toritat. Tothom mirà vers on anava la noia. Ella escampant bellesa i joventut, amb el somriure de les grans solemnitats, s'acostà a la llotgeta i oferí el seu braç jove i ben format al senyor Joanet, el vell mestre que ja anava cap a la vuitantena. L'home no s'hagués canviat, en aquell moment, ni pel mateix rei. La gent, dempeus, es trencava les mans aplaudint. Les parelles que havien començat el ball es desferen i deixaren tot el lloc a Clara i el senyor Joanet.

- Quina filla tenim! - digué la senyora Antònia tota llàgrimes, repenjan-se al braç de son marit que no sabia què fer d'un puro de Festa Major al qual queixalejava furiosament. De deu llocs diferents surten els set nois de Cal Coix, que ja eren, alguns alts com Sant Pau, les noies de l'Ordinari, les cinc donetes del Cafeter Compàs, els bessons del Mas Marquet, el Miquelot de les Algues, el parell del Mas Bonic, els del Molí, el Brauli del Mas Porta, i el noi Mitjavila. Es donen tots les mans i fan rotllana voltant els balladors. Es la totalitat dels escolars de quan la noia Mitjavila anava a la classe del senyor Joanet. A Masfelleda eren pocs, però els crits i els aplaudiments no deixaven sentir els músics i això que havien dinat com ministres del temps que dinaven bé.

- No ens deixarem mai més ! - crida el de les Algues que era alt i estirat com un pal de telègrafa.

- Mai més! - fa la rotllana en pes.

El senyor Joanet deia quan la pubilla Mitjavila el tornava a lloc que era la segona vegada que li havien tret vint anys del damunt... Els forasters miraven i callaven. Alguns ja ho sabien que els de Masfelleda no eren com els altres. I vingué el ball de la toia. El cornetí reclamà silenci amb unes quantes semifuses i, de dalt l'enfustissat dels músics, en Marianet, el gran de Cal Coix començà la subhasta. Els forasters vegeren l'oportunitat de deixar nota del

seu pas per Masfuleda.

- Cinc! Cinc, en donen cinc.

- Deu.

- Quinze!

- Vint.

- Trenta!

L'oferta de trenta era forastera.

En edat de tutejar l'oferta hi havia el petit exèrcit de Cal Coix llevat de Fortià, el petit, que encara anava de curt. Se'ls veu reunits xiuxiuejant i butjaquejant.

- Trenta-cinc! exclama Baldiri inflat de pit.

- Cinquanta! - diu l'equip foraster.

S'ajunta al clan de Cal Coix, el del Moli. També s'hi acostava Brauli. El de la toia diu: - En donen cinquanta...en donen cinquanta...cinquanta a la una...

Al petit grup s'hi ha posat, ara, el parèll del Mas Fuleda...

- Setanta! - fa speaker Baldiri.

- Noranta!!- brueja el foraster.

A Masfuleda, de salut tanta com es volgués, ara l'existència en caixa del jovent...

Del grup de les "Setanta" en surt el petit Fortià a cercar reforç als del Mas Bonic que festejaven al defora. Aquests que es pensen qui sap què davant la demanda d'ajut de Fortià que la feu desfassada i entren a l'envelat amb cara de pocs amics, dient:

- On són?!

Se'ls avisa que l'ajut és una qüestió econòmica, de moment. S'acosten al grup. Passen comptes.

- Cent!!!- en surt segons després.

I el grup es mira desafiant, al consorci foraster. Hi ha dubtes a la legió estrangera. Es fan números. La xifra ja pesava i ells, encara

que fossin de fora tampoc n'anaven massa grassos d'efectiu.

- Cent, en donen cent...Cent a la una...cent

- Cent-deu!

El grup local trontolla. Enacra hi ha recursos. Es diu a Fortià que vagi volant al cafè i porti com sigui el Noi de les Algues. I tu, Joel, porta el Tomàs Mitjavila, encara que l'hagis de portar lligat. L'arribada del Noi de les Algues feu pujar l'oferta a cent-vint. Allò ja era molt i els forasters sembla que no s'hi veuen encor. No se sap si ho digueren per a dir-ho o si de debó haurien pagat, però dos a cop digueren:

- Cent trenta!!

Silenci en el camp local. No s'hi arribava. Els nois miren a terra, ensalivant. No, els grans no hi podien intervenir, ja se sabia.

- Cent trenta, en donen cent-trenta...Cent-trenta a la una, cent-trenta a les dues...

I quan ja l'equip foraster avançava en direcció a la toia,

- Cent-cinquanta!!!- xisclà el noi Mitjavila entrant amb les ulleres a les mans -. I amb mi que no s'hi comptava, o què?!

La colla, per resposta abraçà tota a cop a l'hereu Mitjavila. Tomàs no volgué de cap manera la toia sol.

- Es de tots - repetia.

La recollí el Noi Algues que era el més alt de tots i, enlloc d'oferir-la a una sola noia, va donar una flor a cada membre que contribuï a la subhasta. Molts ulls seguiren el camí de dos dels joves: Brauli i Mitjavila. El primer, vermell com si tingués fogueta donà la flor a Clara que la rebé encantada i només gosà besar la flor. La madrastra Amèlia i la senyora Antònia es miraren uns segons. La Mitjavila acabà aquella mirada que potser considerà de la seva part massa declarada, ventant-se apressadament. Els que

restar en mirant-se sense ventar-se cap dels dos i aguantant la duresa del mirar foren Sebastià, pare de Brauli, i el senyor Mitjavila. Aquest deia tan clar mb els ulls que ho entengué tothom, i per a deixar les coses al seu lloc:

- Es la meva filla!

Sebastià per la seva part tornà, mirant, l'avís de Mitjavila, i com que per a ell de Brauli no n'hi havia cap més enlloc, se li pogué traduir a n'aquells dos ulls clars, honestos i orgullosos:

- Es el meu fill!!

Ni l'un ni l'altre deixaven de mirar-se. I tots dos pensaven la mateixa cosa: "Si ha d'anar per mi... ja miraràs estona!". Sort que la senyora Antònia del darrera el ventall que semblava motoritzat de depressa que es movia, digué amb veu baixa al seu marit:

-Mira!

Trigà una mica a desmirar el senyor Anton perquè no volia ésser el darrer de fer-ho, però la dona insistí:

- Mira, Anton, però al teu davant!

L'hereu Mitjavila, amb pas solemne, rioler i posant-se bé les ulleres, acabava de donar amb mitja reverència la flor a Salvadoreta, la petita de l'Ordinari, la qual es ~~també~~ girà d'esquena rient abraçant la flor. Tot Masfuleda es mirava les dues parelles. La senyora Antònia ja no sabia què fer fer al pobre ventall que mai havia ventallat com ho feia aquella moment s. Llavors tingué lloc l'encarada Mitjavila-Solà. Eren dues potències mirant i el senyor Anton que ho volia fer seguir tot mirant ara a Sebastià adès a Solà, acabà claudicant i encenent el ja no sabia quants pursos de Festa Major al temps que deia a la seva dona;

- Ja pots parar de ventar-te, Antònia. Són coses de joves, això...

Però en el fons l'home sabia que acabava de perdre dues batalles aquella nit, i que tot Masfuleda n'era testimoni...

- Bé, però no podem ~~despenjar~~ penjar la república si abans no hem despenjat el rei...

La solució la donà el senyor Mitjavila.

- Ja torno - digué.

- Aquí teniu un retrat del rei. Mentres me'l torneu, penjeu-lo al saló de sessions, despenjeu-lo i penjeu-hi la república. I ho faig, no per gust, ja sabeu com penso jo, sinó perquè l'ajuntament del poble...

- De quin poble?

- Del meu poble, ^{segueix} comenci acatant les lleis del nou règim.

No s'acabaren aquí les ordres. En vingué una referent al canvi de noms dels carrers. Aquí el batlle no volgué fer com amb als retrats i anà ell mateix a vila. L'Ordinari el tornà cap-al-tard. La gent l'esperava a la plaça.

- A vila, ben portats, no són el que semblen. "Què és això de canviar els noms dels carrers?" que jo els dic. "Que no heu rebut cap paper?" que ells en responen. "Sí, però el què passa és que al poble no tenim cap carrer amb nom". I ells que en diuen: "Sou de Masfuleda, no?" "Amb molta honra, senyor!". "Doncs deixeu-los com estan, els carrers! Ara, porto les banderes. S'han de posar cada festa al balcó de l'ajuntament i a les escoles...Mireu-vos-les! Jo prou he dit que aquí no n'haviem posat mai de banderes, però a vila amb això no hi han volgut passar. Ui, si en tinc de coses per explicar de les que m'han dit a vila! Mai sabem res, aquí, i veig que el senyor Mitjavila té raó. S'ha d'anar a vila sovint, i a la capital per a saber coses... Doncs a vila, als cafès, en deien de coses! Que hi havia ministres que deien al rei que no marxés, que aquelles eleccions no valien, i d'altres que deien que la millor cosa era marxar en calma, que restar sense. Que el rei no veia massa convençuts els que li deien que

es quedés i sí a n'els que le aconsellaven que marxés. I no volgué que per culpa seva i dels pocs que li deien que es quedés el país s'ho agafés malament que ja se n'hi havia agafades massa de coses malament. I es diu també que els que havien guanyat, mentres el rei marxés abans de la posta de sol del dia 14 fins i tot li donarien la mà perquè marxés sense nervis. I el rei amb abric, barret fluix i bastó sortí gairebé sol de l'estació de Madrid camí de Cartagena. D'allà, també sense complicacions sabudes, l'embarcaren en un vaixell de guerra cap a la mar de Marsella. I és el que jo pensava i no ho gosava dir a vila, on eren els amics del rei, que no l'anaren a acomiadar? O és que el rei tenia pocs amics, o no volgué que cap l'acompanyés, o no els hi deixaren anar, o és que ja tothom era republicà!... Que els que ara manen, fa poc que encara eren a la presó. I una altra cosa que no entenc: Perquè els van agafar si després els havien de fer ministres?

- Bé, sí, però els que els van fer ministres no eren pas els mateixos que els van fer agafar.

- Segur, però que no sabien a qui havien agafat, els agafadors? Ja s'ho podien pensar que agafaven gent de pes. Sempre se sap a qui s'agafa...

- Què saben, aquí dalt, d'aquestes coses! Ves a saber si els que els van agafar van pensar que si passessin coses sonades i aquella gent fos al carrer podien córrer el perill de no córrer-ne més de perill i allà on estaven més segurs era a la presó. I si aquells empresonats no haguéssin pogut esdevenir ministres, qui sap a qui se n'hagües hagut de fer. No va estar tan mal fet, no, empresonar als que van empresonar.

- Oh, tothom s'ho pensava que en passarien de grosses abans de fer-nos republicans... I a fora, a fora diu que no s'ho sabien acabar que s'hagües passat de monarquia a república cridant... Què hi diu, vostè

senyor Mitjavila?

- Millor que m'equivoqui...ja som republicans, però un país no es cagira cridant pels carrers. Penseu que practicament tots els monàrquics s'han quedat al país i aquests i els que no pensen com els que sembla que han guanyat esperaran la seva. Ara tots cridaran Visc a la República, ja que és una qüestió de crits, es veu, això. Però quan la república faci quelcom més que cridar...ja veureu si en sortiran que hauran cridat malament. I aquests s'aliaran amb qui sigui per a fer la seva i llavors us puc assegurar que els crits no hi valdram. Temps al temps.

- Oh, i encara deien més coses a vila! Si no donava l'abast jo anant d'un lloc a l'altre escoltant. Que els soldats que fan el servei a fora, amb el canvi de règim tornaran a casa...I que aquí...aquí es proclamà una altra República que els de Madrid no volgueren, i que baixaren dos o tres ministres corrents dient que amb una n'hi havia prou de república!

Quan el senyor Mitjavila fou fora es comentà:

- Nosaltres, sense deixar d'ésser de Masfelleda potser sí que en som de republicans. Es a dir, en som, ens n'han fet. Els que n'eren de debó eren els que van anar al davant i van dir a governadors i batlles que els que manaven ara eren ells, i part dels que cridaven pels carrers. Però a la majoria li han portada feta, la república. Veureu què farem si la setmana entrant el rei tornés...

- Doncs mira, tornar a demanar el retrat al senyor Mitjavila i guardar el de la república fins que tornés a venir de nou. Pel deïnes, farem les mateixes coses que hem fet sempre, treballar.

- I ara que dius això i ja que el senyor Anten no hi és, a vila es diu que ara la terra serà de qui la treballi.

- Aquí ho hem fet sempre això.
- Així ja erem republicans abans de venir la república!
- Bé, i el senyor Mitjavila com s'ho prendrà...?
- Mireu, amb un home que fa tants anys que hi fem el canari d'una manera o altra ho arreglarem si és que s'ha d'arreglar alguna cosa. Els que treballen per ell, què diuen?
- Que estan ^hecotats de treballar-hi.
- Per mi, no en parlem més.
- Doncs no en parlem més.

I no se'n parlà més.

Es clar, la república tampoc ho podia arreglar tot. I entre les coses que no arreglà s'hi poden comptar determinats festegis. I això que un festeig, pel que s'hi troba, és tan important com apujar jornals o com la instrucció pública. I entre els festeigs que no pogué arreglar la república hi havia el de Brauli amb Clara. Era un festeig unipolar, unilateral, unipersonal, ja que la noia feia anys que ho tenia tot decidit, era ell que fallava. Tan aviat ho veia tot clar com tenia dies de depressió, ell, que físicament era un element que aixecava un contrabaix amb una sola mà, no s'acabava de donar del tot a n'aquell festeig que li ennegria el senyor Mitjavila el qual se li apareixia de nits dient-li "no" en tota mena de veus.

- Brauli, per qué sempre et veig amb aquesta cara que sembla que et deuen i no et paguen? Per qué no podem ~~re~~iure com fan els altres nosaltres quan ens trobem?
- Clara, jo no faig més que pensar-hi en això nostre.
- Torní! Però què vols que faci més, jo?
- Clara, criatura...mira, et vull tant jo, que per evitar-te que et posis malament amb el senyor Mitjavila, ho faria tot. I si al final creus al pare et voldré igual. Devegades quan et veig de lluny ~~ex~~

em poso a pensar que tot ha passat, que ja no ets la meva Clara, i provo de volguer-te pensant que ja no ets per a mi...

- Però, Brauli, per que penses aquestes coses!

- Es que vull que sàpigues que encara que no puguis entrar el portal del Mas Porta com a núvia...

No pogué acabar. Uns llavis de mel se li menjaren els mots que volia dir. Brauli trigà a reaccionar. Era el primer bes que li feien.

- Mare de Déu! - digué.

Ella s'apartà del noi i se'l mirà d'unes passes enllà amb un somriure que ja havia fet pensar a la Mare Superiora. Era un somriure que li traslluia als ulls, a l'actitud de les mans, a tota ella en pes, vencedor, inaguantable... En aquell moment passaven les oques de Masfuleda, que ho pressentien tot i actuaren una vegada més a favor dels seus convilatans. Formaren dos grups. Un privà a Brauli de moure's. L'altre corrí a trobar Clara i la portaren sense que ella hi pogués fer res als braços del noi. Què volieu que fessin ells, pobrets. A les oques de Masfuleda no se les podia contradir. Llavors Brauli no sentia els famosos "nos" del senyor Mitjavila, ni sentia res, ni veia altra cosa que la felicitat en forma de noia que li somreia als braços. Ja era hora!

I el pare no ho volia.

I seguia fent tots els possibles per a no voler-ho.

- Mira, Antónia, jo que el noi solfegi a la petita de Can Solà...hi passo. Ara, que tots dos se'm casin per les seves, no. Que no.

- I si ha d'ésser, Anton? Al cap i la fi què en tens de dir del Brauli?

- Res, res en absolut, al contrari. Si la meva filla no fos la meva filla el meu consell seria que s'hi casés, però la meva filla és la meva filla.

- I la meva! O et penses que jo no hi vaig posar res perquè fossis

el pare de Clara...

- No ho allarguem, Antònia, no ho allarguem... Però ella no. Fa dies que penso i més penso i em penso que encara hi serem a temps.
- Ja has pensat, també, que tres anys a França no l'han girada a la noia?
- Ara qui l'ha de guiar la tindrà a casa seva...
- No!
- Sí, el mateix que et penses, ja et veig. Mossen ^{Marc} Ferrer, el canonge.
- Allà vols portar a Clara?
- El canonge pot fer molta feina. I a la llarga quan hi hagi calma a n'aquesta casa tu i la noia em donareu la raó.
- Ja ho sap, ella?
- No. No li diré el per què. Li diré que son oncle la vol conèixer, a ella i al noi. Que hi passaren ambdós uns dies... No vull raons, ni crits.
- Doncs hi haurà de tot, estiguen segur.
- Doncs que n'hi hagi. Jo no baixaré del burro..
- Mira, Antònia no m'ho posis tan difícil. Si fallen monges i canon-ges em faré dels que vulgin treure els capellans d'aquí i les monges de França!
- Ai, Reina Santíssima...

A Cal Coix, al Mas Bonic i a les Algues tenen nois al servei. El senyor Joanet, que ja no sap els anys que té, n'està tant trist com els pares, de tenir antics deixebles al servei. De tant en tant va a les escoles noves. Hi entra unes estones i escolta les lliçons com si fos un alumne més, amb els ulls tancats i la mà a la barba. Una barba i una mà que sembla que tenen més ossos que del compte.. Acabad^l la classe la senyoreta Rosa l'acompanya de bracet fins a l'hostal i a n'ell li sembla que ha tingut una estona la primavera al costat.

- Es clar que hō han d'aprendre tot amb una mestra així...- li diu acomiadant-la.

A l'escola ara ningú s'hi ha de portar la cadira. Es el bon temps i de tant en tant per la finestra oberta se senten cançons. Els mestres fan cantar nois i noies junts. El senyor Pere no ha parat fins que ha recollit totes les cançons de temps enllà de la comarca.

- Tomeu! Tomeu, sents? La cançó que cantaven fa molts anys a l'aplec de Vilavella. Sents...sents...

Els avis de Cal Coix escolten, drets al mig de l'era, mirant vers les escoles. Al cap de poc l'avia Merceneta, segueix, amb veu baixa el cant dels nois. L'Avi Coix s'hi accosta més i, agafats de la mà els dos canten com canten els menuts.

- Que bo és el senyor Pere, oi Tomeu?

- Si ja no n'és, aviat l'haurem de fer de Masfuleda.

El mestre Pere va sovint a vila. Era d'Ebre enllà i recalcitrant, al principi. Arribà mal disposat quan baixà a la capital, contra la ciutat, contra la llengua, contra els ciutadans, contra tot. Allà obtingué el títol de mestre. Trobà uns amics que eren de la ceba, i el convertiren. Li contaren la veritable història del país. El portaren a Poblet, a Santes Creus, a Ripoll, a Montserrat...aprengué a ballar sardanes, es feu soci del Barça, visqué les corredisses per les Rambles en temps de la primera dictadura, contemplà gent plorant sentint una cançó, descobrí que la patria immortal era de poetes i cantaires, i es passà. Amb el temps els companys ensinistradors n'havien d'aprendre de coses d'ell. Escrivia un català perfecte i feia lletres a tothom per tal d'escriure amb aquella llengua que tant l'havia captivat. Només, parlant, ensara de tant en tant li fallava algun "jutge".

El mestre Pere portà el català a l'escola de Masfuleda. Deia que els nois aprenien més aviat les coses si se'ls hi ensenyaven amb la

llengua que parlaven cada dia.

La senyoreta Rosa era del Camp de Tarragona, d'una casa pairal en la qual l'hereu era una mena de capitá-general, el que seguia, per tradició i llavors encara per obligació, s'havia de fer capella, i el tercer havia d'ésser metge, advocat o mestre. Com que enlloc de tercer hi hagué tercera, Rosa, doncs a Rosa li tocà navegar per les mars del magisteri. Acabà la carrera i no tingué pressa d'exercir-la. A casa hi havia sis germans i de feina, si es volia fer, n'hi havia per a tots. A més a més, la mare, la senyora Mercè, quan hi havia forasters sempre s'estofava una mica de poder dir:

- I, aquesta, la filla Rosa, que té la carrera de mestra...Toca aquella cançó de Schubert, Rosa...

A més de la noia mestra, s'havia d'ensenyar que a la casa hi havia piano.

A la casa, coses que passen, dels sis germans sortí un anarquista com un castell. A n'ell, per tradició, li tocava ajudar a les feines del mas, i el cinquè germà de Rosa declarà un dia que ell no havia pas nascut per veremar, acompanyar vaques a bou, muntar i cuidar garrofers. "Per què, deia, no m'heu fet advocat, o metge, o mestre".

- Fill meu, tu has vingut més tard que els altres...

- Doncs perquè no em feieu més aviat!

No s'entenguéren i d'aprenent d'anarquista deixà el mas i marxà a Tarragona on feu tota mena d'oficis i cap de bo. Malvisqué mesos, mig renyí amb l'anarquia, però es donà vergonya de tornar al mas a demanar perdó.

- A Barcelona tiren bombes! - sentí a dir mentre feia de neteja-sabates al Moll en el lloc que hi havia més pols. I deixant el client a mig fer s'enfilà al primer tren que sortia cap a la capital. A la capital s'havia de menjar cada dia, com a molts llocs i el noi per anarquista que tornés a ésser va veure que amb això sol no faria

massa repassos. Un dia el passà dejunt anant d'un lloc a l'altre. Devegades s'aturava davant algú que li semblava que feia la mateixa cara d'ell.

- Jo sóc anarquista! - li deia

Molts se'l miraven i no li tornaven contesta. Un li va dir que tenia gana. Un altre li va preguntar si a casa seva ho sabien que era anarquista. A la fi en trobà un que li digué:

- Què vols dir anarquista?

I allà foren els treballs. El noi era un anarquista prematur i quedà molt malament.

- Doncs això, anarquista. A casa en volien fer treballar al camp, a mi no m'agradava i em vaig fer anarquista.

- Jovenet, els anarquistes treballen com els bons.

- Llavors per què en són d'anarquistes?

- Si no treballes seràs un mal anarquista.

- Doncs seré un mal anarquista!

- Ja ho saps que a un anarquista no li va malament sopar de tant en tant? I pensa-t'hi bé a ésser-ne perquè no és pas bo tothom.

- Jo vull tirar bombes, trencar-ho tot...

- Si tots aquells a qui ve costa amunt treballar al camp haguéssin de tirar bombes, jovenet, no guanyariem per a comprar-les.

- Algú n'ha de tirar, de bombes, si és anarquista!

- No tots els que en tiren són anarquistes, ni tots els anarquistes tiren bombes. I pensa-hi bé ent tot això. Tirar bombes és molt fàcil, ésser anarquista, un bon anarquista, no tant. I es fa més feina treballant al camp, encara que sigui un mal treballar, que tirant bombes...

Aquell dia el jove Manuel sopà com feia temps que no ho havia fet. El menjar li recordà que tenia gust de quelcom que ell havia menjat abans, abans d'ésser anarquista...Sí, a casa, pensà. Feia temps que

no hi pensava amb el gran casal del camp de Tarragona, i té, aquell sopar l'hi portà al pensament. Deixant un moment l'anarquia en pau tancà els ulls uns segons, i sí, l'aroma del plat fumejant era la mateixa de segons quins dies al menjador de casa. I arribà a sentir la veu del pare, que segons Manuel ho trobava tot mal fet, la de la mare que no sabia de quin costat decantar-se, la del germà capellà dient que els sopars eren per a menjar i no per altra cosa, la de la germana

Rosa, preferida d'ell, de Manuel, que sempre li anava a favor...Per un instant cregué trobar-se a casa i obrí els ulls...No, tot eren rostres desconeguts...Ves, pensà Manuel, un bon sopar com pot fer girar la gent. Es sentia molt més anarquista quan sopava malament o no sopava. Sortí al carrer. Hi havia boira, les pedres del carrer eren humides i les parets riellaven aigua. Tene un mal clima, els anarquistes, a Barcelona, pensà Manuel. Amb un temps així s'ha de treballar molt malament. Pujà Rambles amunt. Passà el temps aturant-se una estona a tots els quioscs que trobà. Es feu tard. Tingué son. Dormí en un cadiró de la Rambla de Canaletes. N'hi havien d'altres que ja ho feien. S'emboicà les cames amb diaris vells com vegé que feien els altres dormidors a l'aire lliure. Dormí amb molts intervals. Uns regadors matiners el ruixaren de mala manera i la mullada el tornà anarquista de debó.

- Mala gent! - cridà -. Heu regat un anarquista!

Els regadors el veieren poca coseta i el regaren de debó. Fugí Rambla avall perseguit per una manguera que semblava arribar pertot...

- Burgesos! Capitalistes! - anava cridant quan la manguera li ho permetia -. Butxins del batlle! Descastats!!...

- On vas tan moll? - li diu algú passant amb un paquet a la mà del que en sortia el crustó de mitja barra de pa.

- M'han regat perquè sóc anarquista!

- Ah...Que no se'n pot ésser?

- Aquests mal llogats de la manguera es veu que tenen ordres de no deixar-los dormir en pau.

- Però on dormies?

- Als cadirons de la Rambla.

- I tots els que hi dormen són anarquistes?

- Algun n'hi devia haver més perquè no em van regar a mi sol.

~~# No, als cadirons de la Rambla!~~ Si no puc fer altra cosa, em deixaré regar cada dia perquè vegin qu'és un anarquista aquesta mala gent del municipi...

Hi anà més nits a dormir al defora a la Rambla. Però no pogué oferir el sacrifici previst a la causa. Els regadors feren, com normalment solien fer, veritables prodigis amb la manguera, sortejant transients, cotxes...ni els més petits esquitxos d'aigua mullaren els diaris vells del jove Manuel. Què tinc de fer, doncs, pensava, per l'anarquia? Quan deia això ja acusava abastament els dejunis dels darrers dies que mal menjà del producte de demanar caritat arronçant una cama a la porta del Metro. I, de cop, una gran soroll d'una explosió i de vidres trencats. Veu venir gent que corra i la segueix. Surten uns guàrdies. Ha arribat la meua!, pensa Manuel.

- He estat jo! He estat jo qui ha tirat la bomba! - diu.

- Tens visita, senyor anarquista.

Es son germà capellà que el va a veure a la presó.

- Manuel, home, dir mentides és una mala cosa encara que se sigui anarquista...I a casa hi falta gent.

- Que n'hi posin! He dit mentida però sóc anarquista, jo.

- També ho sóc jo d'anarquista, home. Et penses que nosaltres no anem a favor dels que no tenen res, et penses que no anem contra els que governen malament, et penses que nosaltres no anem contra els que llenquen els diners mentres hi ha gent que no pot menjar?

- Doncs, mira, d'ençà que sóc agafat que menjo cada dia. I bé. Al-

menys aquí un, encara que sigui anarquista, és ben considerat.

- Però, Manuel, no et pots pas passar el temps agafat, home!

- Quan surti em faré tornar agafar.

- La policia ho sap tot, i vindrà un moment que no t'agafarà.

- Vols dir?

- Clar, home. O et penses que la policia també és anarquista?

- Tant-de-bo ho fos!

- Manuel, home, espera una mica més a ésser anarquista. Ara torna a casa. He dit al pare que hi tornaries. Ningú et dirà res pel temps que has estat fora. El pare, ja saps com és, ha dit que no hi tornaries a casa.

- Ha dit que no hi tornaria?!

- Sí. Tots han dit que no hi tornaries.

- I la Rosa, què ha dit la Rosa?

- No puc dir mentides, jo. La Rosa ha estat la única que ha dit que hi tornaries, a casa...

La Rosa, de moment, tingué raó. Manuel tornà al casal més anarquista que mai, digué, però hi tornà. Aquests capellans...!, es deia uns dies després, que sempre s'hagin de sortir amb la seva. Segur que s'ho va fer ell allò de que ningú volia que tornés a casa. Ell sabia que si ella deien que no jo diria que sí...

- Rosa, em penso que ha arribat l'hora de fer un pensament.

- Quin pensament volú que fem, pare?

- Doncs que qualsevol dia has de començar a pensar en casar-te.

- Voleu dir?

- Vull dir.

- Però perquè tinc de fer aquest pensament?

- Perquè si un dia o altre l'has de fer, val més que el fem tots plegats com més aviat millor.

- Això vol dir que vos ja l'heu fet aquest pensament.
- L'he fet i no l'he fet...
- Bé l'heu fet o no l'heu fet, pare?
- Doncs sí, l'he fet.
- I amb qui heu pensat?
- Amb l'hereu de Tiana... Ens vam trobar l'altre dia amb el Guim, a mercat, i d'una cosa en va venir l'altra, que què fa el temps, que què fa la Rosa, que què fa el Joaquim...
- Així ja me l'heu fet, el casament.
- Fet, fet...se n'ha parlat. Després, ja saps que tant aquí com a Cal Tiana els casaments sempre els hem fet els pares...Mira si vam casar-lo bé a l'hereu...
- Pare, amb l'hereu Tiana, no!
- Bé, no m'has pas de donar el consentiments, ara...Pensa-t'hi...
- Pare, amb l'hereu Tiana, no.
- Mira, Rosa,, el camp va malament. La gent en marxa i se'n va a fer de manobre que guanyen més quartos...I quedarem sense gent. Amb el Guim vam començar a parlar de fer una cosa conjunta de comprar més tractors.
- Ho trobo molt ben fet.
- Però per a tirar això endavant hi ha el casori pel mig. Pensi-hi...
- Ja hi he pensat, pare. Amb l'hereu Tiana, no.
- Rosa, fins ara t'he parlat amb calma, amb ganes d'entendre'ns. I sense crits. Els crits em treuen de mare.
- Si t'ha de fer ^{la}lei, crida, pare. Però amb l'hereu Tiana, no.
- Doncs què vols fer? - i l'home començà a alçar la veu -.Passar els anys aquí i arrugar-te cada dia una mica més, i quedar per a vestir Sants?! Digue's, això vols?! I que al damunt t'hagim de mantenir perquè la teva mare quan venen visites digui que tenim una filla que

toca el piano?! Això volies que digués?!

- Sí, exactament això. No m'haureu de mantenir més.

- On aniràs a fer de mestra, a la Quinta Forca? A passar gana en un recó de món? A ensenyar fills de pagesos que només fan pudor d'estable? Aquesta és la teva carrera?

- Vos ho deu dit. Aquesta és la meva carrera.

- Ja en parlarem!

- No, passarem de parlar-ne.

A taula, l'endemà se'n tornà a parlar. Ni pares, ni mares, ni germans, ni cunyades, ni ningú aconseguiren ben predisposar a Rosa envers l'hereu Tiana. La mare, amb ganes d'evitar escenes, deia:

- Potser ens ho agafem massa a la valenta...no ho sé. I si enlloc de l'hereu Tiana, se'n cerqués un altre d'hereu...?

- Res. Ha d'ésser aquest! - fa el pare, picat-. He donat paraula i seria la primera vegada que un Castell la trenca una paraula! He dit que seria aquest i serà aquest.

Hi ha el noi capellà aquell dia a taula. És el que diu:

- Pare, home, no crideu a taula. A taula s'hi ve a menjar i no a cridar. Després se us posarà malament el dinar, home de Déu. Tampoc se l'ha d'obligar a la Rosa a casar-se i cridant és un mal sistema. Parlem-ne amb calma. La Rosa...

- La Rosa ha de fer el que jo dic. A casa ens han casat sempre els pares. S'ha fet el que és tradició que es faci. O és que hi voleu renyir amb la tradició? A tu et tocava ésser capellà i en vas ésser. És que et sap greu d'ésser-ne?

- No, home...Potser me n'hagués fet igual si no m'hagués tocat per herència perquè m'agrada d'ésser-ne. Ara, no crec que tu haguéssis volgut que hagués estat un mal capellà, que n'hagués estat per força...

- Ja et coneix herbeta que ets dius merduix...Ja sé on vas...Vols dir

que a la Rosa la casarem per força i que serà una mala casada! Us ensenyen massa coses als capellans, ara. I la teva obligació no és convèncer-me a mi, sinó convèncer a la Rosa. Si els capellans heu de fer sacrificis que reforcen la vocació, també n'han de fer les dones casades!

- Mireu, pare - diu Rosa-, jo faré els que calguin de sacrificis pel matrimoni, però no pas pel matrimoni amb l'hereu Tiana. Caseu-lo amb la cosina Esperança que va acasada i diu que no sap si es podrà aguantar si no es casa aviat!

I fugí escales amunt.

- Kastell, que la Rosa se'ns anirà de casa!

¿I on ha d'anar? On vols que vagi! A fer de mestra, a on? A un poble de mala mort, a fregar traseros de pagesos menuts i a passar gana?! I, si se'n va, ja tornarà quan vegi la vida de prop. Farà com l'anarquista!

I sí que marxà Rosa. Quan passava la porta del tancat del mas amb un minúscol maletí per tot bagatge, camí de l'Estació, de mig d'un camp de verd sortí una veu incontrolada cridant:

- Rosa! Visca l'anarquia!

Era Manuel que acomiadava, a la seva manera, a sa germana.

Rosa va a la Normal a veure si saben on pot anar a exercir. On sigui, diu. Tots els llocs són ocupats. En sobren de mestres. Hi ha massa gent que en vol ésser, de mestre. Falten escoles. És un mal nacional, de sempre.

- Jo no sé, tan mala anomenada que té l'ofici, i que hi hagi tanta gent que estudiï per a mestre - li diuen a la Normal.

La noia no claudica. Abans de passar, què la vida, hores només, amb l'hereu Tiana, fregaria a gust tots els darreres del pagesos petits del país.

A Barcelona hi ha la tia Claudina. Males noves. Tampoc hi havia pla-

ces disponibles. Però la tia Claudina, encara que hagués estat mestra, tenia a la seva vuitantena, una salut que enamorava i malgrat la seva cabellera blanca, tenia la cara i l'aspecta jovial i era un veritable pes fort en dona. En el seu bon temps, solia dir, la boca li feia mal de tant dir que no a la munió de pretendents que la voltaven. I era optimista, la tia Claudina. Telefonà a Figueres on tenia bo, es veia, amb algun peix gros de quan exercia en un dels poblets del rodal...

- Mira, se'n diu Masfelleda. I dintre poc estrenaran escoles. Es tal com deia ton pare, un poblet de quatre cases perdut entre muntanyes. De moment, sol·licita la plaça. No la deixis escapar. Un altre dia, serà un altre dia. Ves a Figueres, a n'aquesta adreça, i demana pel senyor Miquel, i digues-li que hi vas en nom de donya Claudina. Ja veuràs quins compliments et farà quan li diguis que ets una meva neboda. Quan jo feia de mestra allà dalt era el meu ballador dels dies de festa.

- Així potser que li digui de dret que hi vaig en nom de la seva balladora!

- No! Es que no vam pas ballar i prou...ai, temps era temps! No, no, tu no parlis de ballar ni d'altres coses que n'haurien de sortir moltes. Tu, ben serietat, li parles de donya Claudina, la mestra, i prou...

Aquestes dues històries, una per bándol, eren les que més o menys es contaren el mestre Pere i la mestra Rosa al cap de pocs dies de trobar-se a Masfelleda, fent el diari camí de les escoles a Cala Hostaler. Amb quatre viatges diaris les històries s'acabaren aviat. Un dia feren el viatge sense dir paraula. De tant en tant es miraven esperant que l'altre comencés. Ambdós esperaven la mateixa cosa i es feu un camí en va, mut. Fou l'endemà al sortir de la classe de la tarda que la cosa, degut a causes que mai ningú hi podrà donar una explicació

plausible, es posà al punt, vingué rodada. Alguna influència, encara que desconeguda, mai prou lloada, feu, del començament d'una conversa normal, un acabament admirable. Aquells dos joves pedagogs feia dies que es veien. Es contaven les seves coses. I no passava res. Aquella tarda, per què aquella tarda, si aquell dia s'havien ja trobat tres vegades com si res, havia d'esser la seva tarda triomfal? No se sap. Els que s'hi troben en cassos així tampoc ho saben. Ho accepten com un acontexement físic, una sortida de sol, un cop de vent o un ocell que vola, i no ho és res físic. Doncs què és? Els que hi volen donar una explicació diuen que són coses de l'Amor que va voltant pel món i quan li sembla bé fa que una parella es vegi de cop amb ulls distints i ja no s'hi deixin de mirar mai més. Donen-la per bona aquesta explicació, sobretot perquè és difícil trobar-ne una altra que pugui aclarir més bé les coses dels homes i les dones, o, si es vol, dels homes amb les dones. La qüestió és que aquella tarda al sortir de les escoles, el mestre Pere i la mestra Rosa, sense saber per què i potser sense proposar-s'ho, ja es miraren d'una manera que no s'hi havien mirat abans. Somrient, però amb un somriure educat, ^{no} sinó amb un somriure nou que ni ell ni ella l'havien gastat fins llavors. I tot començà així:

- I què diria, Pere, si s'hagués de passar la vida a Masfelleda?
- Miri, Rosa, jo preferiria passar la vida en bona companyia aquí, que en mala a la millor ciutat del món.
- Però no troba a faltar coses, aquí? Amics...
- Els amics no es perden. Sí, tinc amics i quan ens trobem som més amics que mai. Potser ara trigaré més que altres vegades a veure'ls, però no m'amoïna massa això.
- No ho sé...un home jove ha de tenir més oportunitats a ciutat. Els amics ajuden, de vegades, però són amics...Les dones són diferents. A mi, després de classe, tant me fa fer ganxet a Ca l'Hostalera com

a qualsevol altre lloc. Arribaré a vella igualment.

- A vostè no li faria res arribar a vella a Masfuleda, per què vol que jo sigui distint?

- No ho sé...vostè és un home que pot fer moltes coses. No li sé veure molt temps aquí veient cada dia les mateixes coses, la mateixa gent.

- Es que a mi m'agrada molt la gent que hi ha ara a Masfuleda.

- La que hi ha ara?

- Mira, Rosa, fem-ho curt. M'agrades tu!

- Com m'agradaria que conegués a donya Claudina, que em va portar a Masfuleda!

L'alumne Fidel, el petit de Cal Coix reportà a la colla de vaillets de l'escola que havia vist el senyor Pere i la senyoreta Rosa que es parlaven a l'orella vora el rac del Molí. La informació de l'alumna Annetta de Cal Cafster, senyalà que el senyor Pere i la senyoreta Rosa, que es passejaven pel camí del Mas Porta, de cop es repensaren i anaren a veure com era el camí bosc endins, i que el senyor Pere perquè la senyoreta Rosa caminés sense entrebancs, que al bosc n'hi ha molts, la portava agafada del braç, i que la senyoreta Rosa, que devís estar cansada caminava repenjada amb el senyor Pere...Segur que devien estudiar la lliçó de l'endemà perquè el senyor Pere, quan la senyoreta Rosa acabà de dir quelcom comptant amb els dits, degué trobar que ho havia fet molt bé i li feu un petó a cada galta...

Cada vailet portà la seva versió del cas a casa. Les dones, que mai ho havien fet, passaren uns dies acompanyant els nois a l'escola per a veure quina cara feien els mestres després del què els havien contat llurs descendents. I se'ls miraven amb un somriure d'àngel, que és un somriure especial, delatant-se, amb aquell somriure, que ja saben tot.

- Pere, les dones en miren d'una manera que em penso que ja ho tenen tot entès. D'ençà d'uns dies que acompanyen els nois a classe, cosa que mai no havien fet. Es deu fer una altra cara quan s'estima. I mira que en feia de temps que m'ho tenien d'haver conegut!

- Doncs, mira, per nosaltres no es perdrà. Diumenge anirem a festejar a la plaça per si hi ha algú que encara no ho sap.

El batlle intervenia molt poc en coses de la batllia ja que les intervencions oficials eren espaciadíssimes. Els espais duraven mesos, anys de vegades, però es tractava dels dos mestres i allò era poc corrent. I Pepet Fornells va a asseure's al mateix banc on festejaven a la llum pública, Pere i Rosa.

- Estem molt contents de veure que els mestres són com l'altra gent, i encara estem més contents de dir-los-hi que si volen ja són de Masfuleda... I, senyor Pere - seguí el batlle en funcions - si el festeig li deixa alguna estona lliure i li agrada fer el canari, ja ho sap...

Eren pocs a Masfuleda, però aquell diumenge tots es deixaren caure a la plaça a veure festejar els mestres. La nena petita del Cafeter, que per encàrrec de la mare portava un ram de flors als nuvis, s'errà, pobreta, i donà el ram al batlle.

- Les que faltaven! - diu la senyoreta Rosa.

El ramat d'oques pujava plaça amunt balancejant-se a cops de coll, i es parà davant el primer, aquell dia, banc del país. Voltaren el banc i començaren a desitjar, a la seva manera, tota mena de venturres a la parella. I ni es mogueren quan la senyoreta Rosa acarona la que semblava la capitana. Aquesta feu un petit perdicot, i les oques tornaren plaça avall inflades de pit, cofcies.

- Has vist, Rosa? Se'n tornen d'on han vingut... Han vingut expressament!

- Ara ja no ens en podem desdir. Les oques ens han acceptat.

D'ençà d'aquell dia el nostre Pere prenia part, quan n'hi havia, a totes les reunions del petit municipi.

-Penso que es qüestió de tornar a canviar banderes!

- Si, n'han passades de grosses...A vila diuen que el President és a la presó.

- Què fem?

- Aquí? Les coses de sempre. Res. Si volen canviar alguna bandera, que vinguin ells a canviar-les.

- Qui són, ells?

- Els que s'hi guanyen la vida canviant banderes.

-I el senyor Mitjavila, què diu?

-Que ara han guanyat els seus.

-I?

- Oh, que aquí fem igual que sempre. Que segueixi essent batlle en Pepet Fornells, i que no ens hi amoinem. Aquí és Masfuleda, ha dit el senyor Mitjavila.

I Masfuleda seguí igual, malgrat que la resta del país mudava de governadors i ajuntaments a molts llocs. A vila agafaren molta gent, i l'Ajuntament en pes passà la frontera. S'havia proclamat aquella República que a Madrid no volien i es veu que allò era pecat mortal i els que la proclamaren tingueren molts treballs. I en tingué molta gent de treballs, diuen a vila, perquè a la capital feren curt de presons. S'implenaren totes i s'hagué de fer presó d'uns vaixells del Port que mai s'haguéssin pensat que n'havien de fer. Els que volien gent agafada no en tenien mai prou i la manca de presons fou un gran problema. A molta gent de la vila la portaren a una fàbrica de paper. Posaren reixes a les finestres i ja tingueren una presó més. Era una presó especial, aquella. Els de la vila que són conta-

dors de mena, en dos dies organitzaren un cor i fou una de les presons més cantadores del país. A la presó de la fàbrica de paper hi havia dos o tres Ajuntaments en pès i ciutadans de tota mena. Els diumenges els convilatans dels agafats organitzaven visites col·lectives i es pot ben bé dir que la presó feia una Festa Major cada setmana. El porter de la fàbrica aprofità l'ocasió i posà un bar a l'establiment que li donà un rendiment molt raonable. La guàrdia era una gran guàrdia, i moltes vegades, les nits de cant, l'oficial, si es cantava una sardana, seguia el compàs picant a terra amb el sabre. Hi havia un pati on els empresonats practicaven el futbol, i la guàrdia quan la pilota anava al defora deixaven sortir els agafats a recollir-la. Hi havia bons peus a la fàbrica de paper, però tothom xutava enlaire... Per Nit Bona el comandant de la guàrdia donà permís als dispesers per anar a la capital, amb el compromís de tornar a la Casa acabada la festa...

- Senyor Mitjavila, ja hem tornat a guanyar. Ja tornem a maner nosaltres!
- Doncs maneu.
- I què farem?
- El mateix que heu fet fins ara que manàvem nosaltres.

Però el senyor Mitjavila començà a no veure les coses clares. I començà a madurar el que ell en digué el Pla Canonge. Els aconteixements anaren molt depressa el darrer temps i ell s'havia descuidat una mica del festeig dels nois, però ara se'n tornaria a preocupar i tindria, amb la situació del país, una bona excusa a favor del seu Pla.

Avui hi ha moviment a Masfelleda. El poble acomiada els que marxen al servei. El gran de Cal Coix, el Marianet, el Mundet del Mas

Bonic, i el de Les Algues. L'any vinent tocarà a Brauli, al Toni de Cal Coix - a Cal coix s'emportarien la palma de proveïdors de l'Exèrcit-, i a l'Andreuet del Molí.

Es veuen algunes masfelledenques amb els ulls molls.

- L'any que ve em veureu plorar a mi - diu Clara Mitjavila fent colla amb les ploroses xicotes.

L'Ordinari Solà es va perdent camí del Comal Major. Les noies del poble fan voleiar mocadors. Del carro de l'Ordinari Solà se senten crits de "Adéu" cada vegada de més lluny.

- L'any que ve em veuràs plorar a mi - diu Clara Mitjavila a Brauli

- Tot un any fora, Clara... Qui sap què pot passar en un any.

- Sempre la mateixa cançó, home!

- Es que devegades tinc por, tinc por que algú, que quelcom s'interposarà entre nosaltres... Per a mi és com si pretengués acostar-me a una reina...

Fos que la marxa dels quintos o les llàgrimes de les noies haguéssin influïnt d'una manera especial en Clara Mitjavila, o fos el que fos, la noia, sense pensar-s'hi més, amb una arrancada cent-per-cent Mitjavila, sense mirar si hi havia gent o no,

- Que vingui algú i em desfaci de tu! - digué llençant-se al coll de Raulí.

Era qui-sap-la demostració pública que del seu voler feia aquell fenomenal element de la casta Mitjavila.

- Mima, mira la noia Mitjavila! - diu la Tereseta del Molí a la del Mas Bonic.

- Oh, i en ple dia i davant tot el poble... - exclama l'àvia Merceneta que havia baixat a acomiadar el nét -... Aquest noi s'ha de deixar matar per una noia així... Pobrets! I el senyor Anton no ho vol... Pobrets. Ai, Senyor, qui pogués tenir els seus anys...

Tomàs Mitjavila va a trobar Brauli al camp. També és Mitjavila pur ell, i el seu Deu-te-guard és

- Mira, Brauli, jo, encara que vagi mudat vull ésser de Masfuleda tant com el que més. I en sóc tant, que la Salvadoreta de l'Ordinari serà la meva dona encara que el món s'enfonsi.

- Tomàs, home, mira que si el món s'enfonsa...

- Vull dir, i m'entendràs més bé que jo vull a Salvadoreta com tu em penso que vols a la meva germana.

- Així; ja es pot enfonsar el món!

- Inc a dir-te que el pare se'ns endú de Masfuleda durant un temps. Diu que no veu les coses clares clares, aquí, i ens deixarà a casa l'oncle canonge.

- Unicament per això us treu?

- Em penso que no, però a mi res em treurà Salvadoreta del cap. I a Clara...be a Clara ja ho saps què no li treurà ningú del cap. I vull que sàpigues, abans de marxar que a casa tens tres aliats, la mare, que no vol altra cosa que la felicitat de la meva germana i meva, la Clara, que ja ho saps el què vol, i jo, que em sento orgullós de que el meu cunyat sigui de Masfuleda!

- I si el teu pare se'n surt? Jo, devegades només veig entrebancs!

- I tu ets de Masfuleda?

- Però, carai, Tomàs, és que ara ja hi ha cononges pel mig!

- També l'hi tinc jo. El temps que ens toqui patir serà el premi que tindrem. I la mare diuque de l'oncle canonge no se'n fii massa el pare...No em va volguer dir per què. Qui sap, Brauli...Els canonoges d'ara no són com els d'abans. Adéu, i pensa amb Clara almenys com jo pensaré amb Salvadoreta...

De lluny el Pastor Salvi, que portava el ramat al Prat de Dalt, veié dos homes abraçats una bella estona al camp del davant del Mas

Porta. Xiulà al gos i li digué que deixés les ovelles ben posades a l'altre costat del Prat de Dalt, i que tingués cura que cap entrés al camp d'userda del senyor jutge. El gos l'entengué perfectament. Feu la maniobra justa, i es presentà davant Salvi remenant la cua satisfet d'haver complert l'ordre. Salvi l'amanyagà, com feia sempre que el gos creia, i es partiren l'esmersar.

Sí, el senyor Mitjavila planeja i executa el Pla Canonge.

- Però quines coses han de passar, pare?

- Per què hem de marxar de Masfuleda?

- Són coses més importants que les del festeig. Jo aquests dies he rebut noves, he escoltat la meva ràdio...

- Però...?

- Aquí sí que no accepto que ningú em contradigui. Si un altre dia, encara que jo no ho vulgui em doneu una nora i un gendre que no siguin els que haurien d'ésser, jo no ho voldré, però què hi farem... Ara, de sortir de Masfuleda un temps, ni parlar de fer-me la contrària!

- Pare, jo sóc de Masfuleda. Perquè no les puc passar aquí, aquestes coses que han de venir, com els altres! - s'atreveix a dir Tomàs.

- No. Tu, jo, tots nosaltres podríem ésser els primers de rebre.

- Però que ens han de fer? Qui? - protesta Clara -. Vols dir, pare que no vols matar dos pardals d'un tret?!

- No. Teniu o no confiança amb el vostre pare?

- Si no hi ha festeigs pel mig, tota.

El Canonge Marc els rebé xardorosament.

- I quins nois, quins nois, Anton! Tomàs, si estàs fet tot un home. I tu Clara, si ja est una xicota de debó! No devies tenir poc jovent al poble que et feia l'aleta! Ah que ja en tens un que t'agrada i tot Oi que sí?

El senyor Mitjavila té un pressentiment totjust arribat a casa el germà Canonge. "Marc és dels altres", pensa. I segueix pensant que per aquell viatge no calien alforges, quan Marc seguia per camins del tot diabòlics pel pobre Anton.

- I tu, Tomàs? El teu pare va començar a festejar molt jove.

- Jo també, oncle.

- Ho veus, ho veus! Mitjaviles purs, Mitjaviles purs!

- I tu, Clara?

- Jo també he començat, oncle...

- Ho veus, ho veus! De tal pal...

- Bé, bé, parlem de tu, Marc - diu el senyor Anton, nerviós ell.

- Aviat està parlat, Anton... Què voleu que us digui un canonge vell. Sempre les mateixes coses, sempre la mateixa rutina... Alguna vegada algú et fa una confessió que val la pena, però ja saps que de les confessions no en podem fer us... I gent que demana, que sempre demana. Coses per a l'ànima i coses pel nostre pa de cada dia. La qüestió és demanar...

Patí cosa de no dir el senyor Mitjavila fins que pogué parlar a soles amb el germà canonge. Li exposà els motius del viatge. Començà, per tal que Marc no veiés massa d'entrada el joc, parlant de la situació del país que no li agradava gens. Allà dalt ja ho sabia ell, li diu, sempre són els primers de començar a fer disbarats. Després hi ha el festeig dels nois, el festeig que ell voldria que fos amb altres, que els Mitjavila encara pesen...

- Anton, Anton, anem a pams. Deus haver fet molts quartos que la situació del país t'encaparri tant... Millor. Sempre val més que la família te'n pugui deixar, de diners, que pas que tu n'hagis de deixar a n'ella! Però em penso que vas una mica cremat amb les dues coses. El país, el país... El país va com va, com ha anat sempre, més aviat malament. Malament per a uns i bé pels altres, és clar. I si ho dei-

xem que en general ha anat malament, ho deixarem, em penso, bé. De manera que t'esquives una mica massa abans d'hora. Més malament qu'ara no crec que hi vagi. Que els que governen ho podrien fer millor? Sempre ho poden fer millor els que governen. I mira, tant com no reben els capellans pots dormir tranquil...

- Pots ~~ser~~ sí que amb la situació del país he exagerat una mica. Ara, amb els festeigs dels nois...

- Els festeigs dels nois, de moment, si et surts amb la teva per haver-los portat aquí, poden portar, entre altres coses, que hi hagin quatre persones més que reneguin de la cleràcia... Sí, quatre vistos: el Tomàs, la Clara, la noia de l'Ordinari i el noi del Mas Porta... I no n'anem massa sobrats de forofes! I si surt al revés del que tu vols, només en tindrem un d'enemic més...

- Marc! que tu no t'ho agafes tal com t'ho hauries d'agafar, això!

- Jo faré un tanteig, faré sortir teòlegs de categoria, exposaré exemples viscuts...

- Prova-ho Marc! I a la cleràcia no li vindrà de quatre més o menys que no la puguin veure. Jo sé que has solucionat moltes coses, que tens fama d'arreglar problemes...

- Rara't Anton. Una cosa es fer sermons pel públic en general de dalt la trona, i l'altra bàtre's contra algú de la família, en aquest cas contra dues criatures que han començat a trobar el món bonic.

- Es pel séu bé, Marc.

- O pel seu mal.

- Dimoni, si ja les monges claudicaren, també, pel que veig, està disposat a fer-ho un canonge? Abans tenieu més influència damunt la gent. La feieu creure. Es que ara la gent us fa por? Es que la no-
leu contradir per a no perdre clientela?

- A mi, porta'm una beata i te'n faré el que vulguis. Ara, de gent que fe steja...

- Es que la meva il·lusió és que els nois es casessin bé.
- La meva que vingúes més gent a missa.
- En patiré molt jo, Marc, si els nois no em creuen.
- Aquest patir et pot obrir portes que ara no hi penses...
- Ja veig que he perdut!
- Espéra't. No corris. Jo et prometo que ho provaré. En faré, ja veus, la batalla de la meva vida per poc que hi vegi solució. Ara, si són Mitjaviles, i aviat ho sabré si ho són, aviat acabaré Anton. No et vull donar una mala nit, però els nois deuen saber com et vares casar tu, no?
- Es clar que ho saben. La seva mare no els hi amaga res.
- Ben fet. I saben, això suposo que no, per què em vaig fer capellà, jo?
- No. I no tenen perquè saber-ho.
- I si demà, demà-passat em demanen: Oncle Marc, per què es fa fer capellà, vostè?, pot dir mentides tot un senyor canonge tan ben considerat com el teu germà...
- Bé, llavors on és la diplomàcia clerical, la mà dreta del sacerdot!
- Anton, avui ja es fa córrer més la mà esquerra. No sé on es va a parar, potser ho sabrem aviat. Aquí només es confessen els de la dreta. Ah, com m'agradaria confessar els de ~~ix~~ l'esquerra! Es clar que quan es confessarien ja haurien fet el mal, però m'agradaria confessar-los encara que fos a casa. No tinc cap por de ningú jo, ara.
- Mira Marc, fes anar la que vulguis, de mà, però fes entrar els meus arguments als nois. I si convé que s'estiguin anys aquí, que s'hi estiguin. No els hi planyis, els anys, Marc, no els hi planyis.
- Anton, et repeteixo que tot depen del grau de Mitjavila que portin. Si tu no te n'has sortit, si no se'n sortiren les monges...

- Les monges? Saps què en van dir, les monges?
- Què vols que sàpiga jo, pobre de mi.
- Doncs en van dir que en fotés!

El canonge Marc esclafí a riure sorollosament.

- No són coses de riure, això, Marc.
- Aquest país és un país que riu sempre. I me l'ha encomanat, el riure. I ara va, Anton, amb la mà al pit. Tu què et penses?
- Que no m'en sortiré! Vet-ho-ací!
- Que Déu t'escolti.

El senyor Mitjavila tornà a Masfuleda més aviat baix de moral, i convençut de que la societat formada per l'Antònia, els nois, les monges i el germà canonge era massa societat per un home sol. Perquè ell estava convençut del tot que el germà canonge s'havia fet soci dels que anaven contra d'ell per a tornar-li la pilota d'any endarrera. I amb tots els Sants que feia moure! "Així que vaig arribar ja m'ho vaig pensar que aniria a favor dels nois, per a tornar-me-la la pilota" es diu cop i recop el senyor Mitjavila. Ell ho voltarà com sempre, farà sortir Sant Tomàs, Sant Bernat, Sant Bonaventura, Sant Albert i Santa Teresa, i li hauràs de donar la raó! Almenys no ho hagués dit tantes vegades que els nois ^{no} es casessin pels seus propis impulsos... I almenys hi hagués pensat abans que Marc en tenia una d'apuntada. Jo, francament, pensava que els canonges no n'eren de rencorosos...

Per altra part el canonge Marc aviat lligà caps al veure que se les havia amb dos Mitjaviles de casta. Sí, feu sortir Sants i Santes a desdir, però va veure que els havia fet sortir de franc.

....I jo a l'Anton me l'estimo molt, però heu de saber que el que havia d'ésser canonge era ell, i que per haver començat a festejar tan jove a la vostra mare, el que vaig tenir d'anar al Seminari

vaig ésser jo...Perxò l'avi va estar tant temps que no es feia amb el vostre pare. La proposta d'anar al Seminari em fou feta així: "Marc, l'Anton m'ha fallat. No festeges pas, tu?!" I festejava, jo. Però donar dos disgustos seguits al pare per qüestió de faldilles em semblà una mica fort, i a casa hi havia d'haver un capellà. Fallant l'hereu, jo era el successor. De primer pensava que n'hi havia molts que havien penjat els hàbits i que jo també ho podia fer, però ja veieu com han anat les coses. Vaig ésser un bon seminarista primer, i un bon capellà després i ara...ara estic ben content d'ésser canonge. Segur, com si ho veiés, que el vostre pare estarà temps que quan pensi amb el germà canonge semblarà que mengi espines, i que dirà que sóc un canonge rancuniós...Si no ho heu de dir a ningú us diré que amb això podeu donar la raó al vostre pare...

Es creparen poques lletres entre el canonge i Masfuleda. El senyor Mitjavila aviat va veure que no s'havia errat pensant malament de son germà..."...i els nois tenen salut per a vendre - li deia Marc en una de les lletres-. De les dues coses que volies, amb una ja hi pots comptar. Es quedaran aquí el temps que sigui per mor de la situació del país. Ja és guanyar. I també et dono la raó amb la situació del país, que de malament rai si hi va. Ja veus que no tot és retopar-te. El Tomàs estudia amb els jesuïtes que encara n'han quedats. La Clara la porten unes monges del rodal que quan les coses venen rodades posen alegria al col·legi amb guitarres i cançons populars. Ara, amb la qüestió festeigs, la meua recomanació és que no et facis massa il·lusions. De totes maneres, però, pot tenir ~~xxx~~ l'orgull de saber que Clara i Tomàs són dos Mitjaviles de socarrell!"

- Ja tenim la revolució aquí!!

- A on?

- Al país! A vila no treballa ningú. La gent no sap quin ball balla.

Hi ha qui diu que la cosa durarà tres dies, i qui diu que aquestes coses se saben com comencen però no com acaben. Diu que a la capital la gent es bat pels carrers...

- Senyor Mitjavila, què passa?

El senyor Mitjavila era en aquell moment la única ràdio del poble.

- La cosa ha esclatat. Ja s'esperava. Tropes del Marroc han passat l'estret i s'escampen pel país. Hi han aixecament s a diverses capitals...

- Bé, i nosaltres què fem?

- Vosaltres no us mogueu de fer el de sempre. Aquí sou a Masfelleda.

- Sou, senyor Mitjavila?

- Si voleu, diré som...però em penso que aquesta vegada les coses aniran molt amunt...

El poble va sovint a cal senyor Mitjavila a escoltar la ràdio. Quan la gent és fora, el senyor Anton escolta la seva, de ràdio.

-Diu que hi ha canorades a tot arreu...Que a molts llocs surt gent voluntària per anar als fronts...Que els ajuntaments ja no són els de temps endarrera...Que les fàbriques ja no són dels amos...Que això és la revolució...Que es fan disbarats en gran...

- Què diu el senyor Mitjavila?

- El senyor Mitjavila comença a estar espantat i ja no vol escoltar la ràdio. Almenys no vol que nosaltres l'anem a escoltar. El Pastor Salvi que sempre volta de nits diu que a casa els Mitjavila l'escolten ells, la ràdio, però que no té el so, diu ell, de la d'abans...

I fou el Pastor Salvi qui portà altres noves a l'Ajuntament.

- Nois, el senyor Mitjavila està espantat de debó. Diu que ha arribat l'hora dels rics, però la mala hora. Què fem?

- Però de què té por?

- Que el vinguin a buscar.

- Qui?

- No ho sap. Gent forastera, diu ell...

Masfuleda es reuneix en bloc, i pren decisions. El senyor Mitjavila, es diu, és de Masfuleda. Si algú el ve a buscar, l'aniran a cercar al Mas més apartat, no el cercaran a prop del poble. Es portarà al Mas Porta que és el de més a la vora...S'actua ràpidament. Ni Sebastià, ni Amèlia, ni Brauli s'oposen a l'acord.

- Ja els podeu portar - diu el cap de casa -. Tant com siguin aquí serà com si fossin a casa seva.

- Jo, Brauli...-anava a encetar el senyor Mitjavila.

- Ara, res d'allò. Vostè posi's unes calces de vellut, es tregui les ulleres i, durant els dies que no hi hagi novetat, s'embruti tant que pugui, de mans, de peus, de roba...Remeni fang, fems i que el sol el toqui...I vostè, senyora Antònia no posi cara llarga, la cara l'ha de salvar, posi cara de no saber res, d'estar contenta. Tregui's aquesta roba, les arracades, les sabates, i també s'embruti, s'embruti tant com pugui...

Passen uns dies sense novetat. El pla es complia al peu de la lletra.

- Mai m'hagués pensat que un ric aprengué a embrutar-se tan depressa comentava Sebastià a Pepet Fornells que seguia essent batlle com sempre.

El Pastor Salvi portava el ramat per llocs nous vigilant camins i corriols. Un dia baixà corrents i, al cap de poc:

- Les oques! - digué molta gent a la vegada.

Aquell cridar no fallava. Hi havia forasters al poble.

- O treieu les oques o fem foc!- digué algú dels qu'arribaven.

- No, les oques, no! Aquestes oques són com si fossin de la família!- contestà l'Ordinari Solà amb cara d'haver-li fet mal el dinar.

- Doncs teniu una família molt mal ensenyada. On és el batlle?

Ja se sabia com s'havia de fer quan algun foraster demanava pel batlle.

- Es al camp treballant.
- Es batlle, i treballa?
- Aquí treballem tots!
- Em penso que ens hem errat - diu algú del grup que ho hauria de tornar a dir més d'una vegada.
- Mireu, travesseu la plaça...

Els forasters es perderen qui-sap-les vegades abans de trobar Pepet Fornells. A les tres hores d'haver arribat passaren davant del Mas Porta. El senyor Mitjavila femava un camp, brut fins a les orelles.

- Què, company, és bona la terra?
- Si se la fema bé tota ho és de bona.
- I fa molts anys que la femes?
- Més que no en tens tu.
- Reposa una estona, home. Fuma...
- No fumo aquestes porqueries, jo. Fumo toscans.
- Em penso que ens hem errat - es tornà a sentir.
- I digue's, hi ha gaire gent dels altres, aquí?
- Què vols dir, gat dels altres? - fa Mitjavila repenjat a una pala de pues i encenguent tot un senyor toscà que el deixà sense respir. Ell era Mitjavila, però, i abans de tossir rebentaria. I hi Via estar molt a prop.
- Gent rica, home...
- Que no us l'heu mirat bé, el poble?
- Sí, però hi ha una casa tancada, la més bonica...
- Ui, la gent d'aquella casa qui sap on és.
- I per què la deixaveu marxar?
- Si marxaren, és que en tenien ganes.

- Em penso que ens hem errat...
- Ja ho has dit massa vegades, això!
- I si no voleu res més, jo segueixo fent.
- Sí, sí, feta noi, feta. I que hi hagi bona collita!

Amb Pepet Fumells, l'home que deia que s'havien errat, ho tingué de dir moltes vegades.

- Papers, dieu? No en tenim de papers aquí.
- Però de quin món sou, com aneu guarnits...?
- Aquí treballem tot l'any tots. Aquí suem tot l'any tots.
- Teniu església. I el capellà?
- Només en tenim un cada Festa Major, un cop l'any.
- Doncs qui teniu aquí que no sigui com els altres...com t'ho diré, jo, que no sigui com hauria d'ésser?
- Aquí l'únic que no és com els altres és el vell coix, que és coix de debó.
- Bé, però tu, que ets el batlle, de qui ets?
- De Masfuleda.
- I què vol la gent, aquí? Quins ideals té?
- Que no pedregui quan tenim la vinya a punt, que no s'hagi d'anar a vila a veure el metge, i que ningú ens privi de fer el canari quan el volem fer...
- Sí, no ho tornis a dir...ens hem errat! Tornem-nos-en. I les oques?
- No patiu. Només s'esvaloten quan venen forasters. Quan se'n van no diuen res...

- Ho ha fet molt bé, senyor Mitjavila! Ho ha fet molt bé.
- Sí, però aquests tornaran, i segur que tornaran amb gent de vila que em coneix.
- I vol dir que s'ha prendran malament si es venen treballant?
- Hi ha gent a vila, que em deu diners i per a no pagar-los.... Tot

ha canviat en pocs dies. Es capgirarà tot, ja ho veureu. Serà una lluita ferotge i segons del costat que caigui rebran uns o rebran els altres. Millor dit, vagi com vagi rebrem tots!

- Què fem, doncs, senyor Mitjavila?

- No ho sé. Deixem'ho pensar...

A la nit hi ha reunió al Mas Porta. El senyor Mitjavila està decidit a deixar Masfelleda. Se n'anirà amb l'Antònia, a França. D'allà tindran més fàcil reunir-se amb els nois.

- Tan malament està la cosa?

- Molt. No us vull posar ni la por, ni la ràbia al cos. I no vull que, per nosaltres, vosaltres tingueu mal-de-caps. A vosaltres, amb jo fora, no us passarà res. Sou de Masfelleda.

Al cap de dos dies actuà el Pastor Salvi que sabia molts més camins dels que hi havia per entrar i sortir de França. Abans de marxar el senyor Anton abraçà la comunitat en pes. Quan tocà el torn a Brauli, només digué:

- Brauli! - i el tingué abraçat molta estona.

La senyora Antònia, feta una Magdalena, també tingué el noi abraçat una estona.

- Jo...jo et voldria dir tantes coses...Gràcies, gràcies per tot. I si hi ha justida tot acabarà bé...

- Senyora Mitjavila, posis's còmoda de calçat i es deslligui de per tot - ordena el Pastor Salvi-, que hem de caminar molt i malament. L'Ordinari ens portarà fins en pusqui. I haurem de sortir com ara, vestits de pagesos. A França, quan hi hagiem entret bé, es poden tornar a mudar...

El Pastor Salvi donà un curs de passar fronteres, mereixedor de premi. El matrimoni Mitjavila caminava donant-se la mà, en silenci, temerós al principi però més calmat després al veure com el Pastor

feia camí per mig de giravolts de muntanyes amb la seguretat del que passa per caminals amples i folgats. La fosca era absoluta però aquell home degut segur a un do que només tenen els elegits hi veia de nits i, segons ell, millor que de dies. Clarejava quan Salvi va dir:

- No cal que mirin més endarrera ja. Ja som a França. I ja es poden mudar, si volen....Veuen aquella casa del fons...la més blanca? Diguin que hi van portats pel Pastor Salvi. Allà els ho arreglaran tot.
- Salvi...gràcies. I doneu-ne altra vegada a tots. Aquí teniu la clau de casa. Digueu als masovers que s'hi instal·lin. I si us ve gent forastera altra vegada, que diguin que se n'han incautat de la casa. No passarà res...

Es van fent adéu unes estones. Salvi els veu cada vegada més petits acostant-se a la casa blanca. Quan els veu que hi entren, s'enfila muntanya amunt i, com feia sovint, passa uns moments esperant la dona que li fugí a França. Quan veu que s'ha esperat en va, torna al poble llavors pel camí de trobar els carrabiners...

A fora, el món bullia fort. A Masfuleda, a la dotzena de cases de Masfuleda, no s'hi veia, aparentment, res. L'Ordinari feia el seu viatge setmanal a vila, la mainada anava a estudi, les oques seguien anat a posar-se netes al rec del Molí, i devegades es veia transitar el senyor Joànet, però de portes endins Masfuleda tampoc era igual que abans. Al Cafè Compàs, d'ençà que el senyor Mitjavila era fora no s'hi feia més el canari, i, a Cal Coix i a les Algues hi ha bufts a la taula, i, a casa els Mitjavila hi han els masovers del Mas. La gent treballa pels camps escampats dels masos. Devegades, però deixa la feina i passa estones mirant a terra. De cop, es tornen posar a treballar i enforsen l'eina amb més braó, com si la terra fos qui sap qui.

Les noves que pugen de vila es van complicant. Allò que al principi semblava que seria qüestió de dies es va allargant. Jo es comença a Veure gent vestida de negre...El govern, que governa com pot, diu que demanarà més lleves...A Masfuleda hi ha reunió comunal. El mestre Pere diu que si no hi posa el coll tothom tot se n'anirà en orris. Les reaccions de la gent és són distintes si es tracta de ciutadans visquent en llocs on s'hi fan discursos, hi han partits polítics, sindicats, s'hi llegeix el diari cada dia, o si es troba escampada en una dotzena de cases perdudes entre muntanyes, sense llum ni telèfons...El Noi Bonic, l'home de Cuba, deia que si algú s'acostés a Masfuleda i ho fes amb males intencions valdria més que s'hi pensés dos cops, perquè....I exposava un pla de defensa que no tenia retop.

- No es tracta de defensar el poble, Cintet. Aquí no hi vindran els que l'han començada, la guerra...

- Es que en poden venir d'altres!

- Aquests altres no em preocupen tant com vos sigueu aquí.

- AH! - volgué concretar Cintet que ja veia que no es faria cas del seu pla de batalla.

- Si ha de marxar més gent, el poble no ho ha de notar. Farem tota la feina nosaltres! - diu Ricard de Cal Coix.

- Encara valem per dos els de Masfuleda! - fa l'Ordinari Solà.

- I si convé, per tres! - fa Sebastià del Mas Porta picant damunt la taula.

- Què hi dius, Pepet?

- Jo, si cal, sóc home de donar exemples - contesta el batlle permanent del poble.

- Què et sembla, Moliner?

- Què us sembla que pot dir el Moliner...eh? Què us sembla que pot dir?!

- I les Algues, què?

- Jo ja hi tinc el noi. Per més que fem aquí mai farem el que fan ells al davant, perquè el noi és dels que van al davant! I si el noi va al davant allà, jo aniré al davant aquí.

- Posa per dos! - fou la intervenció de Ricard de Cal Coix.

Ramon Marquet, sorrut de mena, que enraonar no era pas el seu fort, senyala a cops de barba a Sebastià del Mas Porta, quan se li demana l'opinió. Ell, amb aquells dos cops de barba ho tenia tot dit. I tothom l'entengué.

I, un a un, van posant el seu masfalledisme damunt la taula, des del batlle Pepet Fornells al Pastor Salvi. El Cafeter Compàs, diu:

- A n'els que només tenim noies no ens demanaran cap lleva, però les noies de casa tant es defensen rentant plats com cavant l'horta!
- Doncs no en parlem més.

I no se'n parlà més.

Ells saben que vindran dies difícils i, per instint, saben que hi hauran treballs i que els treballs els tindran ells. Han sentit a dir tant temps que els treballs sempre els ténen els mateixos que ja ho donen per entès. De tota manera, quan no hi ha el mestre Pere, també deixen veure com van fets per dins encara que només sigui per a no dir que sí a tot...

-...i és clar, hi ha dos bàndols.

- De quin seria el senyor Mitjavila?

- Mira, el senyor Mitjavila sempre deia que era dels altres, però feiem el canari junts.

- Però quins són, els altres?

- Els rics, dic jo...

- Així aquesta és una guerra de pobres contra rics?

- A vila diuen que a n'aquest costat no n'hi ha cap, de ric. Que tots són a l'altre, de costat.

- Però el senyor Mitjavila era un bon ric. Vull dir que era un ric que no ho semblava, un ric que s'hi podia tenir tractes...
- Veuràs, pensem...Ara aquí tenim un govern, bo o dolent, però el tenim. Mai ha vingut cap ministre a Masfuleda, però es veu que és un govern amb ministres que de tant en tant van a visitar pobles a demanar què volen. Són gent que no es perden per prometre coses als ministres. Es veu que només s'ha de demanar...Ara, si no venen a Masfuleda poques coses podem demanar! Doncs nosaltres devem ser d'aquest govern, del que hi ha aquí, i segur que el senyor Mitjavila és del govern que governa on ell és.
- Però vols dir que va bé un país amb dos governs?
- Es deu fer la guerra perquè només n'hi hagi un.
- I quin quedarà?
- El que guanyi la guerra, té!
- Es clar. Llavors hem d'anar contra el senyor Mitjavila?
- No, contra el govern del senyor Mitjavila, es veu. Ell ha de creure el seu i nosaltres el nostre. Al cap i la fi són els que manen a cada costat que han portat les coses on són.
- Llavors a cada costat hauriem d'anar contra els que manen.
- Jo penso que s'ha d'anar a la guerra perquè s'acabi aviat.
- La manera d'anar-hi seria que no hi anés ningú.
- Veuràs, pagarem contribucions si guanya el govern que tenim?
- Segur.
- I si guanya el del senyor Mitjavila?
- També. I si queden dos governs pagarem dues contribucions...
- Llavors tan li fa que guanyi un com l'altre!
- Oh, i es veu que aquesta guerra tothom la fa a la seva manera.
- Si, a vila diu que mana el que crida més.
- El senyor Pere diu que si tothom hi posa el coll hi haurà guerra

per a poc.

- Doncs si el senyor Pere ho diu, posem-li, el coll.

- Doncs posem-l'hi.

I l'hi posaren. Per a ells la guerra fou treballar més que abans i treballar per dos o per tres o pels que fossin perquè s'acabés més aviat i Masfuleda pogués ésser el Masfuleda de sempre. Amb el senyor Mitjavila i tot.

El mestre Pere s'emporta els joves al rec del Molí. Són Brauli, el Toni de Cal Coix, l'Andreuet del Molí, els bessons del Mas Marquet i el Mundet del Mas Bonic.

- Nois, som set a guanyar la guerra. D'aquí a poc demanaran més gent.

- Jo no espero que em demanin! - diu Brauli.

- Ni jo!

- Jo tampoc...!

- Marxem tots. Així estrem junts.

- Es que jo volia dir-vos què hi aneu a fer a la guerra...

- Què hi anem a fer?

- No vull que us penseu que jo us aconsello a la meva manera i abans de dir-vos res més us vull dir que jo marxo amb vosaltres. No he nascut al vostre país però ha après a estimar-lo i hi he passat les meves hores millors. I ja veieu, on he passat les hores millors i on he après a estimar-lo més aquest país vostre ha estat a Masfuleda. Estimar el país és estimar les seves coses, l'amor al país és una suma d'altres amors que no poden sentir els que són d'un altre. Penseu que potser ningú ens agrairà, segons com vagin les coses, el sacrifici que anem a fer. Aquest serà el nostre mèrit que passarà als que vindran després de nosaltres. Aquest amor al país és la guspira del foc que mai s'apaga, que dura i que un dia o altre esrevifa. I aquest país que estimem tant, que hi tenim les coses que volem més que res,

comença, per a nosaltres, en aquestes dotze cases de Masfuleda, i es va escampant i aixamplant poble a poble, muntanya a muntanya, i a cada poble hi ha d'haver gent que se l'estima com nosaltres ens estimem el nostre, que parla com nosaltres, que té uns sentiments que ja tenien els seus avis i els avis dels seus avis, que n'està gelosa d'aquests sentiments i que no els vol perdre. Generacions ja passades ens feren com som i no volem ésser d'altra manera. I tots els que pensem així, fem el país. I jo no puc veure, sense fer quelcom, que algú vagi contra d'ell. M'enteneu bé perquè anem a la guerra? Hi ha perill que ens el prenguin i potser ens el prendran, però si tots ens unim, no ho podran fer. La vostra història està plena de fets com els que ens esperen. Una vegada perdérem fort. Ens ho prengueren tot. I passats anys allò que semblava tot perdut, no ho era. I no-va gent, sense saber-ho primer i sabent-ho més tard ha volgut i vol que aquest país sigui el seu país. Es el gra de sorra que hem de posar tots perquè no ens el prenguin...

Abans de marxar, Cintet del Mas Bonic donà un veritable curs de tàctica i estratègia militar al petit exèrcit de Masfuleda. Els aconsellà per quan haguéssin d'actuar de nits, de com s'havia de fugir si calia fer-ho. Primer cal, deia, un atac amb poca gent, perquè ells es pensin que sou pocs, i després, quan s'ho hagin pensat, llençar el gros de les forces a l'atac. Combatre de nits és una gran cosa, sorprendre l'enemic quan està cansat. I atacar cridant. Els crits, de nit, a la guerra fan més feina que les bales. Un home petit cridant, de nit, pels altres és un home com els altres...

...i encara que a la guerra la base és creure, ja que els que manen és gent d'ofici, sempre s'ha de tenir un roc a la faixa. Creieu, però no creieu a cegues. Devegades els que manen manen malament o són de l'altre costat. No treballeu amb por. La por i els nervis a la

guerra són fatals. Si taniu por veureu perills pertot. I sempre penseu que heu de guanyar vosaltres. Si aneu a actuar pensant perdre val més que us quedeu a casa, però com que a casa no us hi podeu quedar a la guerra, deixeu-hi la por i els nervis, a casa. Sobretot deixeu-hi la por de perdre. Ja que s'hi va s'hi ha d'anar convençut. Aquest convenciment us serà de molta utilitat, per exemple, quan manqui el menjar que a la guerra devegades escasseja, o quan algun cop veieu que els altres són més que vosaltres... Vosaltres sempre heu de pensar que valeu per quatre i amb aquest pensament nivellereu les forces. Si veieu que els altres van més ben armats, penseu que si tinguéssin les mateixes armes que vosaltres no guanyarien. Això vol dir que vosaltres sou millors que ells. I si mai heu de fugir, que a la guerra un moment o altre ha fugit tothom, no fugiu pensant en fugir. Penseu que mudeu de posició, que aneu una mica més endarrera... Mireu, una vegada a Pinar...

I ja anava per llarg el Noi Cintet contant focs de tota mena de quan ell passà quatre anys a Cuba.

A més de les classes teòriques Cintet organitzà unes sessions pràctiques amb armes de foc - A Masfelleda la caça era abundant i tothom tenia escopeta- i semblava de lluny, que tots els fronts s'acostessin ja a la ratlla de França.

Sí, marxà el diminut exèrcit de Masfelleda. A darrera hora Baldiri de Cal Coix s'hi ajunta.

- A casa encara en queden quatre! - va dir quan li diguéren que per què volia seguir.

Les dones de Masfelleda, mentres acomiadaven els expedicionaris no deixaren veure cap llàgrima. Quan foren soles a casa, totes.

Ara, a l'escola, nois i noies van barrejats a l'aula de la senyoreta Rosa. A la del costat hi ha un petit rètol: " El mestre és al front" I semblava que no havia passat res, a Masfelleda...

L'Ordinari Solà els deixa a l'Estació.

- Senyor Pere, a vila es diuen coses de mal entendre. Guàrdi'ls. Serien malaguanyats que hi deixessin la pell si tot això del no entendre's fos veritat.

- No teneu, Solà. Es gent nova que cal, gent no malejada, i ara n'hi haurà molta de gent nova, de pertot arreu. No ho permetrem que els facin malbé.

- Xicots, creieu al senyor Pere, i guardeu-vos... i torneu aviat tots!

Era la primera vegada que veien el tren, el tren gros, que se'n deia a Masfelleda. Hi pujaren contents, il·lusionats... El tren venia ple de joves com ells. Cantaven, reien. I deien coses a les noies de l'andana. Masfelleda no ho enten massa que es vagi a la guerra cantant i rient. "Ens haurem d'acostumar a ésser com els altres" es pensa. Encara no ho són, però, com els altres, i baixen den tren, a la capital, donat-se la mà.

- Uí, quina gentada!

- Mira, mira, Colom, Colom! El Tomàs Mitjavila deia que a dalt del manument hi ha un cafè i que el dit té un metre de llarg!

- Mireu, mireu, la mar! Conti d'aigua....!

S'agrupen, encara agafats de la mà, admirats davant el Port. El mestre Pere s'emociona una mica al veure l'ingenuïtat d'aquelles ànimes de muntanya. I aquella gent havia d'anar a la guerra... Però tothom n'era d'ingenu en una cosa o altra abans d'anar a la guerra.

- Mireu, les Rambles.

- Si tota aquesta gent vingues a Masfelleda, no hi cabria!

- Que no es treballa mai aquí, que hi hagi tanta gent pel carrer?

- I als cafès! De ésser una ciutat de rics, aquesta!

- En una ciutat com aquesta hi ha gent per a tot - vol aclarir el senyor Pere.

- La Plaça de Catalunya.
- Mireu, mireu quants coloms! Són blancs segurs, aquests...
- Oh, i mira, mira, són amics de la gent. A Cal senyor Mitjavila en tenien dos de coloms ensenyats, però tants...com s'ho han fet per a ensenyar-los?
- No són ensenyats. Es la gana, Joel. Mireu bé i veureu que cada persona que té coloms al damunt els dona menjar.
- Però tot són cases de senyors, aquestes...Ja ho he dit jo, això és una ciutat de rics.
- Això és el centre de la ciutat. Als afores hi ha cases que a Masfelleda no les voldrieu.
- Així també hi ha pobres a les ciutats?
- Més que rics.
- Així, pertot som més els pobres que els rics, no?
- Si fos al revés no treballaria ningú.
- Baixen per Via Laietana.
- Les antigues muralles...
- I aquests rajols?
- Els rajols són d'ara. Els posaren per mig les pedres perquè es tingués una idea de com eren les muralles.
- La Catedral.
- No s'hi veu entrar ni sortir ningú. Amb la gent que hi ha aquí...
- Ara és tancada.
- Per què?
- Hi ha gent que no vol que s'hi entri ni surti.
- Per què?
- Hi ha molts caps a lligar encara, i per a veure si se'n lliguen uns quants s'intenta estar bé amb tothom, fins amb els que no volen que la gent entri i surti de la catedral...Tot s'arreglarà si hi ha seny i ganes de debó d'arreglar-ho.

Masfuleda arriba a la Plaça de Sant Jaume i el mestre Pere obté que en honor d'ells s'obrin les sales de la Generalitat i de l'Ajuntament. Allà no hi ha comentaris. Només parla el senyor Pere fent un petit curset d'història. Masfuleda és tot ulls. Els sembla que acaben d'entrar en un altre món.

Es Brauli qui gosa dir:

- I tot això ens ho poden prendre?

- Si.

- I la gent ho voldrà?

- No, però si no ho privem entre tots, ens ho prendran....

El senyor Pere portà Masfuleda a fer un vol de gala per la ciutat. Quan arriben a la caserna que els allotja hi arriben enlluernats i romputs de peus. La primera cosa que fan és descalçar-se.

- Ui, que fa de mal caminar a ciutat amb tants carrers empedrats!...

Ara...- fan al treure's les sabates -. Una altra vegada caminarem descalços que caminarem més bé! Uf!

Malgrat l'avaria dels baixos, Masfuleda no dorm aquella nit parlant i més parlant del món que han descobert. Uns no paren de parlar de la mar, per altres el dit de Còlom, aquell dit de metre és millor que tot, i passen de boca en boca la Sagrada Família, el Passeig de Gràcia, amb aquella casa de pedra recargolada, i el Palau del Rei...

- Ja m'agradaria veure el Pepet Fornell en un ajuntament com aquest!

- I El Pastor Salvi portant les vaques a l'abeurador d'aquella plaça voltada de senyores amb poca roba...

Tampoc dormí el mestre Pere escoltant-los. I havien d'anar a la guerra!

- Ep, vosaltres, quants són?

- Set de Masfuleda!

Passen uns dies a la caserna fent exercicis militars. En les hores de descans escriuen al poble i tots els convilatans s'assabenten d'uns quants, per a ells, secrets de la capital.

- Pere! - diu algu obrint-se pas per mig del grup.

- Arcàngel!! - diu Pere a un ciutadà amb cassadora de pell i una gran pistola penjada al cadl.

- Però d'on surts! Què fas, aquí?!

Pere, en pocs moments, explica la seva presència a la caserna i la dels seus sis acompanyants. L'anomenat Arcàngel era un antic company d'estudis de Pere i ambdós acabaren la carrera junts. Fou un dels que més contribuï a la conversió del mestre de Masfulleda.

- Bé, i tu, com sempre, al davant! Com va la cosa?

- No ho sé. Tants caps tants barrets...No us vull desanimar ni desanimar-me jo, però hi han hagut molts desenganys, ja...

- Es el que jo em temo.

- Si no es fa una unió de tots, sense fisures, acabrem malament.

Era una cosa que no es podia perdre i ja en parlarem. N'hi ha que no volen creure, ni escoltar els que en saben més qu'ells. Diuen que ells han guanyat al carrer i que també guanyaran on sigui...I ens falta gent...Molta ha fugit a França i d'allà ha anat a l'altre costat. I se sap que molts que marxaren amb les lleves també hi han passat a l'altre costat...Però no us vull desencantar. Almenys ho hem de provar, Pere! En fi, però tu què fas, què feies fins ara?

- Jo m'estic, m'estava a Masfulleda.

- Masfulleda?

- Un dotzena de cases...un molí, masos escampats, un cafè, un estanc-botiga-hostal-barbaria, unes oques especials i bona gent. Tenim escoles noves, una aula de nois i una de noies. La de nois fins ara la portava jo. Ara porta les dues la senyoreta Rosa qui a més

d'ensenyar com els àngels s'ha fet guanyar l'estimació de tot el poble.

- Comptant-hi el mestre? - rigué Arcàngel.

- Doncs sí, senyor, comptant-hi el mestre. Ja els primers dies va escoltar el meu català sense reure-se'n i vam acordar que no l'aprendria mai bé del tot si no fos a prop d'ella.

- Pere...

- Sí. Ja veus si us en dec de coses a tots vosaltres per haver-me fet estimar aquesta terra per a la qual ja vaig guanyant punts per a dir-ne meva, i en la qual hi tinc una catalana meravellosa que m'espera.

- Felicitats, home!, però heu d'acabar aviat aquesta guerra perquè sàpigues del tot de quin país t'has fet soci!!

L'acabament d'Arcàngel provocà el segon abraç de la tarda dels dos amics.

Durant els dies que Masfelleda apren de fer baixes i de que no n'hi facin, Brauli rep una carta de Clara.

"Brauli: El pare té por. Diu que les coses només han començat. Sovint ens parla de Masfelleda i de vosaltres, i del què vau fer per a ell, sabent què pensava de tu i jo...El pare ha canviat n'estic segura.

"Devegades, sense venir a to, m'atura, em mira i m'abraça. Sé que el

"què no gosa dir de paraula m'ho diu d'aquella manera. I ara que ell

"ha canviat, tenim aquesta guerra. El pare diu que si hi ha seny no

"durarà i que tornarem a Masfelleda. Et tocarà anar-hi Brauli? Les

"vegades que he demanat a l'oncle canonge que fes un miracle i no et

"toqués anar-hi. Es molt bon home, l'oncle canonge. Em diu que si fos

"un de sol, de miracle, que encara s'hi veuria en cor, però que tota

"la parròquia li demana la mateixa cosa i que serien massa miracles.

"Però sé que m'ajudarà, que ens ajudarà, perquè has de saber que l'on

"cle canonge diu que encara que vagi a favor meu no va contra el pare.

"Jo m'hi aferro amb totes les meves forces quan l'oncle canonge diu

"que tingui confiança en què tot s'arreglarà bé malgrat aquesta guerra que tant mal ens ha fet ja. És impossible que no ens hagin de trobar, Brauli. El Tomàs és amb l'exèrcit d'aquí. Compren-ho, ens ho han pres tot. Facis el què facis no deixis de pensar amb mi com jo penso amb tu, estimat. Estimat...és la primera vegada que t'ho dic. I voldria omplir aquesta carta d'aquest mot, una, mil vegades. S'oc la teva Clara Mitjavila que et diu estimat. Maleida guerra que ens té separats...Separats, però jo et veig cada dia, sempre. Brauli, què serà de nosaltres? Devegades tinc por, però ajúda'm a no tenir-ne. No ho crec, no ho vull creure, no ho creuré mai que no ens tornem a trobar...Seré tonta, ploro...i jo que volia que tu et penséssis que era la Clara de sempre, la que s'ha batut amb tot i amb tothom pel seu Brauli. Vina!"

-Encara no marxem!! - és la reacció del noi donant un gran cop de peu a terra.

- Males noves, Brauli? - pregunta Pere.

- Males noves, males noves...!Primer me la van portar a França, després el germà del senyor Anton, que és canonge, ho havia d'arreglar tot, i ara que semblava que tot anava bé, aquesta guerra, aquesta guerra! Perxó vull marxar, ara mateix. S'ha d'acabar aquesta guerra. Si la guerra dura me la prendran, ho veig venir, me l'ha prendran!

- Brauli, som o no de Masfalleda?! També hi ha la guerra pel mig entre jo i la Rosa, i entre la Salvadoreta i el noi Mitjavila, i centenars i centenars es troben com nosaltres. Mai m'he ficat en segones quines coses pensen a Masfalleda, però si t'ha de fer tenir confiança, creu amb l'oncle canonge, home!

De moment el discurs del mestre Pere frena una mica el rampell bèl·lic del noi, però les nits que encara passa a la caserna són nits de mal passar. Tota l'estimació que sent per Clara s'ha multiplicat per

números infinits, i ara hi ha una guerra qu'ell ha d'acabar. Una guerra que veu en les nits de pesombre com un monstre de formes extrahumanes contra el qual lluita i lluita amb totes les seves forces. El monstre té deu, vint caps i ell s'hi fa amb les armes que té, amb les dents, amb els punys...El monstre no es dóna i a cada ferida que rep li surten nous membres de formes paoroses...Es impossible una lluita així, però ell lluita per Clara Mitjavila, la seva Clara i segueix lluitant, incansable, rabiós...La té a l'abast ja, però hi ha quelcom que s'emporta Clara a mida que ell s'hi acostava. I Clara el crida, el crida...

Es desperta esbufegant, cansat, i resta unes estones encara pres pel pesombre. "Ni em sonnis me la deixen tenir!" es diu. I és la guerra, la guerra que se me l'emporta, i

- Encara no marxem! - repeteix per qui-sap-les vegades.

Ho va dir tant això que algú el degué creure perquè un bon dia es presentà Arcàngel dient que estéssin a punt que es marxava.

- Vols dir que hem après tot el què havíem d'aprendre? - preguntà el mestre Pere.

-No, però s'ha de marxar, Pere. El que us manca ho haureu d'aprendre caminant. Hi ha mals entesos de pes però ara ja no hi ha temps de rectificar. Ells tenen gent d'altres països, i a nosaltres ens vindran amics de fora. Es indispensable que aquests amics trobin gent nova, sense malejar. Si veuen partidismes i capelletes se n'entornaran! Jo vaig per feina. Ja ens anirem veient. Bona sort! Adeuussiau valents!

I es marxà. Uns anaven a veure què dimoni era una guerra de prop; altres, ja no se'n podien desdir; altres hi anaven coneguts de bàtre's en defensa d'unes idees, i altres marxaven espantats. Els coneguts no pensaven ni en perdre ni en que els podien tocar. Els es-

pantats estaven segurs que els tocarien, i aviat. Un, entre tots, anava a guanyar la guerra sol. No volia saber qui tindria al davant ni quants. Brauli sabia només que de guanyar ell la guerra en depenia tornar a tenir Clara Mitjavila. I la guanyaria, pensava. I amb aquest programa i amb aquest bagatge marxà. I veia una sola batalla, la gran batalla que decidís tot amb Clara per premi. No la podia perdre. Si les coses no anessin així, res valdria la pena. Per què eliminar gent si el premi no era Clara? Què sabien de quina guerra s'havia de fer els comissaris polítics! Segur que ells no tenien cap Clara Mitjavila per a lluitar-hi. No n'assimilà cap dels discursos dels comissaris polítics. Per a ell eren uns discursos de màquina, encarregats, apresos de memòria... No n'hi ha cap que em digui que vaig a guanyar la guerra per Clara Mitjavila! Sacrificis, penes, renunciaments, i que s'ha de guanyar per la llibertat, per la pàtria. I què són la llibertat i la pàtria sense Clara Mitjavila! No hi podia fer res Brauli en pensar com pensava. I és de mal treure un pensament de gent de Masfuleda. I no l'hi tragueren, no. La primera i la darrera batalla la feu com si tingués Clara al costat. "Si tothom hagués tingut aquest convenciment en altres coses"... deia sovint el mestre Pere.

Masfuleda debutà al front aragonès. Hi feu una gran batalla i se n'hi va anar de poc que no fos la única batalla que volia Brauli. - Ara els hi teniem! - va dir quan vingué l'ordre d'esperar ordres. No, no la feien com ell volia aquella guerra. Fins el Mundet del Mas Bonic comentà:

-El meu pare ho hagués fet diferent, això!

- S'ha de creure, nois, s'ha de creure...-intervenia mestre Pere.

Al front aragonès es trobaren amb una guerra freda, però freda de debó, amb molts graus sota zero, sense eufemismes. La neu, que ho

galà tot, degué caure pensant que els homes es deixarien de canonades i que potser mirarien d'arreglar les coses vora el foc, però els homes, sobretot els que feien fer les coses de compromís a la guerra no pensaren com la neu, la qual havia tingut un gran pensament, i es veu que foren de l'opinió que la neu era saludable i digueren que no paréssin els trets, que no parassin les canonades i que no paréssin les bombes. La gent no anava preparada per a passar el fred que passà, i algú protestà dient que una cosa era anar a la guerra i l'altra anar a fer gelats amb malíssimes condicions. Els consultats s'enfadaren.

- Ja estariem ben frescos! Un dia perquè fa fred i l'altre perquè fa calor, això seria una guerra muda, ningú tiraria trets!

A l'altre costat també se'n parlava del temps.

- Què fan, ells?

- No pleguen, no.

- Ni amb aquest temps?

- Ni amb aquest temps.

- Bah, bah, si ells no pleguen nosaltres tampoc. Canonegeu-los!

No, no es plegà, i es guerrejà amb un fred que oficialment s'havia d'aguantar però que no es podia aguantar. I,

- No us descuideu de tapar les metralladores!

Les metralladores, pobretes, passaven es veu una fred molta forta, totes nues. I les taparen.

Masfelleda tenia la mateixa fred que els altres i es queixava encara que no li servís de res.

- Jo estic d'acord a tenir fred -- deia el Toni de Cal Coix -- perquè tothom en té i no em pensava pas que la guerra es fes sota teulada, però almenys ens portéssin menjar, que potser ens passaria una mica.

Això ho deia aprofitant una visita d'Arcàngel que sempre era optimista, llevat de quan deia les veritats a mestre Pere.

- Ja en vindrà, ja en vindrà. Els camins estan plens de neu i els camions no poden transitar tan depressa com voldrien. I en passa tothom de gana i fred.

- Es que si això dura anem camí de gelar-nos tots, i els altres estalviaran moltes bales.

- Digueu-nos on és el menjar i l'anirem a cercar nosaltres! En trobarem de sobres de gent per anar a cercar minestra.

Arcàngel no sabia on eren ni els camions ni el menjar, però digué:

- Es qüestió de poc, ja. Els camions vindran, no temeu!

- Però, senyor, els altres mengen i fan foc cada nit!

- Si féssim foc a la nit ells veurien que som pocs.

La intervenció de Mundet del Mas Bonic, fou encertadíssima i es podria brindar a manadors de guerra d'hivern.

- El meu pare, a Cuba, una vegada, encengueren tres focs per soldat per a fer veure que eren molts. Per què no ho fem aquí?

- Aquestes decisions les prenen a les altures.

- A vora el foc?

-Possiblement, però els que manen han de manar en condicions. Aquí a l'aire lliure i nevant no es poden combinar operacions, estudiar fronts, planejar si convé o no atacar....Ho enteneu per què els de dalt no poden treballar igual que els de baix?

Arcàngel digué a Pere anant-se'n, que aquella gent tenia raó en tot quan havia dit, però que qui era que s'havia de pensar que fes un hivern com aquell...

Que fou un hivern més hivern que els altres. Mireu que nevava i nevava però la gent, de grat o per força, feu el sord als elements. I els elements, al veure aquella tossuderia general, la feu pagar

cara. Molts feren mala fi sense necessitat de bales. Masfelleda tingué una baixa. S'emportaren l'Andreuet del Moli amb un peu glaçat.

I molts altres que ja serien ex-combatents. Què volieu que fes la neu si la gent no volia creure... Mai havien tingut tanta feina els metges a tallar dits i peus.

- Però encara no treuen aquesta gent de mig la neu?! - va dir més d'un metge. Era una del·l centenars de preguntes que restà sense resposta aquells dies. I, naturalment el metge tallava. No pàdia pas fer res més.

La guerra anà i vingué. Ja no era aquella batalla única que havia somiat Brauli. D'una en venia una altra i allò era un mai parar, i Clara Mitjavila no era tan a prop com semblava. Era descoratjador, però s'era al ball i s'havia de ballar. Es ballà en diversos llocs i molt sovint amb la lletja, però hi havia gent a prova de desenganys i seguia ballant. Resultà un ball dramàtic i caríssim. Arcàngel ja no vindria més. Els bessons del Mas Marquet deixaren el front amb ferides al braç, a tots dos els feriren del mateix, del dret. Mestre Pere seria un gran mestre, però seria un mestre coix... Del petit exèrcit que sortí de Masfelleda en resta una minoria reduïda encara que bona; el Mundet del Mas Bonic al qual, segons ell, Cuba el salvà una pila de vegades, Toni, de Cal Coix, son germà Baldiri que de tant menut les bales sempre feien alt, i Brauli que es convertí en capità-general de l'esvamot. La guerra havia endurit rostres, ànimes i temperaments. L'alegria de sortir en bon estat d'un fregat gros es veia enterbolida al pensar que l'endemà n'hi tornaria a haver un altre. Molta gent començà a pensar que seria molt difícil de sortir-se d'aquells fregats si n'hi havia tants. Brauli era dels pocs que tenia la moral del primer dia. La seva guerra seguia essent Clara Mitjavila. Res la hi pogué treure del pensament. I la hi portava en tanta de manera que semblava que feia la guerra amb la noia al costat. Allò l'embronava tant

que el feia insensible a penes, defalliments i bales, tres coses que les guerres n'estan plenes.

Masfuleda estrena front. Tots són iguals, es veu. Pertot les mateixes coses: canons, fusells, bombes, i baixes, sobretot baixes... Arribar de nits per mig de muntanyes a posar-se bé a les fosques perquè els altres se'ls trobin l'endemà a punt de començar. Es reparteixen uns papers als oficials on hi ha la lliçó qu'han d'aprendre. Segons els papers, que són fets de qui sap a on, no pot fallar res. A l'hora tal, cop de mà, obrir forat i endavant. O a l'hora qual que treballi l'artilleria, que faci fugir els altres i endavant tothom. Els papers, devegades es descuidaven de dir que els altres s'hi tornaven...

Ara són a Llevant. El temps era la única cosa que era bona. Algú diu que a reraguarda les coses no van bé...

- Ens batem nosaltres amb nosaltres!

- Si tantes ganes ténen de bàtre's, qui al davant hi ha feina per a tots...

Es fa una curta temporada en masos escampats. El jovent n'és fora, i els vells fan de joves, que sempre n'han volgut fer. Aprofitant la curta calma del sector els de Masfuleda ajuden els vells a batre, que n'era el temps. Si no fos que tenien les armes a prop semblaria que són dies i dies enllà fent les feines que feien sempre....

- Si tots fossin com aquesta...-deien els vells d'un dels masos al veure treballar l'equip de Masfuleda. Era el treballar del camp abans que l'ofici de manobre en treïés tants braços. El parèntesi agrícola durà poc. Els digueren que no havien pas anat a la guerra a fer de pagès.

A la nit tocà cop de mà. De l'era, els vells, que vetllaven el

gra, sentiren, al lluny, l'espetic de centenars de bombes.

- Malaguanyada feina feta si les bombes es van acostant.

- Contra quins hem d'anar per a salvar la collita?

- Si la guerra s'acosta, que serà com si vingués una pedregada, hauriem d'anar contra tots dos.

- Però ningú ho pot aturar, això?

- Els d'un costat haurien de matar a tots els de l'altre, i no ho fan. Es maten mutuament. I quan veuen que hi ha masses morts, demanen més gent del darrera.

- Però un dia o altre si això dura, s'acabaran els del darrera!

- Mira, llavors potser demanaran dones. El noi abans de marxar va dir que havia vist una pel·licula que les dones anaven a la guerra.

- Doncs si comencen a demanar dones, tenim guerra per estona...

- Si totes són arriades com la de casa, hi hauria guerra per poc!

Al front de Llevant ja hi hagué més d'una fugida. Fou un front inquiet, inestable, insegur, bellugadís. Masfullede treballà bé, com sempre, però la gent en general començà a agafar por i no l'hi passà. Aquell estiu, militarment, fou fatal per un dels dos bàndols. Els que aprengueren l'art de fugir en sortiren veritables artistes. I quan fugien ja no tornaven. Es demanà més gent i la que hi anà no serví. O era massa gran o massa petita. A l'Aragó la cosa havia començat molt bé, però a Llevant acabà molt malament. No s'entenia allò. Era, semblava; qüestió de dies i ja durava mesos i els darrers eren mesos de mal passar.

- Hi ha d'haver hagut algun mal-entès en algun lloc o hi ha qui s'ha rigut de nosaltres.

- Sigui veritat o no mira com anem guarnits...

- Però si no es podia perdre!

- Doncs, ja ho veus.

- El comissariat diu que ara guanyarem. Que a fora ens donaran de

tot...

- Ho diu, el comissariat, i prou voldria que fos veritat, però a fora van amb compta-gotes. Potser tenen por que si ens donen masses armes ells en quedaran sense. Es pensen que és una guerra que s'ha de guanyar amb discursos. I ja n'hi pots fer de discursos a tot un senyor tanc si no tens altra cosa que discursos per aturar-lo... Mira els altres! Ells sí que són més i tenen de tot. I quan van començar no tenien res. Ja em diràs qui ha de guanyar.

- Encara no hem perdut.

- Ja queden petites coses a perdre. De moment ells, des de dalt, han arribat a l'aigua. Tota la feina feta a l'Aragó no va servir per a res...

- Encara queda guerra!

Molta gent perdia moral a ulls vistos. I batalles. I ja la guerra presentà una cara nova. La gent que la feia per força així que podia, plègava, i la que no podia plègar la seguia fent per força que és una mala manera de fer les coses. I quedaven els que no ho volien creure que havien de perdre que valien per molts, però eren pocs, i els passavolants, els transeunts que desapareixien com si algú que en sabés molt hi fes jocs de mans.

- Però si ahir érem tants!

- Doncs avui ja no som els mateixos.

- Però com se'n va aquesta gent, qui és que ens els treu d'aquesta manera?!

- Misteri. Si no els lliguem pas...

Ara sí que va de debó, es diu. Es va a un nou front, el del Sud i s'hi abocarà tot. Això descongestionarà el front de l'Est, i...

S'anà al Sud. Front de sol, d'un sol implacable, rabiós, un sol amb un notable excés de calories que feia suar en quantitats indus-

trials. Però s'hi anà. La gent solia anar allà on la portaven, li plagués o no. Uns pensaren que potser seria un front quiet, d'aquells que duren mesos, que dóna gust estar-hi, i que tot era fer temps. Altres eren al comissariat. I altres no creien a ningú. Hi anaven i prou. Masfelleda ja era allò que se'n deia veterans de guerra. Brauli havia estat nomenat oficial en reconeixement de les seves ganes d'anar per feina sempre. Ells no en sabien la causa d'aquelles ganes d'anar per feina i premiaren una cosa per l'altra, però això no ho sabia més que Brauli, i les altres, amb tota la raó aparent, ascendiren al millor combatent de la casa. Al Sud s'entrà en joc aviat. O a fora es van decidir a donar o deixar quelcom, però al Sud hi havia de tot. O vingué de fora o es va treure d'algun altre front que ja no valia, però hi havia de tot. Allò donava gust: canons, tancs, aviació... Si la gent hagués estat la del front d'Aragó! Ara els han regalat, als de Masfelleda, una petita trinxera. Clareja i es veu, del pis de Masfelleda, un pla ple de boira. Els estadans passen l'estona xiuxiuejant.

- Avui tenim el noi més sorrut que els altres dies.
- Dura massa, aquesta guerra.
- Ell pensa altres coses, ja ho sabem.
- La Clara...
- Amb qui vols que pensí, amb el comandant?
- I qui sap què deu fer la noia i a on és...
- I el Tomàs, i el Tomàs, què deu fer...? Un dia us en recordeu, es van esbatussar amb el Brauli sortint d'estudi....Anava mudat i portava ulleres, però era un gran xicot...Per la Festa Major ens va salvar la toia...Com passa el temps!
- I amb la Salvadoreta...se'n va sortir.
- Era de Masfelleda!
- Com sa germana...

Brauli ja el sentia el murmuri dels convilatans, però en aquells moments tenia l'hora de Clara. Ara creia que només hi podia pensar i hi pensava amb totes les forces que tenia...Era al poble amb la dotzena de cases més hermoses del món. "Que vingui algú i em desfaci de tu". "Per què no t'hauries fet músic que ja hauriem dormit a prop". "La noia de Can Mitjavila serà d'En Brauli del Mas Porta pesi a qui pesi!". Totes les coses que Clara li havia dit formaven part d'una gran virolla que començà a rodar a poc a poc i anava guanyant velocitat cada vegada que la noia feia una declaració. Cada frase tenia un color i quan amb el rodar es desfeien, la miraculosa virolla es convertia en l'hermós rostre de la millor masfelledenca que hi havia i en sorgia, lluminós, el seu somriure, aquell somriure que convertí les monges i que fou l'esca del pecat de fer dir al senyor Mitjavila que les monges de França li havien dit que es fotés...

- Atenció!...Es veu gent que s'acosta...- sent a dir al seu costat quan el somriure de Clara el portava d'un món a l'altre.

- Ep, tu, Brauli! Que t'has adormit?!

- Eh? No, no, què hi ha...

- Gent que s'acosta...Allà, al fons, mira...

El dia abans, al pla que es veia des de l'estatge de transició de Masfelleda, que feia poc era un pla com els altres, hi havia hagut canonades a l'engros i el pla, com a pla, feia pena. Hi havia més forats que pla. Era un pla foradat, vaja. I molt. Ningú, ni d'un costat ni de l'altre se'n queixà de com les artilleries havien deixat aquell pla. Segur que cap artilleria n'era natural d'aquell pla sinó s'hi hagués mirat una mica. O s'hi hauria d'haver mirat. Però no les miraven mai les artilleries aquestes coses. Elles cobraven per engegar canonades i n'engegaven.

- Cap a on s'ha d'apuntar, ara?

- Cap a la dreta, que n'hi fan falta moltes!

Doncs canonades cap a la dreta.

- I ara?

- Arran i arreu!

Doncs canonades arran i arreu.

Ni les artilleries ni ningú s'hi miraven massa a treballar a la guerra.

- Per aquell pont hi passa gent que no hi pot passar.

- No?

- No. Voleu-lo!

- No hi podrà passar ningú més, ni ells ni nosaltres.

- A la guerra les ordres no es discuteixen. Es compleixen.

I qui diu ponts, diu altres coses. Tot és permès a la guerra. Fins matar gent. Com si no costés res, la gent. Qui més en mata, més mèrit té. Quants més en mates, més medalles et donen. Cada medalla que lluu als davants dels que les porten volen dir un grapat de baixes. I les baixes ja se sap què són a la guerra. Es clar que els de cada costat diuen que s'ha mort gent dels altres, que no compten; que s'han volat ponts dels altres, que no compten; que s'han enderrocat pobles dels altres, que no compten i que s'ha cremat el blat dels altres que no compten...però quan la guerra uns i altres eren d'allà mateix, era de mal entendre que diguéssin el què deien. I, per si els d'allà mateix no se n'haguéssin sortit prou d'embombar les coses dels altres que eren de tots, vinguéren els de fora a tirar bombes al país sense mirar prim. El país devia pensar que així com havia passat l'època del glaç, de la pedra, del ferro, i de l'"straperlo", ara passava l'època de la bogeria. I tenia raó, el país...

La gent de la petita trinxera no mou els ulls de Brauli, esperant.

- Baldiri, a tu que les bales no et toquen, parant esment, puja a

dalt i, si no dormen, els dius què hem vist al pla. Que surtin després que ho fem nosaltres!

- Exactament el que hauria fet el meu pare a Cuba...-digué entre dents Mundet del Mas Bonic.

- S'acosten molt...Mireu, salten de clot en clot...

- Espereu-vos. Que s'acostin més....Ara! - diu Brauli llençant-se pendent avall. El sol, com si no hagués de passar res, sortí deixant la guerra tota vermella.

L'escamot de Brauli fa com els que s'acostaven. Salta de clot en clot. Actuen les bombes de mà. El pobre pla, que havia passat la nit tranquil, és un infern de sorolls de tota mena. Brauli veu caure quelcom molt aprop d'on ell avançava ajupit i, per instint es llença de cap al primer clot que té a prop al temps que quelcom esclata furiosament i l'aire s'omplena de fum i terra.

- Carai! - exclama Brauli del fons del clot.

- Carai! - diu també algú altre que s'havia deixat anar al mateix clot protector.

Triga una estona a maxar la fumera, i els dos estadants en passen una part tossint.

- Noi, amb la cursa he perdut les ulleres! - diu l'altre.

- Qui et fa anar a la guerra amb ulleres! - respon Brauli.

I immediatament pensa qui de la seva secció porta ulleres. Ningú... Sí, el cuiner, però al cuiner no se'l deixava anar mai al davant. El cuiner per a la majoria dels combatents tenia més importància que un general. El general feia coses perquè hi haguessin baixes. El cuiner, al revés. No hi havia cap dubte de què tenia més importància. El fum, agre, coent, apestós, va passant...Brauli es mira el nou vingut. No va vestit com ell. És un enemic! És dels altres! Duu una pistola als dits. S'ha d'actuar abans l'altre no reaccioni que s'està fregant els ulls. Com un llamp se li llença al damunt. Li

engrapa el braç de la pistola. Veu que el braç cedeix. Ell té més força. Una nova bomba que cau aprop els té uns segons quiets un damunt de l'altre. Brauli té temps de pensar "Tinc més força que un dels altres!". Quan passa el fum veu, a dos pams, la cara ennegrida pel fum i plena de terra de Tomàs Mitjavila, tota ulls esverats esperant la cosa pitjor.

- Tu?!

- Brauli!!!

Passen uns moments mitjançant-se agenollats dintre aquell clot salvatges. A Brauli li cau la pistola dels dits. Tomàs la mira sense obrir boca. Al de fora se sent gent passar.

- Que venen, que venen! Fugim que aquesta vegada són més!

- I el tinent?

- Que es foti, el tinent!

- Però tu...què hi fas aquí, amb aquesta gent?!

- Es la meua gent, Brauli...A Tarragona ens ho van prendre tot. No hi valgueren raons. Al pare li digueren que encara podia estar content de poder-ho dir que li havien pres coses. El pare no ho pafi allò. De tot el que teniem al Sud ens restà una casa de mala mort al camp on la mare hi cria bestiar...Les noves que ens arribaven del vostre costat eren que tot era un foc encès, que tothom anava per a ell; que a n'el govern no el deixaven governar, que n'hi havia que cridaven més que el govern, que el govern cridava poc...Tot això va canviar al pare i ens va canviar a tots...A tots no...

Brauli esperava un nom...

-...la mare deia que no podia creure que tota la gent que no era rica fos dolenta...I la Clara...

- La Clara, la Clara què?

- La Clara deia que el costat de Brauli no podia ésser el dolent...

Dos enemics dintre un clot de guerra, s'abracen. De Masfuleda havien d'ésser!

- Brauli, mai ningú quan anàvem a estudi podia amb tu...Ja ho saps que m'has mig tencat aquest braç?

- Noi...

- Bé, no ens podem pas passar la vida en aquest clot...

- On vols anar?

- De moment aquest clot és neutral, però tu ets d'un costat i jo de l'altre...Hi ha algú més del poble aquí?

- Ja en falten alguns. Al senyor Pere el tocaren d'una cama. A l'Andreu del Molí se li gelà un peu al front d'Aragó, els bessons del Mas Marquet es feriren al mateix temps i del mateix braç. Aquí som el Toni, el Mundet en Baldiri i jo...Almenys ells hi eren fa deu minuts...

- On són?

- Aquesta vegada més endavant.

- Podria veure'ls?

- Els vols veure de debó?

- Sí.

I té lloc el segon abraç de Masfuleda.

- Però on vaig jo, vestit així?

- No t'amoinis. Tu dis que t'has passat.

- Em creuran?

- Em creuran a mi que sóc el que tiro més bombes! Només treu-te aquestes estrelles. Serà més fàcil si entres de soldat ras...

Estones més tard el quintet de Masfuleda no sap com fer-ho per a fer l'abraç més estret. Aquella nit no en dormí cap. Vora un foc modest dessota unes alzines despullades es passa llista. Tomàs porta noves de dos amics:

.... I vaig trobar el Marianet i el de les Algues. Els van fer preso-

ners una nit que els hi havien fet fer un cop de mà al clar de lluna. Quan se'ls emportaven Miquelet s'escapà i no hi hagué bales que l'aturessin. Jo vaig fer el que vaig poder amb Marianet, però durant dies i dies només em contestava que volia fugir. I segur que ho deu haver fet aquests dies que hem caninat tant... La meva por era que em portessin al front de l'Est. Tenia por d'anar a lluitar prop de casa nostra, de trobar-vos-hi a vosaltres i, ja ho veieu, ens hem trobat aquí...

Es passà balança aquella nit. Sortí el temps del senyor Joanet; aquella pedregada, la primera en la qual havia pres part Tomàs Mitjavila; el batlle Pepet Fornells; les afaitades de la Margarida de l'Hostal; les contalles del Noi Bonic de quan aprenia de general a Cuba; la batalla de la toia la darrera Festa Major que passaren al poble; el festeig del senyor Pere i la senyoreta Rosa; les anades a França del Pastor Salvi...les oques...

- I la Salvadoreta, Tomàs?

- La Salvadoreta, que serà la meva dona, m'espera. Sóc un M. Mitjavila, jo. I sóc de Masfuleda!

- Qui sap què deu haver passat al poble...

- El meu pare -diu Mundet-, deia que si els que hi vulguessin entrar no fossin massa, no hi entrarien a Masfuleda...

I una rialla retinguda m'ava la nit que n'anava tan endarrera de rialles de tota mena.

Hi hagué un troç de nit que es dedicà en homenatge a Brauli. Ell i Tomàs s'aparten una mica del grup que es fa càrrec de tot. El nom de Clara els arriba de tant en tant i els tres fent veure que arreglen el foc tot són orelles per a collir quelcom més que el nom...

....i un dia va dir al pare: "Pare, ara ja no pots oposar-t'hi. Ja som tan pobres com ell!" I el pare jo ja sabia que feia temps que havia acceptat que Clara fos del Mas Porta. "Tots heu anat contra meu amb el festeig dels nois. Si amb això he perdut, almenys deixeu-me guanyar la guerra...". Aquell dia el pare em feu molta pena i em vaig presentar per anar al front.

- Però ella, on és, què fa...

- Espéra't. Se'ns feu infermera als hospitals de primera linia. Deia que tenia la seguretat de que et trobaria en un lloc o altre. Ni pares ni germans, ni canonges la poguerem fer desdir del què anava a fer. Prou de li deia que tu qui sap a quins fronts eres si de debó eres en algun, que allò era una bogria. No hi hagué res a fer. Digué que ella en tenia la certesa de trobar-te, que l'oncle Marc li havia dit que tingués confiança, i que ella amb això se'l creia. Que el món no seria res si no et trobava...

- Mare de Déu!

- Jo ha pots ben bé dir...Mira que jo per Salvadoreta faria no sé què, però com Clara em penso que encara no hi havia hagut cap Mitjavila com ella...

Els dos festejadors s'ajunten al grup. Ara és qüestió de parlar de les coses immediates. Són a la guerra. Tomàs els diu que ells tenen de tot...

- Bé prou que ho sabem.- salta Baldiri que ja que no podia fer base festejant em volia fer dintre el camp bèl·lic.

....Jo no us puc enganyar. Es com si juguéssim quatre contra un. I allà creu tothom. Si això que es vol fer ara no surt bé, ja podedu dir que la guerra s'ha acabat...

Masfuleda va uns dies endavant. No es veu enemic enlloc. Tot és eufòria. Els grossos blaxen a donar moral....Tomàs diu a Masfuleda que no se'n fii d'aquella manca d'enemic, que ja en sortirà quan

més segur s'estigui de què no n'hi ha...No ens deixem, ara. Anem junts i creieu-me.

Costava una mica de creure Tomàs perquè es feu un forat i tothom hi entrà, homes, cavalls, tances, canons, bombes, és a dir tot el que es mou o es fa moure a la guerra. Algú ho degué manejar malament tot allò que entrà forat avall perquè Tomàs Mitjavila tingué raó.

-Fugiu...fugiu! - se sentia dir de tots costats.

- Fugiu...ens han voltat...Ens agafaran a tots si no fugim depressa!

Algú, uns pocs entre mil, provaren, encara, d'aguantar la paret que queia. Brauli entre ells.Fou en va. Hi ha parets que no hi ha puntals que hi valguin, i aquella n'anava curta, de puntals. I caiguéren paret i puntals.

Masfelleda era per mig del bat-i-bull. Era una situació nova, d'espant, caòtica, en la que el pànic feia totes les bases. Tomàs Mitjavila coixeja, però va seguint el quartat. Els avions, que potser sí vinguéren de l'Est, fan renegar a centenars. L'artilleria potser sabent que allò s'acaba, té pressa a tirar totes les bombes que té. Ningú mira endarrera. Es pugen muntanyes que no es podien pujar...Brauli s'atura. Veu que s'acosten, de la manera que poden Andreuet, Mundet i Baldiri. Falta Tomàs Mitjavila.

- I Tomàs?

- No ho sé, quan l'aviació ens ha cegat al damunt tothom ha desbandat. Semblava que els pagaven per a fugir....Al tornar a córrer després de fer cos a terra, ja no l'hem vist.

- Seguiu fugint. Ens ho han pres tot. No passeu per la carretera que hi rebran tots els que hi passin. Jo vinc totseguit, però no m'espereu. En un lloc o altre ens trobarem...

I Brauli reculà en mig d'aquell bat-i-bull fenomenal. La gent, que fugí esparverada no fa cap cas de que un fugí diferent dels altres. A la guerra tothom fugí com pot. Brauli travessa un oliverar que feia

relativament poc s'havia passat cantant. Unes bales esfullen les oliveres que sufreixen l'esfullada sense una queixa. Són oliveres republicanes, però elles sí que no es mouen, clavades al sol, per fulles que perdin. Hi ha una caseta a prop amb la porta esbatanada. Les bales ho dominen tot però hi ha una passadís per la gent de Masfulla. No, a la casa no hi ha ningú. Però Brauli no es dóna.

- Tomàs! - crida en mig d'aquell aldarull.

Ja no queda ningú fugint. Volta la casa. I no para de cridar a l'amic, una, deu vegades... De cop, quelcom com una cremada se li fica a l'espatlla, al pit, a les cames. Camina, encara, unes passes. Es posa les mans a les cremades, cau de genollons, se sent més cremades. Li crema tot el cos... Es de dia i malgrat tenir els ulls oberts no veu més que negror, una negror absoluta. De tant en tant uns puntets blancs van i venen a velocitats de vertigen per aquella negror mortal, i se sent caure a un pou sense fons on res pot aturar-lo. Només té temps de cridar "Clara, no em deixis". Després, res més. Unes fulles d'olivera encara batudes per bales li van caient al damunt...

Fortor d'iode, de cloroform i d'altres desconegudes l'omplen tot. Però enmig d'aquelles fortors hi ha una aroma subtil, un perfum estimat, una sentor que respira a fons, que li sembla ve d'enllà del temps... Fa esforços per a recordar on l'ha sentida... Sí és la mateixa flaire d'aquell dia que el feriren, minyó de calces curtes, anant al davant amb una batalla de vaillets. Potser no havia passat res i encara era aquella tarda de l'escola. Sentia la mateixa flaire i les mateixes mans que l'acaronaven. I ell no podia dir res per més que ho provés. I sentia veus que parlaven d'ell, i no sabien què deien. Però una vegada senti, com si vingúés de qui sap a on, la veu que feia mesos esperava sentir. I la veu, ho entengué perfectament

deia "Estimat..." I ara que la tenia a prop aquella veu, no la volia perdre i, reunint tot el masfalledisme que portava a dins,

- Clara...- pogué dir.

I de nou perdé la noció de tot. Quan Clara Mitjavila li digué:

- Sí, sóc jo, estimat, la teva Clara. Sóc al teu costat i ara ja no me'n mouré mai més...

ja no la sentí, però perdé el coneixement sentint a la boca fre scor de roses.

- No tant petonejar, no tan petonejar, donat - feu el doctor a la noia.

- Si això l'hagués de guarir ja no tindria res...

- Se'n sortirà oi, doctor, se'n sortirà, no? Oi que sí...

- De bales no n'hi podien haver tirades més. Ara, quan les bales no t'han de matar...Després jo tinc un encàrrec especial i fulminant d'un canonge. No temis, entre les meves cures i...les teves i la influència del senyor canonge, l'apedassarem.

- Ara ja no me'l prendrà ningú!

- Ai, ditxosa joventut...

- I bé, ja te l'he trobat...- deia el canonge Marc a Clara Mitjavila...Què vols que faci més ara per a tu. No em demanaràs que faci guanyar la guerra als que l'han perduda! A tant no hi arribo, encara.

- Gràcies, oncle Marc, gràcies. Ara sí que crec que els canongs poden fer coses que l'altra gent no pot fer...

El canonge Marc, a més de consolar als membres de la família que tenia a casa i d'escoltar les peticions dels clients de sempre que ara demanaven més coses que de costum, es posà al cap de trobar el xicot de Clara. La noia li havia demanat tantes vegades,

- Ho faràs, oncle Marc? Ho faràs? El pots fer tu aquest miracle?

Però Clara, un miracle és un miracle. Jo, pobre de mi no sóc més que un canonge. No en fan massa de miracles els canongs. Almenys

que jo sàpiga... Veuràs.

- Oncle Marc, és que tu voldràs que jo no hi cregui en miracles?

El canonge, com a canonge, no podia pas permetre que una seva neboda deixés de creure en miracles. I anà per feina. Resseguí pacientment una pila d'hospitals, demanà, investigà, amenassà.

- No, no és pas aquest. Ha d'ésser de Masfuleda.

havia de dir una i altra vegada. Començà a pensar que la seva fulla de serveis no era prou bona per a sortir-se d'un cas com aqueu. Segur que qualsevol canonge hauria dit després de veure el resultat de moltes visites: "S'ha fet tot el què s'ha pogut...", però ell era un canonge Mitjavila. I seguí cercant, incansable, tossut... En un dels hospitals trobà el nebot Tomàs.

- Home, ja m'hi vaig afinant - digué al veure'l-. Què et passa, a tu.

- Res, un pelat a la cama. Aviat a casa.

L'Oncle Marc contà a Tomàs la seva missió.

-...i ja saps com és la Clara! I si no li porte aquest ciutadà diu que no creurà en miracles, ja la veus a la teva germana, en quin compromís m'ha posat...

- Vam estar junts a la darrera cursa...- anà a contar Tomàs.

- Junts?

- Sí.

- Però tu no eres dels nostres...?

- Sí, oncle, però vaig trobar gent de Masfuleda i...

- Sí, vaja, tu vas treballar a cada costat per estar bé amb tothom.

- Amb tothom, no. Amb Masfuleda.

- Ditxós Masfuleda, punyefla! Veuràs, me'n venen ganas a mi d'ésser-ne. Qui és el que mana més, aquí?

- El comandant metge...Aquest que vé.

Hi ha un diàleg viu entre el canonge i el comandant, que acaba amb una besada de mà i un cop a l'espatlla. I el canonge Marc surt de nou

a la palestra. I no parà fins que trobà Brauli.

- De Masfuleda, diu?

- Sí.

- Un moment...

- Tinent Brauli...

- Es aquest. Gràcies a Déu! Es aquest! On és?

- El tenim en observació. Es el ferit de més bales de l'establiment.

- S'ha de guarir! S'ha de guarir!

- Ja ho diu, vostè!

- No vull dubtes.

- Veurà amb tots procurem fer el què sabem i podem. Aquí no mireu, almenys jo, quines bales els han ferit als que ens porten.

- Aquest és distint. Hi ha la salvació d'una ànima pel mig. I jo per a salvar una ànima sóc capaç de bàtre'm amb qui sigui. I pensí que un canonge si convé gins pot excomulgar! per a salvar una ànima.

- Es que és demanar molt arreglar aquest ferit seu.

- S'ha d'arreglar, s'ha d'arreglar. Vostè hi posa les seves influències i jo hi posaré les meves!

- Ara et tinc d'ensenyar a caminar...A poc a poc, així...Agafa't amb mi...A poc a poc, home, ja hi seràs a temps.

- Saps que penso, Clara? Que voldria que em costés molt temps aprendre a caminar...

- Jo també ho pensava!

Els metges feren una obra d'art amb Brauli. Clara Mitjavila, dues.

- Hi has fet més tu, criatura, que jo - diu el doctor a l'hora de deixar l'hospital.

- Gràcies, doctor - diu Brauli.

- Amb una infermera així, no hi ha bales que hi puguin. Bon viatge!

Tomàs Mitjavila, radiant, els acompanya. Ha tingut permís per anar uns dies al poble. Al defora fa un sol de festa. A acomiadar els tres hi ha el canonge Marc. Els ulls li lluen amb una lluisor especial quan veu el jove tercet.

- Oncle Marc, gràcies. El miracle s'ha fet.

- Es que te l'has marescut. Una guerra no hi ha pogut amb Clara Mitjavila!

- Brauli...

- Senyor, gràcies, gràcies per tot.

- A n'ella, a n'ella... Ah, i si no te l'estimes com es mereix, tota la influència que ha tingut aquest vell canonge perquè us tornéssiu a trobar, servirà per a demanar per a tu el càstig del foc més viu. Adéu i festegeu força. I diguen a l'Anton, ara que les coses li tornaran a anar bé, que m'envii quelcom per a misses que n'hauré de dir moltes!!

S'ha acabat la guerra! A Masfelleda es veuen cares rioleres. El matrimoni Mitjavila torna a ésser a la casa de la plaça. El camí del Comal Major és igual que sempre. L'Ordinari Solà baixa, com sempre, cada setmana a vila. De tots els que marxaren en falten quatre. Del Tomàs Mitjavila se sap que vindrà amb permís un dia d'aquests. Clara, diu la senyora Antònia, cuida el per a ella únic ferit de la guerra i per l'Oncle canonge se sap que Brauli se'n sortirà molt més bé del que es pnesaven els metges. Dels que no se sap res és del Marianet de Cal Coix i del Noi de les Algues. D'aquest se sap que va dir que ell seguiria el govern fins que en quedés. I seguí el govern a França, que es deia que era el país de la llibertat. I passà dies i dies a una platja guardat per sentinelles negres amb anelles al nas. Hi havia permís per anar a un costat o a l'altre, però Miquelot de les Algues deia

que encara que el govern no fos a les platges de concentració, si el govern no es passava, ell tampoc...

Feia dies que el Pastor Salvi no es veia per Masfuleda...

Feu la passada més sonada de la seva carrera de passador de fronteres. Portà a Masfuleda el Noi de les Algues i Marianet de Cal Coix que ningú sabia que hi fos!

- Senyor Mitjavila, ja han tornat a guanyar els seus.

- Sí...

- Què fem?

- Com sempre. En Pepet Fornells que segueixi essent batlle, i jo a la disposició perquè seguiu fent-me canari...

- I quin retrat penjen, ara, a l'Ajuntament?

- Ja en vindran de nous. De moment es veu que no n'hi ha per a tothom i potser que el d'aquí se'l puguin estalviar. No toqueu res. Si ve algú de compromís d'agreu que el retrat que tenim ara a la Casa del Poble és el de la mare del batlle antic, o que us heu errat!

- A vila ha marxat molta gent. No hem pas de marxar aquí?

- Perquè voleu marxar...! Què va passar aquí el temps que jo vaig ésser fora?

- Vam treballar, com sempre. Va durar un temps que ens van dir que el paper no valia, els diners de paper vull dir. Jo mai hi he tingut massa confiança amb els diners de paper. Plata, plata, Amadeus...Allò era diner!...I fèiem intercanvi amb els de vila. Aquí ja ho teniem tot entès. Fèiem oli i vi junts i ens partiem el pa. A vila pagàvem un paquet de toscans amb un parell de pols stres i unes sabates per a la mainada amb mitja dotzena d'ous. I quan la Margarida ens afaitava bé li donàvem un ram de clavells!

Al Mas Bonic, pare i fill passen hores fent comparacions amb les dues guerres.

-...Aqui, aquí es van equivocar! - deia Cintet picant damunt la taula-. Els soldats de les casernes no s'havien haver de deixar marxar mai de la vida! Ni els oficials. Què volieu que fes un paleta de comandant! I armar a la gent, sense saber qui era...

Els bessons del Mas Marquet ensenyen els braços ferits a les noies. Maria, de Cal Cafeter, besa la ferida de Joel. Neus, la gran, no podia ésser menys que la germana...I el poble decretà dos nous nuviatges sense parlar-ne més.

- Jo, si no és la noia del batlle - deia Baldiri, de Cal Coix-, ja les podeu endressar totes!

I ho fou la noia del batlle. I fou el propi Pepet Fornells qui anà amb la noia a Cal Coix.

- M'han dit que el Baldiri, que ja ha fet una guerra, ha dit que la Mariagna o res. Aquí la taniu la Mariagna, si sou servits...

Ara que té els "nois" aquí el senyor Joanet els va a veure de tant en tant. L'acompanyen el senyor Pere, el qual camina ajudat d'un bastó, i la senyoreta Rosa, més naca que mai. El senyor Joanet, amb la poca veu que li queda diu,

- Gairebé hi són tots, gairebé els tinc tots...Ara ja em puc morir...

No es va morir encara. Es veu que d'un kestre ben dejumat n'hi ha per anys!

Les coses, diuen a vila, han canviat.

- Diu que vindran a veure si hi ha algú dels altres.

- I qui són els altres?

- Els que no són d'ells.

- I ells, qui són?

- Els que han guanyat...els que manen ara.

- I a qui poden voler d'aquí?

- Potser vindran a veure si hi som tots...
- O potser vulguin saludar el Miquelot de les Algues, que diu que tot seguint el govern potser va tirar alguna bomba de més.
- I ens el deixarem prendre, si el voleu agafar?

- No.

Reunió a l'Ajuntament

- Vostè què hi diu, senyor Mitjavila?
- Doncs mireu, que vingui a casa.
- A casa seva?
- Sí, homes. El carcaran pertot, si és que volen a n'ell, llevat de casa. Jo sóc...jo sóc d'ella, Almenys ho diuen.

Hi ha visita.

- Aquestes oques....De qui són?
- Doncs les heu d'ensenyar més bé.
- Estan molt ben ensenyades...No temin, amb algú de nosaltres a prop devegades no fan res.
- A veure...El senyor Mitjavila.
- Aquella casa d'allà.
- Aquella?
- No, l'altra. La més mudada.
- Ja t'ho havies de pensar!
- El senyor Mitjavila?
- El mateix.
- Sabem que vostè fa molts anys que viu aquí, i que coneix a tothom.
- Doncs, sí...
- Aquí durant la guerra, què?
- Aquí durant la guerra, res.
- I acabada la guerra?
- Igual que quan n'hi havia.
- Per què no és el batlle vostè?

- Perquè ja n'hi ha un.
- Qui l'ha posat?
- Sempre ha estat el mateix.
- Però...A quin país som?
- A Masfuleda.
- En fi... tants treballs que hi ha per arribar aquí, i em penso que no farem res. Els que han tornat de la guerra, on són?
- Al camp, a treballar, com abans d'anar-hi.
- Tots?
- Que jo sàpiga tots, llevat d'un qu'és a l'hospital.
- I el de Les Algues?
- Aquest no el veig.
- Pot pensar que el té amagat algú?
- Podeu mirar casa per casa, començant per la meua.
- Home!
- No, no, comenceu per la meua.
- Senyor Mitjavila...
- Doncs comenceu per la que vulgueu.
- I si no el trobem?
- És problema seu. I per què el volen el de Les Algues?
- Miri, ja li seré franc, jo. Pertot s'ha agafat gent i volíem agafar algú aquí perquè a vila tots els que s'havien d'agafar són a França...Vostè el coneixia abans al de Les Algues?
- Aquí ens coneixem tots.
- I amb vostè com es portaven, com es porten, ara?
- Abans i després de la guerra, hem fet el canari junts.
- Senyor Mitjavila, aclarim coses. Vostè de qui és?
- Jo sóc de Masfuleda.
- Passi-ho bé, senyor Mitjavila!
- Un moment, que els acompanya...Per les oques, saben...

Mai més tornà ningú a Masfelleda per coses com aquelles. Però el Noi de les Algues i tots els veïns van apujar de grau al senyor Mitja vila i el van deixar guanyar alguna vegada al canari. El senyor Mitjavila ho va agrair molt perquè va veure la trampa.

- Nois, - va dir-, ja n'hi ha prou. El vostre gest us honora, però juguem ret. Guanyi qui guanyi.

I va tornar a perdre.

Entre els humans, que hi ha gent de tot, governants, governats, genis i escombriaires, hi ha també ciutadans que preveuen, qu'endevinen que flairen acort eixements, que la majoria silenciosa no està prou ben dotada per a fer-ho. Juli Verne va fer anar personal a la Lluna quan els americans encara estriculejaven amb les coses dels Estats del Nord i del Sud. El grec Icarus pressentia la vinguda de l'aviació i, per a possibilitar-la es posà ales i volà. Malgrat que degut a enganxar-se les ales amb cera s'acostà massa al Sol, la cera es desfeu i el pobre Icarus, tocat de l'ala, tingué un aterratge fatal, posà la primera pedra i la primera caiguda a l'aviació neixent. Per cert, que durant la guerra, hi havia un soldat de Cassà que sentia els avions molt abans que aquests despeguessin dels camps. N'hi ha de gent que veu les coses de lluny, que les pressent. Els que no estan en el secret diuen que les endevinen. Quan els grècs inventaren la moneda, algú digué: " Això portarà male-de-cap" I s'ha vist que qui va dir això s'hi va afinar del tot. Quan l'Inca Roca disfrutava de centenars de senyores, segur que veia venir que amb el temps, encara que hi hagués algú que no en fes cas, no se'n podria tenir més que una. Els motors eren molt lluny quan Marc Polo va veure que uns camells portaven petroli de Bakú a Bagdad, i ja ho va dir: "Aprofiteu-vos-hi ara, ja que temps a venir el petroli només el podran gastar segons quins reis, els nordamericans i les dones de fer feina".

Quan els sumeris, que eren gent traçada feren la primera roda, no hi ha d'haver cap dubte que ja pensaven la importancia que les rodes tindrien pel món encara que aquest, devegades no pugui anar ni amb rodes!

I així com entre la gent qu'escriu a màquina, que riu i que llegeix el diari i vota, hi ha personatges millor dotats que altres en questions de providència, també entre la fauna hi ha socis que posseeixen un afinament de sentits que la majoria no té. N'hi ha que pressenten les tempestes quan els trons encara han de començar. Els peixos del port de la capital, s'han tramès de generació en generació que el menjar que generosament els és ofert en forma d'esquer porta al darrera un ham, una canya i un home amb una cistella a prop. I per gana que tinguin no passen de jugar una mica amb l'esquer i fer-hi jugar a amics, parents i coneguts. Els camells dels deserts flairen les ventades de sorra molt abans que el vent vagi per feina. Molts cavalls pressenten la garrotada, arronçant la pell de l'esquena quan el carreter encara no hi pensava. Les aus migratòries es posen en camí vers el bon temps molt abans que la temperatura faci endreçar bufandes i calçotets llargs....i entre els elements dotats a fons per a sentir a la bestreta qui s'acostava al poble, hi havia les oques de Masfuleda. No s'erraren mai. I segueixen donant proves de l'existència d'un sisè o setè sentit que els permet descobrir de quin costat és el nou-vingut. Segons quin és el cridar de les oques, el poble sap si arribava un foraster, un convilatà que feia temps que n'era fora o l'Ordinari Mitjavila amb càrrega general.

- Les oques, les oques! Qui deu arribar?

però el crit de les oques no era el de batalla de quan arribaven forasters. Es veia ben clar que era un crit d'avís, una mena de liu-

liuejar a sometent però un sometent sense verí, sense intencions de fer baixes, democràtic, vaja. Ix es veia ben clar també que les oques es mobilitzaven molt abans de què es veiés entrar ningú a Masfelleda. S'escampen per la plaça i criden a tot cridar de porta en porta. Les més cridaneres dirigeixen la seva crida camps enllà. Es un crit distint el d'aquell dia, tant, que quelcom que ningú pot explicar-se dota a les oques d'una mena d'altaveu de sonoritats insospitades i els crits arriben a tots els masos del redol... I no paren de cridar fins que tenen tot el poble en pes a la plaça. Quan veuen que hi és tothom avancen de cinc en fons camí del Comal Major amb tot el poble al darrera... Una tartana s'atura davant les oques.

- Déu de Déu...!

Tres figures en baixen. Són Brauli, al què ajuden a caminar Clara Mitjavila amb la felicitat al somriure i Tomàs, vestit d'oficial dels altres, com deien al poble. Tothom s'avança a l'encontre dels nouvinguts. Salvadoreta de Cal Ordinari ho fa ja rient amb aquell clotet a cada galta que perdé una temporada, però algú s'avança a tots amb energies de quinze anys, cosa desconeguda en ell que era de sempre un home reposat que mai ningú havia vist caminar ni més depressa que del compte. És el senyor Mitjavila que és el primer d'obrir els braços i abraçar a Brauli.

El batlle Pepet Fornells que arriba esbufegant, diu:

- Senyor Mitjavila, ara sí que és de Masfelleda!

Es fa una rodona voltant els tres reincorporats a la municipalitat.

- Mireu....

La gent es ~~mov~~ gira. Caminant com pot, però caminant i amb el cap molt alt s'acosta al grup el senyor Joanet. Se li fa pas. Mestre i deixeble s'abracen.

- Ara sí que hi som tots...- diu el senyor Joanet.

Butxaqueja, i:

- Te l'he guardat no sé quants anys...- diu.

I li fa entrega del més famós tira-gomes del poble.

Masfuleda ja era el poble de cada dia. A l'Ajuntament seguia havent-hi el retrat de la senyora República. Al Cafè s'hi seguia fent el canari amb els resultats de sempre. La gent treballa al camp amb ganes com si treballar fos un vici. La terra havia passat per diversos règims però cap, segons els de Masfuleda, l'havia tornada de més bon treballar i, sobretot, ni es treballava sola. A l'estiu hi havia suor abundosa i a l'hivern es petava de dents com es venia fent de pares a fills. Les granotes del rec del Molí croaven com de costum i, per a no perdre-la deixaven de cantar quan venia grop o s'acostaven els senglars. El jovent s'anava aparellant, i a Cal Cafeter les noies noves s'anaven acostant quantitativament als minyons del clan de Cal Coix el qual havia parat la producció perquè la Cafetera només feia que queixar-se cada vegada que portava una noia al món. La canalla seguia anant a estudi, i els mestres Pere i Posa festejaven a ulls vistos. Masfuleda n'estava molt content d'aquell festeig perquè tindria dos mestres seus, ja que tant l'un com l'altra havien jurat que no es mourien mai més del poble. El Camí del Comal Major també estava fet a prova de règims ja que seguia igual de com el deixà l'ermità iniciador. No se sap com el va fer, però el camí cada vegada que s'intentà fer-li alguna nova giravolta per a treure-li verticalitat, així que la gent era fora tornava al seu estat primitiu. La gent, amb molt bon criteri, va declarar que si aquell camí no es deixava tocar que es quedés tal com l'havia deixat l'ermità el qual ja devia saber el què es feia. I només el pujaven bé, aquell camí, els matxos de l'Ordinari Solà...

Un dia l'Ordinari pujà un foraster a Masfuleda. Les oques el flai-

raren de lluny, però al veure el carro de l'Ordinari no digueren res. Per a elles l'Ordinari Solà era un home de tota la seva confiança i no podia carretejar res de mal al poble. Es limitaren a escortar el carro fins que s'aturà a casa del senyor Mitjavila. En baixà el canonge Marc i les oques no passaren de flairar-lo de dalt a baix...

- Però d'on surts?!

- Mira, coses del càrrec m'han portat a la capital, i m'he dit, si ara no pugés a Masfuleda...

- Marc...No que no m'agradí que hagi vingut, però em penso que en portes alguna de cap...

- He vingut a conèixer el poble...Quan Clara i Brauli...

- Ho veus? Si vens per aquest cantó...!

- Anton, home!

- Si vens per aquest cantó, has fet tard!

- T'has srtit amb la teva?

- Què vols que faci un home sol contra la dona, la noia, un convent de monges franceses, un canonge...i una guerra! Has perdut el temps.

- Anton, jo reconec que t'has hagut d'empassar molta saliva, recorda que jo també me'n vaig empassar molta quan tu vas deixar el llatí en blanc per l'Antònia, però de tant en tant és saludable empassar-se saliva. Si a la vida tot ens vingués de cara tothom seria igual. Es una vida de sacrificis, aquesta. Sense sacrificis no tindriem telèfons, avions, , puros, ni sastres. I sense sacrificis no tindriem la felicitat...I un canonge no el perd mai del tot el temps, almenys jo. He vingut a veure Masfuleda, a veureu's a tots, i...

- Per col·lectes!

- No, encara que sempre venen bé. Ja saps que els capellans cobren poc, com els mestres. Tots els que ensenyem una cosa o altra anem primers d'armilla. I com que les coses han anat com han anat...

- I pensar que tota la cera que has cremat perquè les coses hagin anat

com han anat, que dius tu, l'he pagada jo!.

- Anton, quan es donen diners a un canonge sempre s'ha de pensar que en farà un bon us, que seran diners ben gastats.

- Es que jo et vaig donar diners per una cosa i van servir per l'altra.

- Anton, és que ara voldràs anar contra superiors designis?

- No, però tant per tant no me n'hagués sortit igualment si no t'hagués donat res!

- Ja està fet, ara. I ara he vingut a acabar l'obra començada per la cera que vaig cremar per compte teu. No hi puc anar jo contra la cera ni contra aquells pels quals la cera crema. I no he vingut a perdre el temps. He vingut a casar a tots els que festegen del poble. I els casaré en bloc que ara s'està posant de moda.

- Si tenies por que se'n desdissin, almenys els de casa seria un miracle dels grossos que ho féssin...No se'n podria fer algun, pagant, ja va sense dir...- i el to de veu del senyor Mitjavila ja no era de bon tros aquell ple d'agressivitat de temps endarrera.

- Mira, si vols ho provarem. Tu paga, paga bé i a veure què es pot fer.

- Sempre acabaeu demanant! Matem-ho, Marc. Jo ja he perdut i quan perdo, perdo. I els nois...els nois...per a ells el món és el seu festeig. Sembla que ^{no}hagués festejat mai ningú més...I si has vingut a casar, fes un casori de catedral encara que potser no en sabràs quan vegis l'ermita. I la teva feina la pagaré jo.

- Jo treballaré com si casés reis.

- I cobraràs com si casessis reis?

- Ditxosos quartos! Vols o no vols un casori ben fet?

- Tu, casa i ja en parlarem.

- La millor paga que em pots donar és que vagis al casori content.

Els dos pilars de la família Mitjavila es miren un moment. I acaben

abraçats petaquejant-se l'esquerra. Les esquenades del canonge se sentien de dins de cal Ordinari.

El canonge Marc fou hoste de tot el poble. Discutí la campanya de Cuba amb el Cintet del Mas Bonic; s'assabentà de les diverses maneres de passar fronteres amb el Pastor Salvi; en cantà més de dues a mitja veu amb el Moliner; es feu afaitar per Margarida, de l'Hostal; presidí un canari a Cal Cafeter Compàs durant el qual no es pogué estar de dir a son germà: Què fas, que et faran canari!; sopà a Cal Coix un dia de ple, amb avis, pares, fills i xicotes, i declarà que era la taula més hermosa que mai havia vist...visità les escoles noves i digué que no hi ha res que ensenyi tan bé com un mestre enamorat. També feu una visita al senyor Joanet, el qual al veure'l s'alarmà una mica. El canonge Marc li digué que no temés, que no hi anava a passar comptes, que únicament hi anava per a veure com ho feia un mestre retirat per a riure's del temps. I què si havia d'anar per ell, pel canonge, podia viure sempre més. Saludà als bessons del Mas Marquet, i fou l'únic que endevinà qui era l'un i qui era l'altre. Passà per Les Algues i felicità a Miquelet per haver seguit el govern tant temps..."Es clar, ets tan alt, xiquet, que no el devies perdre mai de vista al govern"... I després d'haver visitat Brauli al Mas Porta, que ja començava a feinejar, es plantà a l'Ajuntament.

- Bé, amic Fornells, per què aquest retrat?

- Es la senyora mamà del batlle antic...

- I qui és que us ho fa dir, això?

- El senyor Mitjavila...

- Ja ho dic jo que entre tots l'hem canviat!

Quan hagué vist tothom i xerrat una mica de tot amb tots, feu un casori en tòtum. Tothom era a la vella ermita. No restà ningú ni a les cases de la plaça ni als masos. Fins el Pastor Salvi, que no era un

client massa bo feu acte de presència. La mainada hi era tota perquè Pere i Rosa també formaven part del casori general en pla d'actors. El canonge Mitjavila actuà, efectivament, com si casés reis i feu el millor discurs de la seva carrera eclesiàstica parlant del matrimoni i els seus misteris. Els que es casaven portaren a l'acte la seva felicitat que era tan important com el gran discurs del canonge...I, de cop, se sentí la campana de l'ermita. Ningú sap qui la tocà perquè tot el cens estava escoltant la plàtica del canonge, però algú la tocà aquella campana que tants treballs tingué anys enllà un ermità desconegut per a pujar-la al poble. I si com sembla no la tocà ningú del llogaret, o vingué de qui sap a on a tocar-la l'ermità, o la campana tocà tota sola perquè a Masfollada fins les campanes no eren campanes com les altres...

Desembre del 76

